

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRK TARİHÇİLİĞİNDE İKİ TÜRKÇÜ İSİM: NECİP ASIM
(1861-1935) ve BURSALI MEHMET TAHİR (1861-1924?)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
FAZİLET PINAR KOCAOĞLU

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. NİLGÜN DALKESEN

HAZİRAN, 2015
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRK TARİHÇİLİĞİNDE İKİ TÜRKÇÜ İSİM:
NECİP ASIM (1861-1935) ve BURSALI MEHMET TAHİR (1861-1924?)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
FAZİLET PINAR KOCAOĞLU

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. NİLGÜN DALKESEN

HAZİRAN, 2015
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRK TARİHÇİLİĞİNDE İKİ TÜRKÇÜ İSİM: NECİP ASİM (1861-1935)
ve BURSALI MEHMET TAHİR (1861-1924?)

FAZİLET PINAR KOCAOĞLU

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 07.07.2015
Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 16.06.2015

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nilgün DALKESEN
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Melek ÇOLAK
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ

HAZİRAN, 2015
MUĞLA

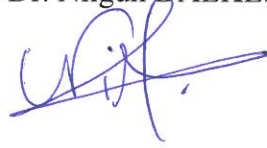
TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 03.06.2015. tarih ve 682/2.. sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Fazilet Pınar Kocaoğlu'nun "Türk Tarihçiliğinde İki Türkçü İsim: Necip Asım(1861-1935) ve Bursalı Mehmet Tahir (1861-1924?)" adlı tezini incelemiş ve aday 16.06.2015 tarihinde saat 14.00' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine ay.birliği... ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Nilgün DALKESEN

Üye
Prof. Dr. Melék ÇOLAK

Üye
Doç. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türk Tarihçiliğinde İki Türkçü İsim: Necip Asım(1861-1935) ve Bursalı Mehmet Tahir (1861-1924?)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07.07.2015

Fazilet Pınar Kocaoğlu

P. Kocaoğlu

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı :

Adı :

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe :

Y. Dil :

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : DALKESEN, Nilgün

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Türkçülük

2.Necip Asım

3.Bursalı Mehmet Tahir

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1.Milliyetçilik

2.Türkçülük

3.Necip Asım

4.Bursalı Mehmet Tahir

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1.Nationalism

2.Necip Asım

3.Bursalı Mehmet Tahir

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

P. Kalesçi

Tarih : 07.07.2015

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNDE ORTAYA ÇIKAN AKIMLAR	1
1.Osmanlıcılık Akımı	2
2.İslamcılık Akımı.....	5
3.Batıcılık Akımı.....	7
I.BÖLÜM.....	9
TÜRKÇÜLÜK	9
1. Türkçülük Akımının Osmanlı İmparatorluğunda Doğuşu ve Yayılışı	9
2. Türkçülük Akımının Oluşumunda Avrupa'daki Türkoloji Çalışmalarının Etkisi	11
3. Türkiye Dışındaki Türkçülük Hareketleri ve Etkileri	13
4. Necip Asım Beyin Türkçülük İçindeki Yeri	16
4.1.Necip Asım Bey'in Tarihçiliği	19
5.Bursalı Mehmet Tahir Bey'in Türkçülük İçindeki Yeri.....	23
5.1. Bursalı Mehmet Tahir Bey'in Tarihçiliği	28
6. Türkçülüğün Teşkilatlanması ve Gelişmesi	31
6.1. İkinci Meşrutiyet Sonrası Dönemde Türkçülük.....	33
6.2. Türk Derneği.....	34
6.3. Genç Kalemler	36
6.4. Türk Yurdu Cemiyeti.....	37
6.5. Türk Ocakları.....	40
II. BÖLÜM.....	42
NECİB ASIM BEY'İN İLMİ ve SİYASİ FAALİYETLERİ	42
2.1. MESLEK YAŞAMI	42
2.2. Eserleri	48
2.2.1 Tarihle İlgili Eserleri.....	49
2.2.2. Tarih ile ilgili Makaleleri	53

2.2.3. Türk Dili ile İlgili Eserleri	57
2.2.4. Türk Dili İle İlgili Makaleleri	61
III. BÖLÜM	64
BURSALI MEHMET TAHİR BEY'İN İLMİ ve SİYASİ FAALİYETLERİ.....	64
3.1. MESLEK YAŞAMI	64
3.2. ESERLERİ	67
SONUÇ	71
KAYNAKÇA.....	73
EKLER.....	84

ÖNSÖZ

Avrupa’da başlayan milliyetçilik akımı diğer ülkeler gibi Osmanlı Devletini de etkisi altına almış, Türk olmayan unsurlar arasında bağımsızlık fikirleri hızla yayılmaya başlamıştır. Devletin birlik ve bütünlüğünü korumaya çalışan Osmanlı aydınları çareyi önce Osmanlılık ve İslamcılık ardından da Türkçülük akımı ile bulmaya çalışmışlardır. Türk milliyetçiliği kültürel manada başlasa da zamanla siyasi bir akım halini almıştır.

Bu konuyu seçme nedenimiz Necip Asım ve Bursalı Mehmet Tahir Beylerin bugün hak ettikleri değeri görmeyip, çalışmalarının göz ardı edilmesi olmuştur. Amacımız, Türk milliyetçiliğinin kurucularından sayabileceğimiz bu iki âlimin Türkçülük akımı içindeki yerlerini ortaya koyabilmek, hayatı ve çalışmalarını gün yüzüne çıkarabilmektir. Bu çalışma sırasında çok sayıda eser veren Necip Asım Bey’in kimi zaman birbirleriyle çelişen fikirleri dikkatimizi çekmiştir. Elbette bunların en büyük sebebi 19. yüzyılın olayların hızla gelişip değiştiği bu yüzdende kafa karışıklıklarıyla dolu bir zaman olmasıdır.

Çalışmamızda karşılaştığımız önemli bir sorun bu iki düşünürün hayatları hakkında bilgiye ulaşmanın güçlüğü olmuştur. Bu eksikliği gidermek üzere Emekli Sandığı Arşivi ve Türkiye Büyük Milleti Meclisi Arşivinden önemli oranda yararlandık. Ayrıca söz konusu düşünürlerin eserlerine ve bu eserleri konu edinen diğer çalışmalara ulaşmak için Milli Kütüphane, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi’ne başvurduk. Necip Asım Bey ve Bursalı Mehmet Tahir Bey’in Türk kültür hayatındaki mühim yerine dikkat çeken araştırmaların eksikliğini gidermek açısından çalışmamızla mütevazı bir katkıda bulunduğumuzu düşünüyoruz.

Bu çalışmada büyük sabırla bana yol gösteren ihtiyaç duyduğum anda yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Nilgün Dalkesen’e ve tez konumun belirlenmesinde ve tez yazım sürecinde değerli katkılarıyla çalışmamı yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu’ya teşekkürü bir borç bilirim.

Pınar Kocaoğlu

Muğla 2015

ÖZET

Dünyanın yeniden şekillendiği 19. yüzyılın sonunda doğan Necip Asım Bey ve Bursalı Mehmet Tahir Bey “Türk kimdir?” sorusundan yola çıkarak Türk tarihi ve Türk dili için çok kıymetli çalışmalar yapmış iki âlimdir. Necip Asım Bey Osmanlı Devletinden çok daha önceki dönemlere uzanan bir süreçte Türk milletinin var olduğunu kanıtlamaya çalışırken, Bursalı Mehmet Tahir Bey ise Türklerin geçmişte bilim ve sanat alanlarında yaptıkları katkıları ortaya çıkaran çalışmalara imza atmıştır.

Türk milliyetçiliği Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi isimlerle özdeşleşmişken onlardan çok daha önce benzer fikirleri öne süren Necip Asım Bey ile Bursalı Mehmet Tahir Bey ise hak ettikleri ilgiyi görmemişler ve Türk kültür hayatındaki önemli yerlerine rağmen bugün adeta unutulmuşlardır. Çalışmamız aracılığıyla bu iki ilim adamının Türk milliyetçiliği fikriyatı içindeki yerini ortaya koymak; hayatlarını ve eserlerini gün yüzüne çıkarmak amaçlanmaktadır.

ABSTRACT

Necip Asım Bey and Bursalı Mehmet Tahir Bey, born at the end of the 19th century during the transition period, are two intellectuals whose works about Turkish history and Turkish language aimed principally to answer the question: "Who is Turk?" are of great value. On the one hand Asım Bey tried to prove Turks' existence long before the emergence of the Ottomans, on the other, Bursalı Mehmet Tahir Bey undertook the work to reveal Turks' contributions in science and arts in the past.

While Turkish nationalism became identical with Ziya Gökalp and Yusuf Akçura; Necip Asım Bey and Bursalı Mehmet Tahir Bey did not take enough attention that they deserve even though they had suggested similar ideas long before and despite of their importance in Turkish cultural life they are almost forgotten. Through our present work we intend to find out these two intellectuals' place among other thinkers in respect to Turkish nationalistic ideology and reveal hidden aspects of their life and works.

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser.
- a.g.m. : Adı geçen makale
- a.g.t. : Adı geçen tez
- C. : Cilt
- CDTA : Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi
- Haz. : Hazırlayan
- s. : Sayfa
- TDVİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- TOEM : Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası
- T.T.K. : Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNDE ORTAYA ÇIKAN AKIMLAR ve TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

19. yüzyıl, günümüz dünyasının siyasi, iktisadi ve toplumsal temellerinin atıldığı değişme ve gelişmelerin yaşandığı bir çağ olmuştur¹. Bu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu içinde yer alan tüm milletler tarihlerini değiştirmek ve geleceklerini kurmak için önemli siyasi ve sosyal adımlar atmışlardır. 19. yüzyıl aynı zamanda fikir tarihimizin en karışık fakat en zengin dönemidir. Çünkü Osmanlı Devletinin ana çekirdeğini oluşturan Türk ulusu da ulusallaşma bilincine erişmiştir. Bu dönem devlet ve milletimizin kurtulması için herkesin kurtuluş reçetesi yazdığı bir dönemdir. Fakat bu dönemin siyasi şartları, hızla değiştiği için mevcut şartları inceleyip tahlil edemedi başka şartlar ortaya çıkmıştır.²

Fransız ihtilalinin Avrupa'nın siyasi ve fikri hayatında meydana getirdiği değişiklikler yavaş yavaş Osmanlı İmparatorluğu dâhilinde de hissedilmeye başlanmıştır. Bilhassa Avrupa'da gelişen milliyetçilik fikirleri ve bunun neticesi olarak ortaya çıkan milli devletler, Osmanlı imparatorluğundaki azınlıkların da istiklal kazanma arzularını kamçulamıştır.

Osmanlı Devletinde milliyetçilik fikri önce yabancı propagandası ve siyasi amaçlarla Hıristiyan unsurlar³ arasında yayılmaya başlamıştır. Sonuçta Fransız

¹ Yusuf Sarıncay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2008, s.13

² Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Haz. İsmail Acar, Liva Yayınları, Balıkesir 2012, s.26

³ Kemal Karpat Osmanlı gayrimüslimleri arasında milliyetçilik fikirlerinin 19. yüzyılın son yıllarında çıkmasının ana nedeni olarak 19. y.y.'da Osmanlıya kapitalizmin girmesi ile yeni bir orta sınıfın ilk kez gayrimüslimler arasında ortaya çıkması olarak görür. Müslüman orta sınıflar batının teknolojisini, sanayisini, liberal ekonomisini almaya yatkın olmasına rağmen din, geleneksel sosyal değerler ve kültür açısından bakılırsa kendi kimliklerini korumaya çalışmışlardır. Bakınız; Kemal Karpat, *Ortadoğu'da Millet, Milliyet ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s.27

ihtilali ile tohumlanan ve hürriyet fikriyle desteklenen milliyetçiliğin yayılması Osmanlı Devletinde ayaklanmalara yol açarak devletin bütünlüğünü tehdit etmeye başlamıştır.

İlk defa 1805 yılında Sırp isyanı çıkmış ve Rusya'nın da desteği ile özerk bir Sırbistan kurulmuştur. Sırp isyanını Rum isyanı takip etmiştir. Avrupalı büyük devletlerin kışkırtmalarıyla 1821 yılında Mora'da başlayan Rum isyanları 1830'da bağımsız Yunanistan'la sonlanmıştır⁴. Bu isyanlar Osmanlı Devletini içten ve dışarıdan zayıflatmış, yıkılmaya giden süreci başlatmıştır. Yaşanan bu sosyal ve siyasi çalkalanmalar Osmanlı devletinde sırasıyla Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1.Osmanlılık Akımı

Osmanlı imparatorluğunun bu kötü gidişatını durdurmak için siyasi ve toplumsal harekete dönüşen pek çok fikri akım ortaya çıkmıştır. Osmanlılık akımı bunların ilki olarak başlamıştır. İmparatorluk dâhilinde yaşayan farklı dinsel ve etnik gurupları tek bir Osmanlı milleti olarak kabul eden ve bu unsurları ortak imparatorluk ideali çerçevesinde birleştirme yaklaşımına Osmanlılık denilmiştir⁵. Burada esas amaç “*Osmanlı milleti yaratmak*” idi. Bu düşünce farklı dilleri konuşan, farklı inançlara mensup insanları Osmanlılık kimliği altında bütünleştirmeyi hedeflemiştir⁶. Bu siyaset ciddi olarak II. Mahmut (1785-1839) zamanında doğmuştur. II. Mahmut'un “*Ben teb'amdaki din farkını ancak cami, kilise ve havralarına girdikleri zaman görmek isterim.*” sözü çok meşhurdur⁷. Osmanlılık akımında asıl amaç Müslim ve gayrimüslim halka aynı siyasi hakları tanıyıp aynı görevleri yüklemektir. Böylece aralarında tam bir eşitlik sağlanacaktı. Halka fikir ve dince tam bir serbestlik vererek Türk unsur ile diğerlerini karıştırarak Amerika gibi

⁴ Yusuf Sarıay, *a.g.e.*, s. 43

⁵Somel Selçuk Akşin, “Osmanlı Reform Çağında Osmanlılık Düşüncesi”, *Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.88

⁶ Bilal Eryılmaz, *Tanzimat Yönetiminde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul 1992, s.88

⁷Hakkı Dursun Yıldız, “İstiklal Harbinin Fikri ve Manevi Temelleri” , *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Seri 1,Sayı A3, s.49

bir milliyet çıkarmak isteniliyordu. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun eski sınırları ile korunacağı düşünülüyordu⁸.

1839'da ilan edilen ve Osmanlı İnsan Hakları Beyannamesi olarak kabul edilmesi gereken Tanzimat Fermanı devletin idari, mali, hukuki vb. kurumlarının yapılanmasında esaslı değişimlere yol açmıştır. Bununla her bireyin Osmanlı vatandaşı olarak kabul edileceği ilan edilmiştir. Dolayısıyla şimdiye kadar kendini sultanın uyruğu olarak gören bireye, şimdi devletin vatandaşı olduğu söylenmiştir. Bu, Müslümanları gayrimüslimlerden ayıran çeşitli önlemlerin ortadan kaldırıldığı eşit vatandaşlığı gerçekleştirme amacını güdüyordu⁹. 1856 tarihli Islahat Fermanı ile sonuçlanan süreçte Müslüman ve gayrimüslim eşitliği ilk defa¹⁰ kabul ve ilan edilmiştir. Bu ise şer'i anayasal uygulamada tam bir kırılma noktası olmuştur. İdarede eyalet meclislerine gayrimüslimlerin de katılması, din değiştirmenin önündeki yasakların Müslümanlar dâhil olmak üzere kaldırılması, misyonerlik faaliyetlerinin serbest bırakılması, din ve vicdan hürriyetinin teminat altına alınması, cizyenin terkedilmesi, gayrimüslimlerin de askerliğe kabulü, askeri ve mülki mekteplerin herkese açık olması, karma mahkemelerin kurulması gibi değişiklikler bu anlayışın sonuçlarıdır¹¹. Bu değişiklikler eşitlik ilkesine dayanmasına rağmen ilgili taraflardan çoğunun avantajlı oldukları mevcut durumları bozduğu için her iki taraftan da bu değişiklikleri benimsemeyen kesimler olmuştur. Gayrimüslimler bunu Türklerin devletlerini kurtarmak için başvurdukları bir siyaset olarak gördükleri gibi başta askerlik muafiyeti olmak üzere eski imtiyazlarını kaybetmiş olmaktan, din adamları da cemaat içindeki eski mevkilerini yitirmekten endişe ettikleri için buna soğuk dururken Islahat Fermanının gayrimüslimlere Müslümanlarla eşit haklar tanıdığını gören Müslümanlar da ecdat kanyıyla elde edilmiş olan hâkim millet olma hakkının kaybedildiğini söyleyerek buna karşı çıkmışlardır¹².

Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla azınlıklara çeşitli haklar verildi ise de, bu onların bağımsızlıklarını kazanma arzularının önüne geçememiştir. Hatta aldıkları haklar onların gerçek manada birer millet olma yoluna girmelerine zemin

⁸ Yusuf Akçura, *Üç Tarz-ı Siyaset*, TTK Yayınları, Ankara 2014, s.17

⁹ Kemal Karpat, *Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız; Gülnihal Bozkurt, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu, 1839-1914*, Ankara 1989 / Suna Kili; Şeref Gözübüyük, *Sened-i İttifaktan Günümüze Türk Anayasa Metinleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2006

¹¹ Azmi Özcan, "Osmanlıcılık", *TDVİA*, C.33, Ankara 2007, s.485

¹² a.g.m., s.485

hazırlamıştır. Diyebiliriz ki; yapılan reformlar Osmanlı sosyal ve siyasi sistemini değiştirerek azınlıkların milli ideolojilerinin gelişmesine istemeyerek de olsa hizmet etmiştir.

Bu reformların uygulanmasına paralel olarak isyanlar yaygınlaşarak devam etmiştir. 1862’de Rum, 1863’de Ermeni, 1865’de Musevi Cemaatleri millet nizamnamelerine kavuştular. Bu arada Balkanlarda da milliyetçilik hareketleri ayaklanmalara dönüşmüş, Bosna Hersek isyanları Karadağlıların müdahalesiyle hızla gelişmiştir (1858-1859). Aynı yıllarda Sırbistan bağımsız devlet olma yolunda hızla ilerlemiştir. Eflak ve Boğdanlıların 1848’de başlayan isyanları 1857’de birleşmelerine yol açmış, bağımsız Romanya’nın temelleri atılmıştır. Girit’te 1866-1868’de meydana gelen isyan geniş çapta Yunanistan’dan destek görmüş, 1897’de Girit’e muhtariyet verilmiş, 1913 Bükreş Antlaşması ile Yunanistan’a ilhak olmuştur. 1878 Berlin Kongresi sonucu muhtar Bulgaristan krallığı kurulmuş 1908’de de bağımsızlığını ilan etmiştir. Tüm bu isyanlar Ermenileri¹³ de etkilemiş, 1878’den sonra büyük devletlerin tahrikleriyle İsyanlara ve terör olaylarına başlamışlardır. Ermeni meselesi ancak milli mücadele sonunda halledilebilmiştir¹⁴.

Farklı etnik unsurlar arasında artık ulusçuluk fikri az çok yerleşmişti ve II. Meşrutiyet yılları ilerledikçe Osmanlılık siyaseti gelecek açısından umut vaat edemez olmuştu¹⁵. Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla Hristiyan azınlıklara birçok haklar verilmesine, rağmen, ne Avrupa devletlerinin tahrik ve kışkırtmaları ve ne de azınlıkların isyanları durdurulabildi¹⁶. Hristiyan teb’anın artık bir Osmanlı milleti ruhunu benimseyemeyeceği anlaşılmıştı. Bu sefer dikkatler imparatorluk dâhilindeki Müslüman unsurlar üzerine çevrildi. Yeni hedef, Müslüman teb’anın dağılmasını önlemek idi.

¹³Ayrıntılı bilgi için bakınız; Vartan Artinian, *Osmanlı Devletinde Ermeni Anayasasının Doğuşu 1839-1863*, İstanbul 2004

¹⁴ Yusuf Sarımay, *a.g.e.*, s.46-47

¹⁵ Somel Selçuk Akşin, *a.g.m.*, s. 109

¹⁶Bu konuda Dursun Yıldırım, “Osmanlı Devletinin bir millet-i Osmaniye yaratmakta çok geç kalınmıştır, daha erken davranılabilinse belki İslamcılık politikasına hiç gerek kalmayacaktı” der. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Dursun Yıldırım, “Tarih ve Türk Milliyetçiliği”, *Türk Yurdu*, C.32, Sayı 295, Ankara Mart 2012, s.198

2.İslamcılık Akımı

Osmanlıcılık akımı, yabancı unsurların bağımsız olma isteklerini engelleyemeyince yerini İslamiyet politikası aldı¹⁷. İslamcılık akımı için, Batı Emperyalizminin dünyadaki yayılışı karşısında ve Osmanlı İmparatorluğu içindeki azınlıkların millileşme sürecinde devletin kendini koruyabilmesi için geriye kalan Müslüman halkı elde tutabilme çabasıdır diyebiliriz.

Avrupalıların Panislamizm dedikleri bu fikir son zamanlarda Genç Osmanlılıktan yani Osmanlı milleti teşkili siyasetine kısmen iştirak eden fırkadan doğdu. Evvela Osmanlı memleketindeki sonra bütün küre-i azradaki İslam unsurunu soy farkına bakılmaksızın dindeki ortaklıktan istifade ile tamamen birleştirmeye tüm Müslümanları tek bir millet haline koymaya çalışmak lüzumuna kani oldular.¹⁸

Yani diyebiliriz ki Osmanlı Devletinin her ne olursa olsun devamı isteniyorsa en büyük Müslüman grubu oluşturan Arapları imparatorluk sınırları içinde tutmak mutlak şekilde gerekliydi. İslamcılık, Karpat'a göre; öncelikle Araplara yönelik olarak, onları Osmanlı toplumu ile daha fazla bütünleştirmeyi amaçlayan bir şekilde bir siyasi aygıt olarak kullanılmıştır¹⁹.

İslamcılığın ortaya çıkışında iç ve dış olmak üzere iki faktör vardır. Bilindiği gibi dış faktör Fransız ihtilalinden ilham alan ayrılıkçı milliyetçi hareketler iken iç faktör İslahat Fermanı ve Tanzimat Fermanıdır²⁰. Tanzimat tecrübesi ve bilhassa İslahat Fermanı'nın getirdiği Müslüman gayrimüslim eşitliğinin sebep olduğu toplumsal huzursuzluk²¹ sürecinde kendilerini devletin sahibi kabul eden Müslümanlar artık "millet-i hâkime" statülerini kaybedecekleri endişesiyle itirazlarını dile getirirken aynı zamanda yapılanları şeriattan sapma olarak değerlendiriyor, buna karşı dine sıkı sıkıya sarılmak gerektiğini söylüyorlardı. Bunun

¹⁷ Diğer kaynaklarda Osmanlıcılık başarısız olduğu için yerini İslamcılık politikasının aldığı söylenebilir de Kemal Karpat bu konuda Osmanlıcılığın başarısız olmadığını söylemektedir. Ona göre Osmanlıcılık siyaseti Arapları 1916 yılına kadar Osmanlı toplumu içinde tutmuştur ve Arap olmayan Müslümanların birliğini koruyarak onları Türk milleti içinde birleştirmiştir. Bakınız; Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.190

¹⁸ Yusuf Akçura, *Üç Tarzı...* s. 20

¹⁹ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s. 190

²⁰ Ali Bulaç, "İslam'ın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcılığın Üç Nesli", *Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.49

²¹ Nevzat Kösoğlu, kiliselerde, yabancı okullarında gayrimüslimlerin hak talep ederek yaptığı taşkınlıkların Müslüman halkın gözünden kaçmayıp Müslim gayrimüslim zıtlaşmasının keskinleşmesine yabancılar karşısında İslam hassasiyetinin yoğunlaşmasına yol açtığını söylemektedir. Bakınız Nevzat Kösoğlu, "Milliyetçilik ve Türk Milliyetçilik Fikrinin Doğuşu", *Türk Yurdu*, C19, sayı 139-141, s.316

yanı sıra Tanzimat dönemi boyunca hem eşitlik politikalarının hem de yenileşme çabalarının gereği olarak özellikle hukuk düzeninde yapılan değişiklikler halkta dini hassasiyetin gelişmesine ve İslamcı tepkilere kaynaklık etmiştir²².

İslamcılık²³, Sultan II. Abdülhamid döneminin siyaseti olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde hükümdar, sultan, padişah lakapları yerine ‘halife’ dini sıfatı konulmaya çalışılmış, genel siyasette İslam dini önemli bir yer almıştır. Mekteplerde dini ilimlere ayrılan derslerin saati artırılmış, Yıldız Sarayı hocalar, imamlar, şeyhler, seyitler ile doldurulmuştur. Her tarafa tekkeler, zaviyeler, camiiler yaptırılmaya çalışılmış, hacılar önem kazanmıştır. Halk arasına gayrimüslimlere karşı nefret telkin etmek için vaizler gönderilmiştir²⁴.

Yani diyebiliriz ki, Osmanlı Devleti Tanzimat döneminde terk etmeye çalıştığı dini şekli yeniden almaya başlamıştır. İslamcılık politikası ile Müslümanları bir arada tutmayı başaramadığı gibi halk arasında da çekememezlik ve düşmanlıkları artırarak ayrışmalara neden olmuştur.

İmparatorlukta, Türklerden sonra en büyük grubu oluşturan Araplar arasında milliyetçilik fikirleri, Batının Orta Doğuya yönelişine paralel olarak kıpırdanmaya başlamıştır. Önce Hristiyan Arap aydınları tarafından başlatılan hareketler sonra Müslüman Arap aydınları arasında yayılmaya başlamıştır. Cemaleddin Afgani, Tahir el Cezayiri gibi aydınlar İslamcılık politikası görüntüsü altında Arap milliyetçiliğini yaymaya çalışmışlardır²⁵. Osmanlı İmparatorluğunun yapısı gereği, kendi dönemi içinde tutarlı sayılabilecek bu ideolojik arayışlar devleti kurtarmaya kâfi gelmemiştir II. Abdülhamid döneminin fikir akımı olan İslamcılık, hiç değilse Müslüman unsurları bir arada tutmaya çalışmış, fakat bu siyasette ülke halkı arasındaki ayrışmaları ve farklılaşmaları davet etmiş, sonuç olarak başarısız olmuştur. Müslüman halkta artık kendilerine İslamiyet’ten öte tamamen millet boyutuna dayanan bir kimlik vermeye başlamışlardır.

Bu yıllarda Osmanlı devleti tebaası olan Müslüman ve Hristiyan azınlıklar, Türk düşmanlığı ve Osmanlı Devletini yıkma konusunda sınır tanımıyor;

²² Mümtazer Türköne, “İslamcılık”, *TDVİA*, C.23, 2001, s.60

²³ İslamcılık akımı konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız; Tarık Zafer Tunaya, *İslamcılık Akımı*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003 / Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2013

²⁴ Yusuf Akçura, *Üç...*, s.22

²⁵ Sarıay, *a.g.e.*,s.50

istiklallerini kazanmak bahanesiyle Türk'e her türlü saldırıyı hakareti reva görmüşlerdir. İşte bu şartlarda Türkler için Türklüğün kendini koruması demek olan Türkçülük tek çıkar yol olarak savunma psikolojisi içinde, savunma refleksi olarak ortaya çıktı. Osmanlı devletinin kurtarılması için ortaya atılan Osmanlı ve İslamcı siyasi reçetelere, fikirlere Müslüman Türklerden başka inanan da pek yoktu. Esasen geniş bir pencereden bakıldığında bu reçete fikirlerin hepsi, Türkler açısından adı başka türlü ifade edilmiş Türk milliyetçiliğinden başka bir şey değildi. Çünkü hepsinin gayesi Osmanlı Türk Devleti'ni dağılıp yıkılmaktan kurtarmaktı.²⁶ Osmanlı aydınları o dönemde İslamcılık politikasını yalnızca devleti kurtaracak bir hareket olarak düşünmemiş aynı zamanda olması gereken bir iman hakikati olarak görmüşlerdir. Fakat çağın siyasal ve toplumsal gelişmeleri bu heyecanlara devleti yeniden kurma imkânı tanımamıştır²⁷.

3.Batıcılık Akımı

Batıcılık, Osmanlı imparatorluğunun son döneminde başlayıp Cumhuriyet Türkiye'sinde yeni boyutlar kazanan, Batı Avrupa'nın toplumsal ve fikirselsel birleşimini erişilmesi gereken bir hedef olarak gören yaklaşımdır²⁸. Bu yaklaşıma göre daha II. Abdülhamid döneminde başlayan Batı özlemindeki Batı uygarlığı, düşünülebilecek uygarlıkların en mükemmelidir. Batı uygarlığı, sadece tarihte eş görülmedik maddi ilerlemelerin, başarıların uygarlığı değil, bütünüyle uygarlık tarihinde kendine özgü olan, yaşayışta, düşünüşte ve sanatta başka uygarlıklardan tümünden farklı olan bir uygarlıktır²⁹. II. Abdülhamid batıyı bir bakıma kendisine model almıştır. II. Abdülhamid batıcılığı "Batının tekniğini, idari sistemini ve bilhassa askeri teşkilatını ve eğitimini alma şeklinde anlamış ve bunun yanında Müslümanlığı tebaası arasında güçlendirmeye çalışmıştır³⁰.

²⁶Ziya Gökalp, *a.g.e.*, s.27

²⁷Nevzat Kösoğlu, "Milliyetçilik ve Türk Milliyetçilik Fikrinin Doğuşu", *Türk Yurdu*, C.19, Sayı 139-141, s.317

²⁸Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s.9

²⁹Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s.415

³⁰Mardin, *a.g.e.*, s.15

Batıcılık görüşünün ilk bildirgesi Hüseyin Cahit Yalçın ile olmuştur. Hüseyin Cahit “*Edebi Hatıralar*³¹” adlı eserinde “ *İstese de istemesek de Avrupalılaşmak zorundayız Nasıl giydiğimiz pantolon Avrupa’dan geliyorsa edebiyatımızdan oradan gelecektir. Arapların bütün tarih kitapları dilimize çevrilse de yine Avrupa’ya bakmak zorundayız. Şu Arap kitaplarını bırakalım da kafalarımızı zamanımızın bilim ve teknikleriyle dolduracak modern kitaplara sarılsalım.* ” diyerek Arapçılığa savaş bildirisi olarak yayınladı³².

Batıcılık fikrini savunanların içinde öncüsü Hüseyin Cahit’inde olduğu bir grup dini tamamen reddedip Batıya yönelirken; Celal Nuri’nin öncülüğünde ki diğer grup batıdan yalnızca teknolojiyi alıp kullanmayı fakat geleneklere ve dine bağlılığı aynen sürdürmeyi düşünmüşlerdir. Atatürk döneminde bir “*ilerleme*” olarak sayılan batıcılık fikri Atatürk’ün ölümünden sonra Batılılaşmanın Batı taklitçiliğinden ileri gidemediği şeklinde eleştirilere uğramıştır³³. Osmanlılık ve İslamcılık akımlarının başarısız olması ve Batıcılık akımının³⁴ üzerinde tam anlamıyla uzlaşlamayan bir akım olarak kalması Türk aydınını çareyi Türk milliyetçiliğinde aramaya itmiştir.

³¹ Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebi Hatıralar*, Akşam Yayınevi, İstanbul 1935

³² Berkes, *a.g.e.* 382

³³ Mardin, *a.g.e.*,s.19

³⁴Batıcılık akımı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; *Modernleşme ve Batıcılık*, Cilt 3, İstanbul 2002

I.BÖLÜM

TÜRKÇÜLÜK

1.Türkçülük Akımının Osmanlı İmparatorluğunda Doğuşu ve Yayılışı

Milliyetçiliğin tarih sahnesine siyasi bir akım olarak çıkışı³⁵, Avrupa’da milli devletlerin doğuşundan sonra olmuştur. Milli devletlerin doğuşu da bilindiği gibi Fransız devrimi ve onu izleyen Napolyon’un askeri istila girişimleri ile meydana gelmiştir. Böylece milliyetçilik ideolojisi bütün Avrupa’ya yayılmıştır. Başka bir deyişle Fransız devrimi ve Napolyon Avrupa da feodal kurumları yıkarken milliyetçi düşüncenin ve buna bağlı siyasal örgütlenmenin yaygın ve etkin bir akım olmasına neden olmuştur³⁶.

19. yüzyılda birtakım çabalara girişilmesine rağmen Osmanlı İmparatorluğunda imparatorluktan millete geçiş sürecinin başladığını görüyoruz. Bu konuda İlber Ortaylı’nın “*Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyılda, artık muhtelif dil ve dinden insanların meydana getirdiği bir imparatorluk değildir. Artık milliyetçi duygular ortaya çıkmış, Osmanlı adeta kaynayan bir kazan olmuştur*³⁷.” sözü de dönemin şartlarını bize anlatıyor.

18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Türk unsurun arasında ulusalcılığın doğuşundan henüz söz edilemezdi. Hızlı toprak kayıpları, azınlıkların milliyetçilik hareketleri gibi ileride daha sayacağımız sebepler Türk unsura da etki etmeye başladı. Türk ulusçuluğunun ilk çarpıcı örnekleri aslen Polonyalı olan ve 1849’da

³⁵Ercüment Kuran makalesinde tarihte milliyetçiliğin ilk belirtilerinin Yahudilerde görüldüğünü söyler. Bunu İbranilerin kendilerini Allah tarafından seçilmiş bir kavim olarak görmesine bağlar. Bakınız; Ercüment Kuran, “Dünyada Milliyetçiliğin Doğuşu ve Gelişmesi”, *Türk Yurdu* C.19, sayı 139-141, Mayıs 1999, s.118

³⁶ Gencay Şaylan, “Milliyetçilik İdeolojisi ve Türk Milliyetçiliği” *CDTA*, C.7, s.1945

³⁷ İlber Ortaylı, *Tarihimiz ve Biz*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 116

Türkiye'ye iltica eden Mustafa Celaleddin Paşanın³⁸ 1869'da yazdığı bir kitap ile “*Les Turcs Anciens et Modernes*” (Eski ve Modern Türkler) isimli bir kitap yazması ve Ahmed Vefik Paşa³⁹'nın ilk Osmanlı parlamentosuna başkanlık ederken (1877-1878) Suriyeli Hıristiyan mebuslara hitaben söylediği şu sözlerdir; “*Aklınız varsa en kısa zamanda Türkçe öğrenirsiniz*” Türkçe her zaman resmi dildi, ama bunun ilk defa 1876 anayasasında belirtildiğini göreceğiz. Türk unsur, 18. yüzyılda idari ve askeri alanda öne geçse de bunun bir ulusçu bilinç konusu olması 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın başında görülmektedir⁴⁰.

Osmanlı Devletindeki Türk milliyetçiliği, her bakımdan aynı dönemdeki milliyetçi akımlardan oldukça farklıdır. Genel olarak onlar, saldırgan ve emperyalist bir çizgi izliyorlardı. Bizde ise, ülke ve devleti koruma, batının tasallutundan kurtulma⁴¹ amacı başta geliyordu⁴². Türk milliyetçiliği herhangi başka bir millete karşı mücadele veya düşmanlık duygusuna dayanmamıştır; doğrudan doğruya kendi varlığını idrak etmek şeklinde ortaya çıkmıştır⁴³. Diyebiliriz ki Osmanlı devletinden bağımsızlık fikri ile ayrılan diğer etnik unsurlar Osmanlı devletini bir parçalanma ve yıkılma sürecine götürmüşlerdir. Osmanlı Devleti Türk milliyetçiliği yapmadan evvel Osmanlılık ve İslamcılık akımları ile diğer etnik unsuru elinde tutmaya çalışmış fakat başka çıkar yol kalmadığı ve toplumun ana unsurunu da korumak zorunda olduğu için Türk milliyetçiliği fikrine yönelmiştir. Yoksa amaç milli bir devlet kurmak değil var olan devleti korumaya ve ona yeni bir kimlik kazandırmaya çalışmaktır. Yine de bu noktada amaç elbette ırka dayalı bir milliyetçilik değildir. Ortak bir dil ve ortak bir kültür çatısı altında toplanmış bir ulus yaratmaktır. Türk milliyetçiliğinin bu özelliğini Gökalp'in şu sözleri çok güzel açıklamaktadır; “*Türkçülük,*

³⁸ Mustafa Celaleddin Paşa, asıl adı Konstanty Borzecki. 1848 Polonya ihtilaline karşı çıktığı için önce Fransa sonra Osmanlıya sığındı. *Les Turcs anciens et modernes* adlı çalışması Osmanlı Türkleri arasındaki Türkçülük faaliyetlerinin ilk yapıtları arasında görülür. Kendisi ünlü şair Nazım Hikmetin dedesidir.

³⁹ Ahmed Vefik Paşa (ö.1891) Türkiyenin ilk Türkolog ve Türkçülerindedir. Şecere-i Türki'yi Çığatay lehçesinden Osmanlı Türkçesine çevirmesi çok mühimdir. Dil ve Tarih alanındaki çalışmaları onu Türkçü düşünüşün en ön safhasına koymuştur. Bakınız; Ömer Faruk Akün, “Ahmed Vefik Paşa”, *TDVİA*, C.2, 1989

⁴⁰ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008, s.82

⁴¹ Milay Köktürk ilk dönem milliyetçilerinin batının tasallutundan kurtulmanın tam aksine bu dönem milliyetçiliğinin batıya karşı olmadığını aksine kendi milletinin bağımsızlığını batılılaşmakta gördüğünü söylemektedir. Bakınız; Milay Köktürk “Milliyetçi Düşüncenin Dünü ve Bugünü Üzerine”, *Türk Yurdu*, C.32, Sayı 295, Ankara Mart 2012, s. 324

⁴² Çetin Yetkin, “Yaşar Okuyan Makalesi”, *Milliyetçilik: Neden Şimdi?* Antalya, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, s.134

⁴³ Nevzat Kösoğlu, *a.g.m.*, s.321

*Türk milletini yükseltmek demektir. Millet, ne irki ne kavmi ne de iradi bir zümre değildir. Millet lisanca, dince, ahlakça ve bediiyatça müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir.*⁴⁴” diyerek irksal değil, toplumsal bütünleştirici bir milliyetçilik anlayışından bahseder. Osmanlı devletinde özel olarak Türkçülük adını alan milliyetçiliğe bu ad Ziya Gökalp⁴⁵ tarafından verilmiştir.

Türk milliyetçiliği tamamen kendi varlığını koruma amaçladır. Parçalanmış imparatorluğun enkazından milli bir devlet çıkarma sancısı yaşanmaktadır. İçeride ki bu siyasal ve toplumsal değişimlerin yanı sıra aşağıda bahsedilecek bazı gelişmeler Türk milliyetçiliğinin gelişmesine ve şekillenmesine katkı sağlamıştır.

2. Türkçülük Akımının Oluşumunda Avrupa’daki Türkoloji Çalışmalarının Etkisi

Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu siyasi kargaşa, Osmanlılık ve İslamcılık çabalarının boşa çıkması aydınları “*Türk kimdir?*” sorusunun cevabını aramaya yöneltti. İşte tam da bu noktada Avrupa’da başlayan Türkoloji çalışmaları Türk milliyetçilerinin imdadına yetişti.

19. yüzyılda Avrupa da Türklere karşı iki hareket belirlemiştir. Bunların birincisi “*Turqueire*” yani “*Türk hayranlığıdır*”. O dönem Avrupa’da diğer doğu ülkeleriyle Türk dili ve kültürüne ilgi arttı. Türkiye’de yapılan dokümanlar, halılar, kilimler, çiniler Avrupalı konakları süslemeye başladı⁴⁶. Diğer taraftan, Avrupalı ressamın Türklere ilgili tabloları, şairlerin, filozofların Türk ahlakını ortaya koymak için yazdıkları kitaplar, La Martine, Pierre Loti, Claude Farrère ‘in Türklere hakkındaki dostane yazıları adeta Türk milli gururunu okşuyordu⁴⁷.

⁴⁴ Ziya Gökalp, *a.g.e.*, s.60

⁴⁵ Ziya Gökalp’ten bahsetmişken o dönemde başta Ziya Gökalp ve diğer genç Türkçü aydınlarımızı etkileyen Durkheim’den bahsetmemek olmaz. Dünyanın pek çok yerinde Durkheim ekolünün mensupları vardır . Bunalım döneminin toplum bilimcisi olan Emile Durkheim (1858-1917) için döneminin en güçlü toplum bilimcisidir diyebiliriz. . Sosyoloji biliminin, toplum sorunlarını çözmede adeta bir anahtar olarak kullanılabilceği gerçeği o dönemde görülmüştür. Bakınız; Peyami Safa, “Ziya Gökalp ve Durkheim”, *Türk Yurdu*, Sayı 103, 1996, s.22; Orhan Türkdoğan, *Türk Toplumunun Tarihsel Kimliği ve Günümüz Sorunları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, s.29-30

⁴⁶ Baskın Oran, *Türk Milliyetçiliği*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1990, s.44

⁴⁷ Ziya Gökalp, *a.g.e.*, s. 5-6

Avrupa’da gelişen ikinci hareket bundan daha önemli olan Türkoloji idi. Türk kaynakları üzerine çalışmalar yapan Türkologlar eserlerinde Türklerin Osmanlıdan önce büyük bir medeniyet kurduğuna, dilleri ve tarihlerinin ne kadar zengin olduğuna dair eserler ortaya koymuşlardır.

Yusuf Sarımay’a göre; bu Türkologlar içinde Joseph de Guignes’in “*Türklerin, Hunların, Moğolların ve daha sair Tatarların Tarihi*” (Paris 1756-1758) eseriyle Türklerin İslamiyet’ten önce Asya tarihinde oynadıkları rol gün ışığına çıkarılmıştır. Bir diğer önemli isim Arthur Lumley Davids’in “Türk Dil Grameri”dir (Londra 1832). Asıl adı Constantin Borzecki olan ve aslen Polonyalı olup Türkiye’ye gelip Müslümanlığı kabul eden Mustafa Celaleddin Paşa “Eski ve Modern Türkler” (1869) adlı eserini Türklere karşı Avrupa’da var olan önyargıyı yıkmak için yazmıştır. Orta Asya da uzunca bir süre kalan ve birçok Türk aydını ile tanışan Macar Türkoloğu Arminius Vambery Türklerin dil, kültür ve medeniyetleri konusunda Avrupa’da pek çok eser yayımlamıştır⁴⁸.

Bu dönemde genç nesil üzerinde en büyük etki denilebilir ki Necip Asımın da derinden etkilendiği Leon Cahun⁴⁹ tarafından olmuştur. Fransız oryantalisti Cahun’un sürgünde bulunan Jön Türklerle yakın ilişkisi 1860’lara kadar uzanır. Cahun 1896 yılında Paris’te yayınladığı *Asya Tarihine Giriş* adlı kitabında, Avrupa’ya medeniyeti getiren ırkın Turan ırkı olduğu teorisini tekrar ele almıştır. Cahun’a göre Türkler ve Moğollar, Çin ve İran medeniyetleri arasında bir köprü olmuşlardır. Türk okuyucularını etkilemek için romantik bir üslupla yazdığı eserinde Cahun, ilk Türklerin olumlu yönlerine ve kültürel çalışmalarına yer vermiştir⁵⁰.

Wilhelm Radloff ve Vilhelm Thomsen 1893’te Orhun nehri kenarında bulunan, M.S. VIII. yüzyıldan kalan Orhun Yazıtlarını çözmeleri Türk aydınları üzerinde önemli tesirlerde bulunmuştur⁵¹.

Aslında Türklerde millet olma fikri 19. yüzyıldan çok daha önce Orhun kitabelerin de ortaya konmuştur. Radloff ve Thomsen’in Orhun yazıtlarını çözmesinden sonra, Necip Asım Türkiye’de Göktürk harflerini ilk kez tanıtp

⁴⁸ Yusuf Sarımay, *a.g.e.* s.55

⁴⁹ Leon Cahun (1841-1900) Fransız gezgin, oryantalist yazardır. Kendini tarihi ve coğrafi araştırmalara adanmıştır. Necip Asım’ın yanında dönemin pek çok Türkçüsü de onun yazılarından etkilenmiştir

⁵⁰ David Kushner; *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, 1876-1908, (Çeviren Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem, Fahri Erdem), Kesit Yayınları, İstanbul 2009, s.28-30

⁵¹ Rıdvan Akın, *Dağılma Devri ve Türkçülük Hareketleri*, Der Yayınevi, İstanbul 2002, s.22

yayınlanmış, Kül Tigin ve Bilge Kağan bengu taşlarının metin ve tercümelerini vermiştir. Orhun Abideleri Türk adının, Türk milletinin isminin geçtiği bilinen ilk Türkçe metindir. Taşlar üzerine yazılmış olan bu metin, Türk devlet düzeni, devlet ve millet arasındaki ilişkiler, devlet adamlarının sorumlulukları, Türk töresi ve kültürü hakkında bilgi veren orijinal kaynaklardan biridir. Ayrıca Türk askeri dehasını ve Türk edebiyatı ve tarihinin öncülüğünü yansıtmaya bakımdan da oldukça önemlidir⁵². Alaattin Uca'ya göre tarihte Osmanlı Devletinden öncesini görmemek Mete Hanı, Çiçi Hanı görmemektir, Alper Tunga Destanını, Göç Destanını bilmemektir, Karamanoğlu Mehmet Beyi, “Her ne kadar Farsça konuşsam da aslım Türk'tür” diyen Mevlana'yı görmezden gelmektir⁵³. Necip Asım eski çağlarda Türklerin dil konusunda ve milli birlik konusunda ne kadar gelişmiş olduklarını göstermiştir. Alaattin Uca bugün bu sözleri söyleyebiliyorsa bu Necip Asım Bey'in çalışmaları sayesinde.

Görülüyor ki Türklerin, Osmanlı imparatorluğunda ayrı bir millet sayılması fikrinin ortaya çıkmasında 19. yüzyılda batının büyük etkisi olmuştur. Batılı Türkologların çalışmaları sonucu Türklerin, bir milli topluluk olduğu, dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış buldukları tarih, dil ve kültürlerinin zenginliği ortaya çıkmıştır. Bu Türkologların eserlerindeki bilgiler ideolojik arayış içinde ve yıkılışa çare arayan Türk aydınları arasında, Türklük bilincinin oluşmasında büyük rol oynamıştır.

3. Türkiye Dışındaki Türkçülük Hareketleri ve Etkileri

19. yüzyılda Osmanlı Devleti büyük toprak kayıplarına uğramıştır. Avrupalı büyük güçler ve gayrimüslimlerin devleti yıkmak için giriştikleri hareketler, ekonomik ve siyasi baskıların sonucu ortaya çıkan gurur kırıcı davranışlar karşısında Türklerin devleti ayakta tutmak için gösterdikleri dayanışma, Osmanlı ve İslam olarak yükselme gayreti Türk milli benliğinin gelişmesi için kuvvetli bir zemin hazırlamıştır. 19. yüzyılda yenilgilerin ve toprak kayıplarının tabii bir sonucu olarak

⁵²Necip Asım; *Orhun Abideleri*, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Matbaa-i Amire Neşriyatından, İstanbul 1340

⁵³Alaattin Uca, “Osmanlıda Sosyalizm Türkçülük ve İttihatçılık”, *Türk Yurdu*, C.32, Sayı 295, Ankara, Mart 2012, s.67

elde kalan topraklara Kırım, Kafkasya ve Balkanlardan takriben 5 milyon insan göç etmiştir. Bu göçmen grupları iyi eğitilmiş, liderlik pozisyonunda bulunmuş kişileri ihtiva ediyordu. Osmanlı toplumunun siyasi ve kültürel hayatında önemli roller oynayacak olan bu insanlar şiddetli Rus aleyhtarı duygularla anayurtlarına duydukları hasretin Osmanlı Türkleri arasında da yayılmasını sağlayacaklardır⁵⁴.

Rus yayılcılığından etkilenen Orta Asya Türkleri Osmanlı Devletinde Osmanlı olmayan Türk de var şuurunu oluşturmuş ve Rusya'da Çarlık yönetiminin baskısından kaçıp Osmanlıya sığınan Türk aydınları, Türkiye'de önce kültürel anlamda sonra siyasi anlamda Türkçülüğün gelişmesine çok büyük katkılar sağlamışlardır. 19. yüzyıldan itibaren Kırım'da, Kazanda ve Azerbaycan'da yaygın bir Türk aydın hareketi görülmeye başlanmıştır.

Rusya Türkleri arasında uyanış hareketinin merkezi olan Kazan'da özellikle Şehabeddin Mercani⁵⁵ (1818-1889) ön plana çıkmaktadır. Eseri "Kitab-ı Müstefadü'l-ahbar, fi Ahval-i Kazan" da Mercani ilk kez Kazanlı Müslümanlara, dinden başka bir de milliyetin var olduğunu açıklamıştır⁵⁶.

Yalnızca Rusya değil tüm Türk âleminde büyük bir etki yaratmış olan Kırımlı İsmail Gaspıralı⁵⁷ (1851-1914) henüz çocuk yaşta Pan Slavist Prof. Katkov'un fikirlerine tepki duymuş ve bu onda kendi milli ideolojisini uyandırmıştı. "Rusya'da Müslümanlar" makalesiyle Türk dünyasının geri kalma sebebinin Avrupa ilminin Türkler arasına girmemesine ve eğitimin geri kalmışlığına bağlayan Gaspıralı, eğitimin gelişmesi ve Türk kadınına önem verilmesi fikrini savunmuştur. Azerbaycan'da görülen aydınlanma hareketinin ise öncü ismi Mirza Feth Ali Ahundzade⁵⁸ (1812-1878) olmuştur. Kendisi Azerbaycan'da ilk Türkçe piyesleri yazmıştır⁵⁹.

⁵⁴ Sarımay. Yusuf, *a.g.e.*, 21-23

⁵⁵ Mercani 1818'de Kazan yakınlarında Yabancı köyünde doğdu. Kendisi tarihçi ve ıslahatçı din âlimidir. Nakşibendi tarikatından olan Mercani Yusuf Akçura tarafından Türklerin dini teceddüt hareketinin önderi Müslümanlığın Lutheri olarak takdim edilir. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Ahmet Kanlıdere, "Mercani", *TDVİA*, C.29, Ankara 2004, s.169

⁵⁶ Yusuf Akçuraoğlu, *Türkçülük*, Toker Yayınları, İstanbul 1990, s.77

⁵⁷ Gaspıralı 1851'de Bahçesaray'da doğmuş Kırımlı fikir adamıdır. 1908'den sonra Türkiye'de şekillenen Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük akımlarının hemen hepsi değişik açılardan da olsa Gaspıralı'da kendilerine uygun noktalar bulabilmiştir. Ölümü Türkiye de büyük bir üzüntü yaratmıştır. İsmail Gaspıralı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Hakan Kırımlı, "İsmail Gaspıralı", *TDVİA*, C.13, Ankara 1996, s.392

⁵⁸ Mirza Feth Ali Ahundzade, (1812-1878) Azerbaycanlı tiyatro yazarıdır. Piyesleri yalnızca Türk dünyasında değil Avrupa'da da ses getirmeyi başarmıştır. Kendisinin Türk dünyası edebiyatı üzerinde

Azerbaycan Türkçülüğü denilince muhakkak anmamız gereken bir diğer isimde Ağaoğlu Ahmed Bey⁶⁰'dir (1870-1938). Kendisi Türkiye'de Türkçü derneklerin kuruluşunda önemli rol oynamıştır. Ahmet Bey Fedai ve İrşad gazetelerinde Türk birliğini savunan yazılar yazmış, hatta Avrupada iken tanıştığı Jön Türklerinde İrşada yazılar yazmasını sağlamıştır⁶¹.

Rusya'dan Türkiye'ye gelip Türkiye'de en büyük etkiyi yaratan aydın şüphesiz Yusuf Akçura'dır (1876-1935). Kendisinin bu büyük etkisi uzun yıllar Türkiye'de yaşayıp Türk aydını ile yakın temas kurmasından ileri gelmektedir. Kendisi “*Üç Tarzı Siyaset*” adlı meşhur makalesinde kesin bir sonuca varmamakla birlikte Osmanlılık ve İslamcılık hareketlerinin beyhude birer çaba olduğunu kurtuluşun Türkçülük akımından geçtiğini söyler⁶².

Ancak bu gelişen milliyetçilik hareketlerine karşı İmparatorluğun Türk unsurunda benzeri bir davranışa en sonra rastlamaktayız. Bunun sebebi imparatorluğun çoğunluğunu ve yönetici kesimlerini oluşturan Türklerin onu sürdürmeyi ve kurtarmayı düşünmeleri ile ümmet yapısının etkisidir. Bu iki faktör Türklerin milliyetçilik fikrine yönelmesini önleyen fren mekanizmaları olmuştur.⁶³ İşte Necip Asım ve Mehmet Tahir Beyin milliyetçilik fikirleri 19. yüzyılın ikinci yarısında böyle karmaşık bir ortamda doğmuş ve şekillenmiştir. Onlara baktığımız zaman görüyoruz ki Osmanlı devletini içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmak için Türk kimliğini, Türk tarihini keşfederek Türk milliyetçiliği yapma yolunu seçmişlerdir. Onlar kurtuluşu milli bilinci uyandırmakta bulmuşlardır. 19. yüzyılın son yarısında doğan biri Kilisli biri Bursalı olan bu iki âlimin bilimsel ve siyasi faaliyetleri memleketin doğusunda da batısında da Türkçülük akımının hangi şartlar altında ve nasıl yayıldığına dair iki güzel örnektir.

ve düşünce tarihinde büyük tesiri olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Hamid Algar, “Mirza Feth Ali Ahundzade”, *TDVİA*, C.2, Ankara 1989, s.186

⁵⁹ Sarıay, *a.g.e.*, s. 59-61

⁶⁰ Ahmed Ağaoğlu aslen Karabağlı olan Türk gazeteci ve siyaset adamıdır. Türkçülük akımından sonra Batıcılık akımı eğilimi içine girmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Nuri Yüce, “Ağaoğlu Ahmed”, *TDVİA*, C.1, Ankara 1988, s.464

⁶¹ Akçuraoğlu, *Türkçülük*, s.168-169

⁶² Sarıay, *a.g.e.*, s.66

⁶³ Yusuf Sarıay, *a.g.e.*, s.21

4. Necip Asım Beyin Türkçülük İçindeki Yeri

Necip Asım, 29 Aralık 1861'de Kilis'de dünyaya gelmiştir. Balhasanoğlu denen bir sipahi ailesine mensup olan Necip Asım Bey'in babası Asım Efendi annesi Gülşah hanımdır. Soyadı kanunu ile Yazıksız soyadını almıştır. Aziz-Fatma kızı Hatice Neyyire Hanımla evlenmiş fakat çocuğu olmamıştır. Kendisi Fatma Ertem'in manevi babasıdır⁶⁴. Arap nüfusunun yoğun bir şekilde yaşadığı Kilis Necip Asım Bey⁶⁵ dünyaya geldiğinde milliyetçilik akımından çok etkilenmiştir. Araplar arasında bağımsız olma fikirleri hızla yayılmıştı. İşte bu şartlarda çocukluğunu geçiren Necip Asımın yaşadıkları hafızasında derin izler bırakmış, gençliğinde seçeceği yolu belirlemede büyük etki yaratmış ayrıca ailesinin mensup olduğu askeri sınıf, Sipahi Beyliği, ondaki milli duyguyu şekillendirmede etkili olmuştur.

İlk idadi (orta öğretim) tahsiline Şam'da başlayan Necip Asım'ın o zamanki ruh halini şu sözleri güzel bir şekilde ifade etmektedir;

Şam'da Arapların Türklere yan bakışı, mesela bir fincan kahveyi yerlilere beş, Türklere on paraya veriş beni düşündürdü. Demek ben orada yabancı idim. Hele sonra beni himaye eden Ahmed Bey'in terfi ile mektepten ayrılması üzerine mektebin hem Fransızca muallimi hem ders nazırı olan Şam'lı Zahid Efendi'nin Fransızca'dan ki çalıştığım bir ders idi. Beni döndürmeye kalkışı, biz Türklere Arapların ne gözle baktıklarını bana anlattı. Gariptir ki, bu ufacık, masum Türk çocuğunun istikbalini mahva uğraşan ve erkan-ı harp olmamasına sebep olan bu Arabi aslen Türk olan Ömer Rüşdü Paşa livalık ile İstanbul'da Teftiş Askeri Komisyon-ı Âlisine getirmişti. Şamlıların bize karşı muameleleri gücüme gitti. O zaman hitabette kullanılan yabancı kelimelerden nefrete başladım. Hatta sınıf arkadaşım Nafi Efendiye Kilis lehçesiyle bir

⁶⁴ Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Arşivi "A0047945" numaralı Necip Asım Yazıksız'a ait emeklilik sicil dosyası

⁶⁵ Necip Asım'ın çocukluğunu kendi ağzından dinleyecek olursak; 1277 senesi Receb'inin yirminci Perşembe günü (29 Kanunievvel 1861) Kilis'te şimdi amcamın oğlu Faik Bey'in oturduğu evin eyvanlı odasında doğmuşum. Göbeğimde oraya gömülmüş. Ta ki eve bağlı bir adam olayım! Kısmete bakın ki evine bağlı bir erkek oldum ise de Kilise maddeten bağlanıp kalmadım. Babamın adı Muhammed Asım, onun babası da yeniçerilerin kaldırıldığı yıllarda Kilis mütesellimi yani mutasarrıfı olan Muhammed Bey'dir. Ailece söylendiğine göre aslımız Kastamonulu imiş, sipahi tımarımız Kilis'e havale olunduğundan oraya gelmişiz. Atalarımızdan birisi de ikinci Selim zamanında Basra fethinde imiş. Doğduğum günlerde evde mazannadan bir ihtiyar misafir varmış, beni o adamın kucağına vermişler. Başımın sol taraf gerisinde bir et beni var. Onu görmüş " Bu memlekette büyük bir adam olacak" demiş. Eğer bu adam Kilis'te en büyük rütbeli olacak demek istemiş ise miralay oldum, yok Türk vatanını kastetmiş ise Türkiye Darülfünununda müderris bulunuyorum. Ben şu buluşa hayretteyim. Her ne ise, çocuk iken ben annemin annesinin yanında Çalık Camii yakınlarında bir evde büyüdüm. Büyükannem beni kendisi okuttu. Sonra Şeyh Camiinde imamlık ve mücellitlik ve müzehhiplik eden merhum Abdurrahman Efendiye verdi. Bu hoca dünyada bir mislini daha görmediğim temiz kalpli bir zat idi. Talebesini meccanen okutur, her birisini öz çocuğu gibi severdi

davetname yazmıştım. Şam'da barınamayacağımı anladım. Oh! Cennet bu idi. Kazım Paşa'nın dediği gibi: Şam'dan çıktığım akşam derim Şâm-ı şerif!⁶⁶

Suriye'de Arapların Türklere karşı takındığı bu kötü tavır gibi Necip Asım'ı etkileyen bir olay daha vardır. Asım ilk gençliğinde hizmetçisine “Ben Türk'üm” dediği vakit hizmetçisi ona: “estağfurullah, siz Osmanlısınız beyim” dermiş⁶⁷. Şam'da okurken Türk olduğu için kötü muamele gören Necip Asımın, evindeki hizmetçisinin ise onu yüceltmek için ‘siz Türk değil Osmanlısınız’ demesi onun erken yaşlarda kendi kimliğinin ne olduğunu aramasına sebep olmuş ve böylece bir Türklük bilincinin uyanmasını sağlamıştır. Şam'da yaşanan bu olay Arap halkının artık başlarında bir Osmanlı değil bir Türk devlet gördüğünü, kendilerini Osmanlı gibi hissetmediğini, ayrıca İslamiyet'in onu Türklerle bir arada tutmaya yetmeyeceğini göstermesi açısından çok önemlidir. Kısaca Osmanlıcılıktan sonra İslamcılık politikasının da nasıl beyhude bir çaba olduğunu bize göstermiştir. Yaşadığı bu olaylar üzerine Şam'da durmak istemeyen Necip Asım'ın kaydı bir süre sonra İstanbul'a, Kuleli Askeri İdadisine alınmıştır. Okuldayken izin gününü dahi boş geçirmeyerek Hoca Tahsin Efendiden usul tarihi ve felsefe dersleri almıştır. 1879'da Harbiye-i Şahanede (Mektebi Harbiye) iki yıllık eğitimden sonra 1881'de mülazimi sani (teğmen) rütbesiyle mezun olmuştur⁶⁸.

Necip Asım Bey'in fikirlerinin oluşumunda elbette sadece çocukluğunu geçirdiği ortamın etkisi yoktur. Bunun yanında gençliğinde tanıştığı ya da eserlerini okuyup etkilendiği kişilerde vardır. Necip Asım Bey İstanbul Kuleli İdadisine geldiği vakit Ahmet Mithat Efendi⁶⁹ ile tanıştı. Kendisi Harbiye mektebinin son sınıflarında bulunurken “Tercüman-ı Hakikate” yazılar vermeye başlamıştı. Onunla Ahmet Mithat'ın münasebeti gün geçtikçe sıklaşıp, samimileşti. Artık her gece Beykoz'daki yalıda buluşup konuşuyorlardı. Ahmet Mithat genç zabite matbuat âleminin zevklerini aşıyor, o da ona Türklük sevgisini aşıyordu. 1897 senelerinde sıkça

⁶⁶ Necip Asım; Kilis Ocaklarıyla İlgili İki Hasbihal; *Türk Yurdu*, C. 12, Tutibay Yayınları, Ankara 2002, s.172

⁶⁷ *Türk Yurdu*, Sayı:24, “Necip Asım”, Tutibay Yayınları, Ankara 2002, s.600

⁶⁸ Abdullah Uçman; “Necip Asım Yazıksız” , TDVİA, Cilt 32, İstanbul 2006, s.493; Hasan Eren; “Necip Asım”, *Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1977,s.170

⁶⁹ Ahmet Mithat Efendi(1844-1913); Çeşitli memurluklarda bulunduktan sonra 1870'de istifa edip evinde matbaa kurarak roman ve öykülerini yayınlamaya başladı. 1873'te yazdıklarından ötürü Rodos'a sürgün edildi. Jön Türklerle arası iyi olan Ahmet Mithat Abdülaziz'in tahttan indirilmesi konusunda onlarla tartıştı ve arası açıldı. Kendisi Darülfünunda felsefe derslerini de vermiştir. Bakınız; Ahmet Mithat Efendi *Henüz On yedi Yaşında*, Bordo Siyah yayınevi, İstanbul 2004, s.8-9

gittiği Ahmet Mithat Efendi'nin yalısında daha sonra Türkçülük hareketlerinde ayrılmaz arkadaşı olan Veled Çelebi⁷⁰ Efendi ile tanışan Necip Asım Bey, Mithat Efendi'yi de Veled Çelebi'yi de kendisinin Türkçü ettiğine inanır⁷¹.

Necip Asım Bey Türk'ün Osmanlılık kalıbında kaybolduğu bu devirde “Türküm” diyebilmiş ve bu yurdun Türk yurdu olduğunu söyleyebilmiştir. Necip Asım üzerinde büyük etkisi olmuş diğer kişiler ise; Necip Asım'ın en yakın dostları Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Hüseyin Rahmi Gürpınar⁷²'di. Özellikle Tanrıöverle çok yakın dosttu. Onu haftanın birkaç gününde Necip Asım Bey'in Modadaki evinde görmek mümkündü⁷³.

Bu Türkçü aydınlar birbirlerine Türklük sevgisini aşılıp Türk milletine hak ettiği değeri geri kazandırmaya çalışırken diğer yandan Türk adı ile ilgili olumsuz söylemleri değiştirmeye çalıştılar. Örneğin insanlar arasında ‘Türk’ hakaret için kullanılan bir kelime halini almıştı. Bunlar Türk kelimesinde vav harfi bulunmamasından dolayı Türk değil “etrak” şeklinde okuyup etrâk-ı bî idrâk (idraksiz, anlayışsız Türkler) diyorlardı. Necip Asım Bey bu sebeple Türk kelimesine ‘vav’ harfi ekleyerek kelimeyi yazmaya başladı. Necip Asım Bey bunu şu şekilde anlatır;

Halk nazarında yaptığım en iyi şey Türk kelimesini vav ile yazışım oldu. Niçin böyle yazıyorsun, diye sordukları zaman “etrâk-i bî idrak” yazılmasın diye cevap veriyor idim. Bana bundan dolayı vav'lı Türk dediler. O zamana kadar Türk o kadar hakir idi ki aslen Türk olanlar bile Türk'üm diyemezdi. Hatta ilmi Türkçülerimizin ilki olan Ahmed Vefik Paşa Türk kelimesini tasvir ederken kaba, rüstai der⁷⁴.

Türk kelimesini ‘vav’ ile ilk kez kendisinin yazdığını söyleyen bir diğer vav'lı Türk Veled Çelebi ise hatıralarında şunları söylüyor “ *İlk defa Türk lafzını vav*

⁷⁰Veled Çelebi(1869-1953); Soyu Mevlana Celaleddin-i Rumi'ye dayanan Veled Çelebi, Türkçülük davasının kurucuları arasında yer almıştır. İttihat Terakki Cemiyeti ile yakın ilişkilerde bulunan Veled Çelebi, Darülfünun ve Galatasaray Sultanisinde Farsça hocalığı yapmış, ömrünün sonuna dek kültürel çalışmalarını sürdürmüştür. Bknz; Mustafa Kara, “İzbudak Veled Çelebi” *TDVİA*, C.23, 2001, s.503-505

⁷¹ Yusuf Akçura, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri*, Ankara 1981, s.102

⁷² Hüseyin Rahmi Gürpınar(1864-1944); Henüz 12 yaşında yazmaya başlamış olan Gürpınar hikâye ve romanlarının yanında İkdâm gibi dönemin Türkçü gazetelerinde halkı bilinçlendirmek için yazılar yazmıştır. Bknz. Önder Göçkün, “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *TDVİA*, C.14, 1996

⁷³ *Türk Yurdu*, Sayı24, “Necip Asım”, Tutibay Yayınları, Ankara 2002, s.600

⁷⁴ Yusuf Akçura, *Türk Yılı*, s.374

*ile ben yazdım. Babiali caddesinde adım, Vav'lı Türk oldu. Üdeba benimle alay ederlerdi. Türkçülük davasını ilk kuranlardan biri oldum, bununla iftihar ederim.*⁷⁵”

Necip Asım Bey ve Veled Çelebi kasıtlı olarak etrak-ı bi idrak yani anlayışsız Türkler manasında kullanılmasın diye kelimeye vav harfi ekliyor. Bu da onlarda oluşan Türklük şuurunu ortaya koyuyor. Bu vav meselesini ilk defa kimin ortaya attığı kesin olarak bilinmemekte fakat her ikisi de vav'lı Türk olarak Türk düşünce tarihinde yerlerini almışlardır. Muhakkak olan şudur: bu iki “Vavlı Türkler” Abdülhamid devrinin en tanınmış Türkçüleri idi⁷⁶

Türklerin tarih kökenleri ve medeniyete hizmetlerini gün ışığına çıkarmaya çalışan Necip Asım'ın Türklük bilinci Avrupalı yabancı ilim adamlarının ve Türkiye dışından gelen Türk aydınların çalışmalarından beslenmiştir. Daha önce bahsi geçen Batıdaki Türkoloji çalışmaları onun bu yolda ufkunu açmıştır. Kendisi kitaplarının çevirisini yaptığı Leon Cahun'dan derinden etkilenmiştir⁷⁷.

4.1.Necip Asım Bey'in Tarihçiliği

I. ve II. Meşrutiyet dönemleri ile modern tarih anlayışına dönüşmeye başlayan tarih anlayışı bir yandan geleneksel Osmanlı tarihçiliğinin, diğer yandan ülkenin içinde bulunduğu koşulların etkileriyle şekillenmiştir. Bu süre boyunca Osmanlı tarihçileri Batılı yaklaşımları izleyip, Osmanlı tarihçiliğine modern tarihçiliği tanıtmaya çalışmışlardır. Batılılar, Rönesans döneminden itibaren hümanist bir tarih anlayışı çizgisinde bulunmuş ve tarih felsefesini yakından izlemişlerdir. Osmanlılar ise, Batılı anlamda tarihsel düşünceyi yakından tanımamış ve tarih anlayışında teolojik bir tarih anlayışı içinde bulunmuşlardır. Osmanlıların modern tarih anlayışı ile tanışmaları ve bu ölçütlerde tarih eserleri yazmaya başlamaları 1908'den sonra olmuştur. Türkiye'de modern tarih yazımı ve tarih anlayışı da aynı dönemde oluşum sürecine girmiştir⁷⁸. Necip Asım tarih çalışmalarında Batı yöntemini Türkiye'de ilk kullanan tarihçidir. Yusuf Akçura'ya

⁷⁵ Veled Celebi İzbudak, *Hatıralarım*, İstanbul 1946, s.69

⁷⁶ Yusuf Akçura, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri*, Ankara 1981, s.102

⁷⁷ Yusuf Akçura, *Türk Yılı*, s.28-30

⁷⁸ Mustafa Oral; *İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye'de Tarih Anlayışı (1908- 1937)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002, s. VII

göre “Bütün Türkler arasında eski Türk lisanıyla eski Türk harflerine müstakil Türk tarihine Türklerin dikkat bakışlarını açık bir surette ilk çeken Türk” Necib Asım⁷⁹.

19. yüzyılın sonlarında Türkiye’de tarih anlayışı, kısmen romantik kısmen de hikâyeci bir anlayışa sahip olmuştur. Türklerin kökenleri, dünya medeniyetine katkıları, dünya tarihi içindeki konumları üzerinde çalışılmış, milli bir tarih bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır. Necib Asım’ın tarih anlayışı dönemin şartlarının bir sonucu olarak şekillenmiştir. Necib Asım 19. yüzyılın son çeyreğinde hızına yetişilemeyen tüm o karmaşık olaylara tanıklık etmiştir. Zor koşulların hakim olduğu bu dönemde Osmanlı aydını sorunlara önce kültürel bir bakış açısıyla yaklaşmış, bu yaklaşım giderek siyasal bir boyut kazanmıştır. Böyle bir ortamda Necib Asım da tarih konusuna eğilmiştir. Necib Asım tarihin günümüze ışık tuttuğunu, önümüzü görmemizi sağladığını ve bize rehberlik ettiğini belirterek, tarihçinin olayları bozmadan olduğu gibi yansıtması gerektiğine hükmetmiştir. Bütünsel bir tarih anlayışını savunan Necib Asım, bu konuda şunları söylemişti: “*Hadiselerin bir nazarla esbab netayicini arayıp bulmak, tahkik ve tetkik ile bitaraf kariyenin mutalaasına arz etmek her safhasını ayrı ayrı tahlil teşhis eylemek bir hadiseyi faal ve alakadarlarının tarzı takririne ve zamanı zuhuruna ve muasırlarını canlandırıp söyletmek lazımdır*⁸⁰.” Necib Asım’a göre tarihi olaylar bütün yönleriyle ele alınmalı ve geniş bir çerçevede değerlendirilmelidir. Onun öne sürdüğü tarih anlayışı modern tarih anlayışının ipuçlarını vermektedir. Necib Asım, tarihin ibretlik derslerle dolu olduğunu, ondan istifade etmek gerektiğini belirterek geleneksel Osmanlı tarih yazarlarının eserlerini ve üsluplarını da tenkit ederek, bunların birer edebi eser mahiyetinde olabileceğini ileri sürmüştür⁸¹.

Necib Asım’a göre Türkler yaşadıkları yerlerde daima komşularının sürekli hücumlarına maruz kalmışlardır. Bu yüzden savaşlarla yoğrulmuşlar ve daima muzaffer olmuşlardır. Ancak barış zamanında atlarından indikten sonra hızlı bir şekilde yerleşik hayata geçmişlerdir. Ayrıca Türkler barışçı kavimlerdir. Orta çağlarda Avrupa ve Batı Asya’ya yapılan çeşitli Moğol istilalarıyla doğan menfi görüşün, Türklerin barışsever ve yapıcı olduğu fikriyle değiştirilmesi gerekmektedir. Bu çok önemli bir husustur. Çünkü Avrupalılar Türkleri kaba yıkıcı olarak

⁷⁹ Yusuf Akçura, *Türk...*, s.376

⁸⁰ Necib Asım; Mehmed Arif; *Osmanlı Tarihi*, C.1, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1919, s.1-5

⁸¹ *a.g.e.*, s.1

görmektedirler. Bu durum Türklerle Moğolların zaman zaman birlikte devlet kurmalarından ileri gelmektedir. Aslında burada suçlanan Moğollardır⁸². Moğolların başarılarını kısmen İslam medeniyetini kabul etmelerine ve özellikle Türk kültürüyle karışmalarına bağlayan Necib Asım Türk ve İslam kültüründen uzaklaşmış Moğolların ise zamanla Türk İslam medeniyetine büyük zararlar verdiklerini de belirtmektedir⁸³.

Necib Asım, tarihi olayların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yönleriyle araştırılması gerektiğini öne sürmüştür. Bu anlamda Necib Asım'ın tarih görüşü geleneksel Osmanlı tarih yazıcılığını aşmış modern tarih yazıcılığına geçmiştir denilebilir. O, Batılı anlamdaki tarih yazıcılığını Türkiye'ye taşıyan aydınlarımızdandır. Eserleri de bunun ilk örnekleridir. Necib Asım bütünsel tarih anlayışı çerçevesinde, Osmanlı ve İslam tarihi dışında İslam öncesi Türk tarihinin de bütün yönleriyle araştırılıp incelenmesi gerektiği üzerinde önemle durmuştur. O, Osmanlı tarihini Türk tarihinin bir parçası olarak gören bir tarih anlayışının da öncülerindendir⁸⁴.

19. yüzyılda Batıdaki Türkoloji çalışmaları, Osmanlı devleti içerisindeki azınlık isyanları ve Milliyetçilik fikrinin gelişmesi Necib Asım'ın tarihe bakış açısını milli bir tarih anlayışı ortaya koyma yönünde etkilemiştir. Necib Asım'a göre, Türk milleti zengin bir tarihi mirasa sahiptir. Ancak bunun farkında değildir. Onun öncelikle hedefi Türkleri kendi tarihleri konusunda bilinçlendirmektir. Necib Asım Batılı yazarların Türkler hakkında yanlış ve önyargılı düşünceler beslediklerini öne sürerek şunları söylemiştir ; "Etrâk-ı bî-idrak" falan diye koca bir milleti tezyif etmekten utanmayan ve münevver diye geçinenlerin garazlerini red ile Milli tarihimizi yine onların eserleriyle ispat edeceğiz⁸⁵." Necib Asım'ın Türk kültürünü ve medeniyetini ortaya çıkarmak, Türklere anlatmak amacıyla olduğu görülmektedir. Milli bilincin uyanmasında tarih, en önemli etkenlerden biridir. Çünkü tarih bir milletin hafızasıdır. Bu hafızayı canlı tutmak milli bilincin sürekliliğini sağlar. Necib Asım eserleriyle bunu gerçekleştirmeye çalışmıştır.

⁸² Kushner, *a.g.e.*, s.73

⁸³ Necib Asım, "Moğolların Türklüğü Meselesi", *Türk Yurdu*, C.9, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.201-204

⁸⁴ Necib Asım, Mehmed Arif, *a.g.e.*, s.2-3

⁸⁵ Necib Asım, Mehmed Arif, *a.g.e.*, s.5

Osmanlılık atmosferi içinde Türklük ruhunun hemen hemen kaybolmak tehlikesi geçirdiği günlerde, Necib Asım ve arkadaşlarının millî ruhun canlanması için gösterdiği gayretler, dil ve tarihimize karşı ilgi ve sevgi uyandırmak maksadıyla yaptıkları çalışmalar bugün minnetle anılacak büyük hizmetlerdir. Osmanlı İmparatorluğu camiasındaki unsurlarda, Milliyetçilik hareketleri çok önce uyanmıştı. Türkler arasında Milliyetçilik fikir ve cereyanının kuvvetlenmesinde ise Necib Asım ve arkadaşları unutulmaz emekler sarf etmişler ve bunlar daha sonraları büyük bir fikir hareketi ve şuurlu bir ülkü haline gelen Türk Milliyetçiliğinin mücahidi ve öncüsü olmuşlardır⁸⁶.

Türk Dili dergisindeki makalesinde Agop Dilaçar, Necib Asım'ın Türkoloji alanında kendi kendisini yetiştirmiş bir ilim adamı olduğunu, Darülfünunda Türkoloji kürsüsünü kurduğunu, Türk Dili Tarihi kürsüsünün de ilk profesörü olduğuna değinerek Türkçülük davasına büyük hizmetlerde bulunduğunu belirtmiştir⁸⁷.

Necib Asım'ın Fransızca, Arapça, Uygurca ve Çağatay dillerine olan hâkimiyeti onun tarih konusunda ilk elden kaynaklara ve devrinin bilimsel çalışmalarına ulaşmasında ve bunları değerlendirmesinde önemli bir etken olmuştur.

Osmanlı Devletinin İslamcılık ve Osmanlıcılık düşüncesinin hâkim olduğu bir dönemde Necib Asım, Türk milli kültürüne önem vermiş, Türklerin tarihte büyük medeniyetler kurduğunu, medeniyetler arasında köprü vazifesi gördüğü fikrini savunarak milli bir tarih anlayışının temellerini atmıştır.

Enver Behnan Şapolyo, Ülkü dergisindeki yazısında ölümünden bir yıl sonra Necib Asım hakkında şunları söylemiştir:

“Türk tefekkür tarihimizde bir varlık olan Necib Asım, Türkçülük ve dil hareketlerinde ilk defa çalışanlardan bir üstaddı. Çok okumuştı, üstaddı, Türkçü idi. Ölüm onu da 1935 Birinci kanun 12 Perşembe günü aramızdan alıp gitti. Her büyük ölü gibi onun da maddi kısmı toprak olmağa bırakıldı. Fakat manevi verimi Türkçülük tarihimizde yasayacaktır⁸⁸.”

⁸⁶ Faruk K. Timurtaş, “Büyük Türkçü Necib Asım Yazıksız”, *Türk Yurdu*, C.2, Sayı 291, Aralık 1960, s.46-48

⁸⁷ Agop Dilaçar, “Necib Asım Balhasanoğlu-Yazıksız”, *Türk Dili*, Yıl 18, C.XIX, Sayı 210, Mart 1969, s.805-807

⁸⁸ Enver Behnan Şapolyo, “Necib Asım”, *Ülkü*, C.6, Sayı35, İkinci Kanun 1936, s.341-342

5.Bursalı Mehmet Tahir Bey'in Türkçülük İçindeki Yeri

Mehmet Tahir Bey tıpkı Necip Asım gibi 22 Kasım 1861 tarihinde fakat vatanın batısında Bursa'da Yerkapı mahallesinde⁸⁹ doğmuştur. Bursalı Mehmet Tahir Bey de Necip Asım Bey gibi askerdir. Dedesi Seyid Mehmed Tahir Paşa Kudüste kumandanlık yaptığı sırada kendisine inme inmiş ve liva paşası olarak emekliye ayrılmıştır. Kendisi bu inme sonucu konuşma zorluğu yaşadığı için halk arasında aileye 'Dilsiz Paşa-zadeler' lakabı verilmiştir⁹⁰. Tahir Beyin asker olan babası Rıfat Bey⁹¹ ise dindar bir insandır⁹². Babası Mehmet Tahir Beyi yalnızca dini yönden etkilememiş aynı zamanda milli duygularının da temelini oluşturmuştur. Rıfat Beyin tarihe olan ilgisi ve Türklük bilincine sahip bir insan olması oğlu üzerinde küçük yaşlarda milli duygulara eğilimi getirmiştir.

İlk tahsilini evlerinin yanındaki kargir⁹³ mektepte tamamlayan Tahir Bey daha sonra Mülkiye Rüştiyesine girmiştir. Rüştiyede talebe iken aynı zamanda Haraççioğlu medresesi hocalarından şehit babasının aziz ve vefalı dostlarından Niğdeli Hoca Ali Efendiden dini ve Arabi dersleri okumuştur⁹⁴. 1876 yılında Rüştiyeden birincilikle mezun olan Tahir Bey aynı yıl askeri İdadiye verilir. Bu yıllarda gönlünde tasavvuf sevgisi belirmeye başlayan Tahir Bey rüştiyedeki başarısını idadide de gösterecektir. O İdadinin ikinci sınıfında iken 93 Harbi denilen 1877 Türk-Rus savaşı patlak vermiştir⁹⁵. Tahir Bey'in babası Rıfat Bey askerlik aşkı ile yanıp tutuşmakta olduğu için hemen kâtiplik görevinden ayrılır ve gönüllü olarak

⁸⁹ Ekte mahallenin 1860 yıllarından bir fotoğrafına yer verilmiştir.

⁹⁰ Muallim Vahyi, *Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlar: Bursalı Mehmed Tahir Bey*, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, s.11

⁹¹ Rıfat Bey hakkında Muallim Vahyi şu bilgileri veriyor; tarîkaten bir Nakşibendî olduğu, bir sabah namazını kazaya bırakmayacak derecede tertip ve takva sâhibi bulunduğu halde; Bursa'nın meşhur nişancılarıyla, silahşörleriyle pek samimi düşüp kalkar ve Cuma günleri Osmanlı Türklüğünün mübarek anelerine riayetle nişangâhlara nişan atardı. Bu suretle Osmanlı Türklüğünü yükseltmiş olan hakiki bir din terbiyesi dairesinde yaşardı Muallim Vahyi, *Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlar: Bursalı Mehmet Tahir Bey*, İstanbul Matba-i Orhaniye, 1334, s.13

⁹² Rıfat Bey oğlunun dindar bir kişiliğe sahip olmasında en büyük etken olmuştur. Tahir Bey küçük bir çocukken babası geceleri ibadet ile meşgul olurdu. Ara sıra geceleri dostları ziyaretine gelir tasavvuf ve tarih konularında sohbetler ederlerdi. Böyle bir ortamda büyüyen Tahir Beyin tasavvufa ilgi duyması kaçınılmaz olmuştur.

⁹³ Kargir taş veya tuğladan yapılmış bina anlamına gelmektedir.

⁹⁴ Fikri Yavuz- İsmail Özen, "Hazırlayanın Önsözü", *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınevi, İstanbul 1972, s.1

⁹⁵ Ömer Faruk Akün, *a.g.m.*, s.453

askere katılır. O sırada 15 16 yaşlarında olan oğlu Mehmet Tahire şiir şeklinde bir vasiyet bırakan Rıfat Bey⁹⁶

İlme sa'y et ey tab-ı selim

Seni alim ede Allah-ı âlim” tavsiyesi ile belki de oğlunun Türklerin en büyük bibliyografya alimi olmasında,

“Her zaman abde ibadet lazım

Evc-i taatte uç ey şeh-bazım⁹⁷ ” tavsiyesi ile de oğlunun herkesçe gıpta ile anılan bir Müslüman olarak yetişmesinde katkı sağlamıştır. Rıfat Bey Plevne yakınlarındaki Dubnik'te alınından ve boğazından iki kurşunun isabet etmesiyle şehit olmuştur. Babası Tahir Bey'in kişiliğinin alt yapısını oluşturmuştur.

Tahir Bey 1880 senesi Eylülünde askeri idadiden yine birincilikle mezun olur. O sene Harbiye Mektebine girer. Böylece kendisi Bursa'dan ayrılmış İstanbul'a ayak basmıştır. İstanbul'da da içindeki tasavvuf aşkı hiç durmadan gelişmektedir. İçinde büyük bir Muhyiddin İbnü'l Arabi⁹⁸ sevgisi bulunmaktadır. Muallim Vahyi onun bu halini şu sözleri ile anlatmıştır:

Mektep hayatının derslere çalışmak, talimlere çıkmak gibi dimâî ve bedenî bütün yorgunluklarına rağmen Tâhir Bey salâh ve mücâhdesini katiyen bozmuyor, belki artırıyor. Kendi gibi daha iki arkadaş buluyor. Artık o sırrı emele; Muhyiddîni anlamak, Muhyiddîni olmak, mümkün olduğu kadar Muhyiddîne benzeyerek yaşamak aşkına tamâmiyle râm oluyor⁹⁹.

İşte bu ruh hali ile Tahir Bey daha sonra bahsedeceğimiz Melamilik yolunu seçti. Harbiye Mektebinde 3 sene başarılı bir şekilde okuduktan sonra 1883 Temmuzunda Piyade Mülazım-ı Saniliği ile buradan mezun olmuştur. İşte böyle başarılı bir öğrencilik hayatı geçiren Tahir Bey sonraki yaşamında da başarılı bir insan olmuştur.

Babasından sonra Mehmet Tahir'i milliyetçilik bakımından etkileyen bir diğer unsur okulu bittikten sonra tanıştığı kişiler oldu. Kendisi, Temmuz 1883'te piyade teğmeni olarak Harbiye'den mezun olduğunda Üçüncü Ordu emrine verilerek

⁹⁶ Vahyi, *a.g.e.*, s

⁹⁷ Rıfat Bey oğluna İlme sa'y et ey tab-ı selim diyerek ilim için çabalamasını önermiştir Aynı şekilde Evc-i taatte uç ey şeh-bazım diyerek de kula ibadet etmek yaraşır diyerek onu dini yönünü sağlamlaştırmaya yöneltmiştir

⁹⁸ Muhyiddin İbnü'l Arabi 1165 yılında Endülüs'ün güneydoğusundaki Tüdmir bölgesinin başşehri Mürsiye'de doğdu. Kendisi tasavvuf ve İslam düşünce tarihinde büyük etkileri bulunan sufi bir müelliftir.

⁹⁹ Vahyi, *a.g.e.*, s.20

Manastır Askeri Rüşdiyesi coğrafya hocasına tayin edildi. Mehmet Tahir Bey bu zamanlarda başlayarak Türk milliyetçiliği fikri memlekette henüz bir tohum halinde bile mevcut değilken, Veled Çelebi, Necip Asım Bey gibi mahdut birkaç arkadaşıyla Türklük fikrini neşre çalışıyordu¹⁰⁰. Bunu Muallim Vahyi Şöyle anlatır;

Manastır'da bir nevi şebeke-i sevkiyye te'sîs ediyor bir şimendifer ateşçisi, bir posta seyyarı buluyor; din ve vatanın bizden Müslümanlık ve insanlık namına metâlibini, bu metâlibin suret-i istifa ve edasını gösteren dini ve vatani müellefat, cerâid ve risalet getirtiyor. Avrupa'dan bilhassa Mısır'dan getirttiği bu paketlerle kendi ihvan ve yâranı arasında hamiyet-i dîniyye ve vataniyye iştiyâkâtını tatmin ve tenmiye ettikten sonra İlbasan, Ohri, Debre, Yanya hatta İşkodra'daki erbâb-ı vicdan ve irfanın, bilhassa din rehberleri olan meşâyih ve ulemanın nazar-ı fikir ve basiretlerini açmaya ale't-temâdi ve muntazaman sa'y ediyor.

Tahir Beyin Manastır Askeri Rüştiyesinde Coğrafya muallimi iken kaleme aldığı Türklerin Ulum ve Fünuna Hizmetleri adlı 42 sayfalık eser bazı garazkârların Türklerin akıncı makulesi kaba bir kahraman değil, aynı zamanda ilmede hizmet eden medeni bir millet olduğunu ispat için yazılmıştı¹⁰¹. Eser İkdâm gazetesinde tefrika edildikten sonra Ahmet Cevdet tarafından basılmıştır. Medeniyete büyük hizmetleri dokunmuş en ünlü İslam âlim ve mütefekkirlerinin büyük bir kısmının Türk olduğunu öne sürdüğü eserinde, eserlerini Arapça ve Farsça yazdığı için Arap ve Acem kabul edilen Farabi, Zemaşeri, İbn-i Sina, Cevheri, Buhari, Tirmizi, Hakim Senai, Şevket-i Buhari, Emir Hüsrev-i Dihlevi gibi nice İslam ünlüsünün Türk olduklarını ileri sürdü. Kendi içinden yetişmiş fakihleri, filologları, filozofları, riyaziyeci, astronom, tabip, tabip, tabiat âlimleri, kimyacıları ile Türklerin İslam medeniyetinde nasıl yükseltici bir rol sahibi bulduklarını gösteren bu eser hayretle karışık bir hayranlıkla karşılanmıştı¹⁰².

Onun Manastırda görev yaptığı sırada kaleme alınmış bu eser 1897 yılında İstanbul'da neşredilmiştir. Türkleri cahil ve ilimden uzak bir kavim gibi görmek isteyenlere cevabı niteliğinde olan bu araştırma, bugün artık herkesçe kabul edilen gerçekleri bundan tamamen habersiz bir devirde ortaya koyması, şüphesiz ki Türkçülük akımının ortaya çıkıp ilerlemesine büyük bir katkı sağlamıştır. Mehmet Tahir Beyi yayın âlemine sokan araştırması “Türklerin Ulum ve Fünuna Hizmetleri” onun Türk milliyetçiliği yolunda attığı en büyük adımlardan biridir.

¹⁰⁰ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri* (hazırlayanın önsözü), hazırlayan Ali Fikri Yavuz, İsmail Özen, İstanbul: Meral Yayınevi, s.3

¹⁰¹ Hüseyin Namık Orkun, *Türkçülüğün Tarihi*, Ankara 1977, s.60

¹⁰² Ömer Faruk Akün, “Bursalı Mehmed Tâhir”, *TDVİA*, C. 6, İstanbul 1992, s. 456

Tahir Beyin siyasi cemiyetlerle ilgisi olduğu bilinse de bu konudaki fikirler oldukça muhtelifdir. Manastıra ilk gidişinden itibaren çevresine milli duyguları yaymaya çalışan Tahir Bey, memlekete meşrutiyet yönetimini getirmek için Üçüncü Ordu subayları arasında yaygınlaşan siyasi eğilimi benimsemişti. 1906 yılında bir gizli örgütlenme olan on kişi Osmanlı Hürriyet Cemiyetini kurmuşlardı. Bu kişilerin içinde bir numaralı isim¹⁰³ Selanik askeri Rüşdiyesi müdürü Bursalı Mehmet Tahir Bey idi. Onun dışında Naki Bey (Yücekök), Edip Servet (Tör), Kazım Nami (Duru), Ömer Naci Bey, İsmail Canpolat Bey, Hakkı Baha Bey, Mehmet Talat Bey, Rahmi Bey, Mithat Şükrü Bey idi¹⁰⁴. Cemiyetin bir diğer üyesi Mithat Şükrü Bleda'nın anlattığına göre ilk toplantıları Selanik'te Beş Çınar Bahçesi denilen yerde yapılmıştı. Cemiyet kendilerine bir tüzük hazırlamış, üye olmak içinde şartlar tasarlamışlardı. Buna göre asli on üyenin dışında üye olacaklar gözleri bağlı bir şekilde Mithat Şükrü'nün evine getirilecek burada silah ve Kur'an üzerine yemin edecekleri¹⁰⁵. Bu küçük cemiyetin en ilginç özelliği tüm üyelerinin tarikat mensubu¹⁰⁶ ya da mason olmasıdır. Cemiyet silahlı kuvvetler çevresinde hızla yayılmış, asker ve sivil üyeleri artmış, gizli, ihtilalci bir güç olmuştur. o sırada Paris'te bulunan Jön Türklerin temsilcisi gizlice Selanik'e gelmiş ve bir birleşme antlaşması yapmıştır. Böylece Osmanlı Hürriyet Cemiyeti, Terakki ve İttihat adını almıştır¹⁰⁷.

Ömer Faruk Akün makalesinde “Bazı araştırmacıların, Bursalı Tahir'in Osmanlı Hürriyet Cemiyetinin Manastırdaki kolunda faaliyet gösterdiğini sanmaları yanlışır”¹⁰⁸ diyerek ve Sina Akşin'in Jön Türkler ve İttihat ve Terakki eserini örnek göstermiştir. Fakat Sina Akşin burada “ Manastır, Bursalı Tahir, Binbaşı Süleyman Askeri, Binbaşı Vehib, Teğmen Atıf gibilerin önderliğinde önemli bir merkez oldu¹⁰⁹” ifadesini kullanıyor. Akünün buna karşı çıkış sebebi Tahir Beyin 1904 de Selanik'e gelmiş olmasıdır. Fakat cemiyet 1906 yılında kurulmuştur. Fakat Akşin aynı kitapta Bursalı Tahir Beyin adını Selanik'teki cemiyet içinde de saymıştır.

¹⁰³Bursalı Mehmet Tahir Beyin bir numaralı isim olarak gösterilmesinin sebebi rütbece diğer üyelere üstün olmasındandır.

¹⁰⁴ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C.1, İletişim Yayınları,1998, İstanbul, s.53

¹⁰⁵ Mithat Şükrü Bleda, *İmparatorluğun Çöküşü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, s. 20-21

¹⁰⁶ Bursalı Mehmet Tahir Bey'in de Melami diye adlandırılan bir tarikatla ilgili olduğu konusuna daha sonra değinilecektir.

¹⁰⁷ Tunaya, *a.g.e.* s.54

¹⁰⁸ Ömer Faruk Akün, *a.g.m.*, s.453

¹⁰⁹ Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987, s.62

Burada Akşin Akünün dediği gibi yanılmayıp Manastırda Bursalı Tahir Beyin nüfuzunu kullanarak cemiyeti desteklediğini de söylemiş olabilirler.

Burada iş daha da karmaşık hale geliyor ve Ali Fuat Cebesoy anılarını anlattığı kitabında Bursalı Tahir Beyin adını başka hiç bir cemiyette anmadan Atatürk'ün Selanik'te kurduğu Vatan ve Hürriyet Cemiyetine üye olduğunu söylüyor¹¹⁰. Vatan ve Hürriyet Cemiyeti ile Osmanlı Hürriyet Cemiyetinin birbirinden ayrı hareketler olduğu bellidir fakat hangisi önce kuruldu burada bir kesinlik yoktur. Aslında böylesine karmaşık ve olayların müthiş bir hızla gerçekleştiği bir dönemde bilgilerin birbirini tutmaması normal sayılabilir. Çünkü en başta cemiyetler gizlidir, kimsenin bir diğer üyeden haberi yoktur. Vatanın kurtuluşuna odaklanan bu insanlar belki de yalnız bir cemiyete üye olmamışta olabilir.

Tahir Bey'in milletçe yeniden Türklüğün eski azamet ve şanını kazanması yolunda insanların zihinlerini uyandırma amaçlı bu çabaları öyle dikkat çekmiştir ki, hükümet tarafından bir inkılap fikri olarak değerlendirilmiştir. Nihayet zaptiye nezaretinden vilayete gelen bir şifre üzerine ilk defa olarak 22 Nisan 1311/4 Mayıs 1895 tarihinde evi ve mektepteki odası basılarak arama yapılmıştır. Bu baskından bir sonuç elde edilemez, zira Tahir Bey'in eski talebelerinden olan Manastırlı Binbaşı Süleyman Bey o zamanlar vali yaveridir. Süleyman Bey gelen şifreyi çözmüştür ve Tahir Bey'e haber vermiştir. Tahir Bey de duruma göre önlemini almıştır. Muallim Vahyi aynı eserde Mehmet Tahir Beyin Manastırda geçen on dört yılın ardından nakledildiği, bir yıl bile sürmeyen kısa bir zaman görev yaptığı Üsküp'te de aramalara maruz kaldığını anlatmıştır¹¹¹. Bu jurnaller sonucu Rüşdiye müdürlüğü vazifesine son verilen Tahir Bey 10 Mart 1907'de Manisa Alaşehir redif alayı kumandanlığına atanmış, sonra İzmir'de Tümen Merkezinde Divan-ı Harb azalığına verilmiş ve böylece pek çok kütüphane gezme imkânına kavuşmuştur¹¹². Böylece Türkçülük adına pek çok ilmi yayında yapabileme fırsatı elde edebilmiştir.

¹¹⁰ Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, Baha Matbaası, İstanbul 1967, s. 94

¹¹¹ Vahyi, *a.g.e.*, s.65

¹¹² Akün, *a.g.m.*, s.454

5.1. Bursalı Mehmet Tahir Bey'in Tarihçiliği

Bursalı Mehmet Tahir Bey'in ilmi çalışmaları Manastırda öğretmenlik yaptığı yıllarda ortaya çıkmaya başlar. Manastır ve çevresindeki Müslim ve gayrimüslim mektepleri teftiş vazifesindeyken oralarındaki tarikat mensupları şeyhleri ile tanışır¹¹³. İlk olarak babasından kalma bir merakla sonra tanıştığı insanların etkisi ile âlimlere yönelik bibliyografya ve biyografi çalışmalarına başlar¹¹⁴. Kendisi hem dini ilimlerin memleketteki erbaplarına karşı hem de edebiyata karşı ilgilidir. Bu sıralarda Avrupa'dan bir âlim Manastıra gelmiştir. Burada ilim erbabı biri ile tanışmak istemiştir. Kendisini tarihçi sıfatıyla Tahir Bey'e götürmüşlerdir. Tahir Bey bu Alman âlim ile uzun uzun sohbet etmiştir. Alman alim Tahir Bey'e “Evet, büyük bir milletsiniz, lâkin bu büyüklüğünü göstermesi lâzım gelen şairlerinizin kısım-ı azamı hemen mevzuları itibariyle gayr-ı lâyük kasideler ve fesat-ı ahlâkı müeddî gazeller yazmakla israf-ı ömür ve kelâm etmişler. Bizdeki Schiller, Goethe gibi millete hayat ve nur veren millî ve içtimai şairlerinizi göremiyorum.” dediği vakit Tahir Bey cevap vermekte epey zorlanmıştı. Cevap olarak Osmanlı Türkünün ortaya çıkamamasında sebebin yeteneksizliği değil üst üste yaşadığı olaylar olduğunu söylemiştir¹¹⁵.

Tahir Bey bu Almanın sorusundan öyle etkilenmiş olacak ki 1897 senesinde Türklerin Ulum ve Fünuna Hizmetleri adını verdiği ilk eserini ortaya çıkarmıştır. Arapça ve Farsça yazdığı için Türk olmadıkları düşünülen âlimlerin Türklüğünü ortaya koymuştur.

“Yarım marifet cehaletten çok daha büyük bir felaket ve musibettir¹¹⁶” diye düşünen Tahir Bey Türk tarihçiliğine en büyük katkı olarak Osmanlı Müellifleri eserini yazmıştır. Bu eseri yazarken büyük bir çaba harcamıştır. Amacı müelliflerin doğum yerleri tarihleri, ölüm yerleri tarihleri ve eserlerinin isimleri ile bu eserlere ait genel bir malumatı ortaya koymaktır. Müelliflerin mezarlıklarına gitmiş hatta bazen mezar taşını bulamadığı vakit ufak çaplı kazılar yaptırmış ve nice büyüklerin mezarlarını ortaya çıkartmıştır¹¹⁷. Tahir Bey Necip Asımdan farklı olarak tarihteki

¹¹³ Muallim Vahyi, *Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlar: Bursalı Mehmed Tahir Bey*, Matba-i Orhaniye, İstanbul 1334, s.33

¹¹⁴ Ömer Faruk Akün, “Bursalı Mehmed Tahir”, *TDVİA*, C.6, İstanbul 1992, s.453

¹¹⁵ Muallim Vahyi, *a.g.e.*, s. 83-84

¹¹⁶ *a.g.e.*, s.84

¹¹⁷ *a.g.e.*, s.85

Türk bilim, sanat ve edebiyat dallarında önemli çalışmalar yapmış kişileri keşfetmeye çalışmıştır. Bu yolla Türklerin eskiden olduğu gibi şimdide uygar bir toplum olarak tek başına ayakta kalabileceğini anlatmak istemiş olabilir.

Tahir Bey şüphesiz ki bilgisi sebebiyle pek çok kimse tarafından aranan bilgisine başvurulmuş bir kişiydi. Tahir Bey'in en haz duyduğu şey biri de zeki ve anlayışı kuvvetli bir gencin aradığı herhangi bir kitapla ilgili bilgi sorup öğrenmek için yanına gelmesidir. O böyle zamanlarda her derdini, ihtiyacını, elemi unuttur ruhani bir zevkle ihtiyacın giderilmesine çalışırdı¹¹⁸. Entelektüel, azimli, çok disiplinli çalışan, derin bilgi birikimine sahip olan Bursalı Mehmet Tahir Bey'in ilmi ve şahsiyeti hakkında köprülünün şu sözleri oldukça etkileyicidir;

Tahir Bey tarz-ı mesaisi itibariyle herkese ve bilhassa gençlerimize ibret-âmîz bir misal olmalıdır. Bir memleketin terakkiyât-ı ilmiye ve fikriyesi her şubede büyük mütehasşisler yetişmekle kabul olur. Hâlbuki kemal-i teessüfle itiraf etmeliyiz ki, bu zîşeref unvana iddia-yı istihkak edecek adamlarımız gençler arasında da ihtiyarlar arasında da pek nadirdir. Yorulup usanmadan bir mesele hakkında senelerce teksif-i mesai edecek erbab-ı himmete, erbab-ı ihtisasa bedel bizde en mühim mevzular hakkında üç haftada ciltler vücuda getiren sahte mütehasşisler mevcuttur. İşte Tâhir Bey'i bu itibar ile de çok nadir bir numune-i mesai addediyoruz¹¹⁹.

Ayrıca Köprülünün bu ifadelerinde Bursalı Tahir Bey'in ilim etiğine bağlılığı ve disipliniyle bilim tarihimizde yerini aldığını, yani kendisinin hayatlarını araştırmaya adanmış insanlar gibi bugün araştırılmaya değer bir ilim insanı olarak onlar arasında yerini aldığını görüyoruz.

19. yüzyılın sonunda dünyayı saran milliyetçilik akımından Osmanlı devleti de nasibini almıştır. Biri Bursalı diğeri Kilisli olan Mehmet Tahir Bey ile Necip Asım Bey'de Osmanlı askeri sınıfı içerisinde büyük ölçüde yayılan Türk milliyetçiliği içerisinde yer almışlardır. Fakat onların milliyetçilik içindeki yeri birbirinden farklıdır. Öyle ki Necip Asım Bey daha çocuk denecek yaşta iken Araplardan gördüğü ayrımcılık ve sonrasında çevresindeki insanların Türk kimliğini reddeden tavrını fark ettikten sonra bundan etkilenerek Türk milletinin geçmişini, dilini, kültürünü ortaya çıkartmaya çalışmıştır. Tahir Bey ise Türk kimliği sorunundan ziyade Türklerin tarihte bilim ve sanata büyük katkı yaptıklarını ortaya çıkartmaya çalışmıştır. Bu iki âlimin milliyetçilik akımı içindeki hikâyesini anlamak

¹¹⁸ a.g.e., s.92

¹¹⁹ Köprülüzade Mehmed Fuad, "Bursalı Tahir Bey", *Türk Yurdu*, C.2, s.409

için o dönemlerde Kilisin ve Bursa'nın durumuna bakıp yetiştikleri çevre hakkında bilgi sahibi olabiliriz.

Kilis, 1517 yılında Osmanlı devletinin egemenliğine geçmiştir. II. Mahmut ile başlayan Tanzimat'la devam eden yenileşme hareketleri Antakya'da biraz geç de olsa görülmüştür. Şehir önemli ticaret yolları üzerinde bulunmanın yanı sıra hac yolları üzerinde de bulunduğundan bunun getirilerini iyi yaşamıştır¹²⁰. Şehirde bilindiği gibi farklı etnik gruplara ve farklı dine inanan insanlar bir arada yaşamaktadır. Kilis, 19 yüzyıla kadar dini ve fikri yönden hoşgörünün hâkim olduğu ve çok büyük sosyal sıkıntıların yaşanmadığı huzurlu bir Osmanlı şehri iken o da Avrupa'nın milliyetçilik hareketlerinden nasibini almış ve Türklerden sonra en büyük grubu oluşturan Araplar arasında bağımsızlık fikirlerinin kıpırdanmaya başlaması ile huzur ortamı yerini huzursuzluğa bırakmıştır. Necip Asım Bey böyle çok kültürlü bir ortamda kendi kimliğini araştırma ihtiyacı duymuştur.

Osmanlı Devletine merkezlik yapan Bursa şehri ise Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u merkez yapmasından evvel Bursa İstanbul'un bir rakibi olarak gelişme göstermişti. Fatih Sultan Mehmet'in hükümdarlığı döneminde de doğuya doğru girişilen seferler için bir askeri merkez olma özelliğini kazandı. Şehirde ki refahın ana kaynağı ipek ticareti idi. Şehir ipek endüstrisinin dünyada ki merkezi konumunda idi. Şehirde İstanbul'un fethinden sonra oldukça yoğun bir kültürel faaliyet oldu. Şehirde büyük çoğunluğu oluşturan Türk nüfusunun yanı sıra Rum, Ermeni ve Yahudi nüfusu da bulunuyordu¹²¹.

Elbette Osmanlı Devleti döneminde etnik olarak saf bir ırkın bulunduğu şehirlerden bahsedilemez ama Türk unsurun çok daha yoğun olduğu şehirler vardır. Kilis'te ve Bursa'da ise bu durum tam aksidir yani buralar farklı etnik grupların yoğunluğu oldukça fazla olan yerlerdir. 19. yüzyılda milliyetçi fikirler önce diğer etnik gruplar içinde yayılıp gelişmişler, âlimlerimizde buna yakından şahit olmuşlardır. Özellikle Necip Asım Bey çocukluk ve ilk gençlik yıllarında Araplar tarafından Türklerin ne kadar hakir görüldüğüne şahitlik etmiş bu olaylar onda milli duyguların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bursalı Mehmet Tahir Beyde ise milliyetçilik fikirleri, asker olan babasının milli duygularının kuvvetli olması

¹²⁰ Adem Kara, *19. Yüzyılda Bir Osmanlı Şehri Antakya*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s.232-233

¹²¹ Halil İnalıcık, "Bursa", *TDVİA*, C.6, 1992, s.447-448

sayesinde aile ortamında gelişmeye başlamıştır. Sonrasında ise ‘tarihte Türkler de var’ deme ihtiyacı onu araştırmaya sevk etmiştir. İki âliminde askeri sınıftan bir aileye mensup olması şüphesiz ki küçük yaşlarında şehrin ileri gelen hocalarından ders almaları için imkân sağlamış ve iyi yetiştirilmişlerdir. Her iki şehirde de ticaret sayesinde ekonomik durumun iyi olması sonucu kültürel faaliyetler mevcuttur, bu da âlimlerimizin yetişmesinde büyük rol oynamıştır. Onlar gençlik dönemlerinde Avrupa’da ki ve diğer Türk devletlerindeki Türkoloji çalışmalarını takip etmişler ve memleketimizde bir milli şuur uyandırma işini kendilerine vazife görmüşlerdir.

Necip Asım Bey için Bursalı Mehmet Tahir Bey’den daha fazla Türkçülük akımı içinde olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki Bursalı Mehmet Tahir Bey tarih içindeki önemli işlerde Türklerinde rolü var demek amacı ile eser oluştururken Necip Asım Bey Türklerin yalnızca Osmanlı Devletinden ibaret olmadığını tarihlerinin çok daha eski yıllara dayandığını söylemek amacını taşır. Tahir Bey de aslında bibliyografya hazırlarken Gazneliler, Selçuklular, Osmanlılar şeklinde bir ayırım yaparak Osmanlıyı diğerlerinin devamı Türklüğün bir parçası olarak gördüğünü göstermiştir. Fakat Necip Asım çok daha eskileri Türklüğün ilk devirlerini araştırarak ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

6. Türkçülüğün Teşkilatlanması ve Gelişmesi

Türkçülük, İslam ümmetçiliğinden çok milletli Osmanlıcılığa, oradan İslamcılığa ve nihayet Türk milliyetçiliği ve vatanperverliği şeklinde bir gelişme göstermiştir. Bu hareket Osmanlı devletinin çeşitli din ve milliyetlerden meydana gelen kozmopolit yapısı içinde bir tepki ve kendini bulma akımı olarak doğmuş ve Türkçülük diye adlandırılmıştır. Türklerdeki milliyetçilik imparatorluğun diğer etnik unsurları arasında yayılıp bağımsızlık hareketlerine karşı bir tepki olarak doğmuş diyebiliriz.

Türk milliyetçiliğinin doğuşu dil ve tarih gibi kültürel sahalardaki araştırmaların yapılmaya başlanmasına sebep olmuştur. Böylece imparatorluktaki Türkler hem Osmanlı hem de Osmanlı öncesine dayanan daha geniş bir Türk miraslarının olduğunu keşfetmişlerdir.

Tanzimat döneminde kültürel milliyetçilik çerçevesinde ele alabileceğimiz Türkçülük, sade bir dil yaratma çabaları ile gündeme gelir. Tanzimat reformları ve eğitimin halk arasında yayılması için herkesin anlayabileceği şekilde yazı dilinin sadeleştirilmesi yolunda ilk girişimi Mustafa Reşit Paşa yapmıştır.¹²² Dile karşı duyulan bu ilgi İbrahim Şinasi ve Ziya Paşa tarafından daha da ileri götürülerek, konuşma ve yazı dili ikiliğini ortadan kaldırmak için çaba göstermişlerdir.¹²³

Dil ve edebiyat sahasında başlayan Türkçülük, batıdaki Türkoloji eserlerinin etkisi ile başta tarih anlayışı olmak üzere diğer alanlara kaymaya başlamıştır. Osmanlı devletinde ilk Türkçülük devresi, daha ziyade ilmi seviyede olup, batıdaki Türkoloji çalışmalarının tesiri altında gelişmiştir. Bu devrede Yeni Osmanlılar hareketi içinde yer alan aydınlar, geliştirdikleri politik düşüncelerin yaygınlaştırılması amacıyla Türkçenin sadeleştirilmesine önem vermişlerdir. Onlar bu anlamda Türk diline milliyetçi bir mana vermeksizin, haberleşmenin daha yeterli bir vasıtası haline getirmeyi amaçlıyorlardı.¹²⁴

Osmanlı edebiyatı genelde eğitim görmüş, özellikle medresede okumuş ya da imparatorluğun askeri veya resmi kurumlarından birinde yer alan elit bir sınıfın yarattığı bir edebiyattır. Osmanlı eğitim ve kültür hayatında son derece etkili olmuş Arap ve özellikle Fars kültürünün dünya görüşü ile yetişen bu sınıf, öğrenimleri boyunca İran şairlerinin eserlerini okuyor ve bu eserlerdeki zalim, gaddar, yağmacı, kan dökücü karşılığında kullanılan Türk kelimesinin taşıdığı olumsuz manaları, Fars kültür ve edebiyatına olan hayranlıkla hemen kabulleniyordu. Zaten bu okumuş kesim kolaylıkla kendilerini halktan soyutluyor, daha kapsayıcı bir kimlik olan Müslüman kimliğine bürünüyorlardı.¹²⁵

Bu konuda Necip Asım Bey ilk tepkisini Türk kelimesine vav harfini ekleyerek ortaya koymuştur. Böylece etrak-ı bi idrak terimini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Kendisi bu duygularını şu sözlerle ifade etmektedir; “Halk nazarında yaptığım en iyi şey Türk kelimesini vav ile yazışım oldu. Niçin böyle yazıyorsun, diye sordukları zaman - etrak-ı bi idrak- yazılmasın diye cevap veriyordum. Bana bundan dolayı vav’lı Türk dediler. O zamana kadar Türk o kadar hakir idi ki aslen

¹²² Agâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme*, s.81

¹²³ *a.g.e.*, s.83

¹²⁴ Yusuf Sarımay, *a.g.e.*, s.78

¹²⁵ Mehmet Kalpaklı, “Osmanlı Edebi Metinlerine Göre Türklük ve Osmanlılık”, *Tarih ve Milliyetçilik 1. Ulusal Tarih Kongresi*, Mersin 1997, s.75

Türk olanlar bile Türk'üm diyemezdi. Hatta ilmi Türkçülerimizin ilki olan Ahmed Vefik Paşa Türk kelimesini tasvir ederken kaba, rüstai der"¹²⁶ Necip Asım Bey gibi milliyetçiler işe bu temel söylemleri ortadan kaldırmaya çalışarak başlamışlardır.

II. Abdülhamit döneminde Türk kavramı artık şerefli ve gurur duyulan bir kavram olarak değişmeye başlamış, Türk tarihinden bölümler gün ışığına çıkarılarak, Türk tarih görüşü zaman ve mekân itibariyle genişlik kazanmaya başlamıştır. Necib Âsım ve Bursalı Mehmet Tahir Beyler de I. ve II. Meşrutiyet dönemlerine tanıklık ettiğinden bu dönemlerin siyasi, sosyal ve kültürel meselelerini de yakından takip etmiştir. Osmanlı Devleti'nin zor koşullarla karşılaştığı bu dönemde Osmanlı aydını meselelere öncelikle kültürel bir bakış açısıyla yaklaşmış, bu yaklaşım giderek siyasal bir boyut kazanmıştır.

6.1. İkinci Meşrutiyet Sonrası Dönemde Türkçülük

II. Abdülhamid rejimine karşı, Jön Türkler önce içerde sonra dışarıda gizli cemiyetler kurarak 24 Temmuz 1908 yılında 2. Meşrutiyetin ilanını sağladılar. Böylece Osmanlıda serbest bir ortam doğdu¹²⁷.

Jön Türklerde esas olan Osmanlıcılık fikri idi. İslam onlar için modern dünyaya uyarlanmalıydı fakat imparatorluktaki temel bağlardan biri olma değerini de koruyordu. İslam'ı bir araç olarak hatırı sayılır bir dayanışma değeri olarak gördüler. Irka dayalı bir milliyetçilik fikrinin Meşrutiyet döneminde de tam olarak oluştuğunu söyleyemeyiz.

Fakat imparatorluğa yabancı müdahalesi, Dûyun-u Umumiye'nin kurulması gibi gelişmelerle ortaya çıkan antiemperyalist eğilim ve Balkanlarda başlayan ayrılıkçı akımlara bir çözüm imkânı azaldıkça Türklük ve Türk milliyetçiliği fikirlerine ilgi giderek artıyordu.

İkinci Meşrutiyet rejimi birincisinden daha uzun sürdü; fakat o da başarısızlık ve hayal kırıklığı ile sonuçlandı. İçerde ve dışarda tehlikeler ve güçlükler pek büyüktü. Meşrutiyetin savunucuları pek az ve pek zayıf idiler¹²⁸.Gelişen olaylar neticesinde 1913'te yönetimi resmen İttihat ve Terakki ele almıştır. II. Meşrutiyetin

¹²⁶ Necip Asım, *a.g.m.* , s.172

¹²⁷ Şükrü Hanioğlu, "Meşrutiyet", *TDVİA*, C.29, 2004, s.388-393

¹²⁸ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK, Ankara 1970,s.210

ilanına paralel olarak, fikir akımları ve tartışmaları daha da belirginleşmiştir. Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarına Meslek-i İçtima¹²⁹ ve Sosyalizm de eklenmiştir¹³⁰.

Türk milliyetçiliğinin 2. Meşrutiyet öncesi dönemde dil, tarih ve edebiyat sahaslarındaki çalışmalarla kültürel temelleri atılmıştı. O zamana dek ırka dayalı bir milliyetçilik takip edilmesi imparatorluğun dağılışını hızlandıracağı endişesi ile milli kültürü endişe etmeye öncelik verilmiştir. II. Meşrutiyetten önce Türkçülük siyasi bir akım haline getirilememişti. Bu yüzden II. Meşrutiyet ilan edildiği zaman ülkede Türkçülük akımı henüz kendini gösterememişti. İkdâm Gazetesi¹³¹ hariç hiç bir yayın organı bu düşünceyi açıkça savunmuyordu. Türk milliyetçiliği fikri II. Meşrutiyetin hürriyet havası içinde belli cemiyetler ve dergiler etrafında canlanmaya başlamış ve gittikçe güçlenen bir siyasal akım halini almıştır¹³².

6.2. Türk Derneği

Türk Derneği, Türkçülük hareketinde örgütlenmenin başı olmuştur. Türkiye’de Türk milliyetçiliği esasına dayanarak kurulan ilk cemiyet olan Türk Derneği, 1908 senesinin Kasım ayında Türkiye’nin öncü Türkçülerinden Necib Asım, Veled Çelebi ve Yusuf Akçura tarafından kurulması kararlaştırılmıştır. Nizamnamenin cemiyetin maksadını ifade eden ikinci maddesinde; Türk diye anılan bütün kavimlerin geçmiş ve bugünkü eserlerini, yaptıklarını durumlarını araştırmak ve ortaya çıkan sonuçları bütün dünyaya yayıp tanıtmak olduğu söylenmiştir¹³³.

¹²⁹ Bir reform ve çağdaşlaşma programı olan Meslek-i İçtima akımı 1900’lerin hemen başından Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar dönem dönem etkili olmuş bir fikir akımıdır. Akımın fikir temelleri Prens Sabahattin tarafından atılmış ve Meslek-i İçtima onun fikirleri etrafında gelişmiştir. Sabahattin ilm-i içtima, Adem-i merkezîyet ve Teşebbüs-i şahsî gibi kavramları Osmanlı toplumuna uyarlayarak bir reform programı oluşturmaya çalışmıştır. Meşrutiyetin ikinci kez ilanından sonra İttihat ve Terakki’ye karşı ortaya çıkan muhalefetin fikri önderliğini yapmıştır. Bakınız Murat Kılıç, “*Türk Siyasal Hayatında Bir Muhalif İsim ve Hareket; Prens Sabahattin ve Meslek-i İçtima*”, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2010/2 Sayı 12, s.1

¹³⁰ Yusuf Sarımay, *a.g.e.*, s.90

¹³¹ İkdâm 1894-1928 yılları arasında günlük olarak yayımlanan gazete. Yayın hayatı boyunca değişmez ilkelerinden biri Türkçülüğü ve Türkçeciliği olan İkdâm aynı fikri paylaşılan Necip Asım, Ahmed Cevdet, Veled Çelebi gibi pek çok yazarı bünyesinde toplamıştır. Bakınız; Nesimi Yazıcı, “İkdâm”, *TDVİA*, C.22 s.24

¹³² Yusuf Sarımay, *a.g.e.*, s.104

¹³³ Masami Arai, *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*, Çev: Tansel Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.25

Türk Derneği evvela Darülfünunda kurulmuştu. Derneğin kurulmasına Mülkiye Mektebi Müdürü Celal Bey'in evinde karar verilmişti ama Darülfünunda iyi karşılanmayınca Müftüoğlu Hikmet Bey Yeni Gazete İdarehanesinde barınacak bir yer buldu. Necip Asım Bey bu olayı şöyle anlatmaktadır:

Aradan çok geçmedi Türk Derneği teşekkül etti. En faal ve ateşli uzuvlarımızdan biri de Hikmet oldu. İttihat ve Terakki siyasi faaliyete geçmiş, herkes ona yaranmak için işi siyasete dökmüştü. Türk Derneğini önce Darülfünunda kurmuştuk. Oradan istiskal gördük, hepimiz parasızdık, yersiz kalmıştık. Müftüoğlu Hikmet bize Yeni Gazete İdarehanesinde bir barınacak yer buldu¹³⁴.

Dernek, Türk Derneği adıyla ayda bir çıkmak üzere bir mecmuada neşretmeye başlamıştır. Dergideki yazılar İmparatorluğun o günkü durumu ve geçmişine ait olaylar ile Orta Asya'nın o günkü durumu ve geçmişine ait olayları içermektedir.

Dergide Bursalı Mehmet Tahir Bey ile Necip Asım Beyin yazdığı yazılardan ulaşabildiğimiz bir kaç örneği kısaca vermeye çalışacağız:

Bursalı Mehmet Tahir; "Âşık Paşa" adlı makalesinde, en eski öz Türkçeyi arayan yazar, Âşık Paşanın eserlerini bulduğunu bildirir ve onun hayatını, şiirlerini açıklar. Yani diyebiliriz ki Bursalı Mehmet Tahir, Necip Asım kadar olmasa bile dile önem vermiştir.

"Hibri Ali Efendi" adlı makalesinde, 17. yüzyıl Osmanlı ulemasından biri olan Hibri Ali Efendinin yedi eserini sayar fakat Mehmet Tahir bu eserlere daha sonra Osmanlı Müellifleri kitabında üç eser daha eklemiştir.

Necip Asım;

"Türk Sayıları" adlı makalesinde, Macarca on (tiz), yüz (szaz) ve bin (ezer) sayılarının Farsça kökenli olduğunu ileri sürer. Çeşitli sayılar üzerinde durarak Türkçe, Çuvaşça, Yakutça ve Japoncanın aynı kökenden geldiği sonucunu çıkarır¹³⁵.

"Firdevs'ül İkbal" adlı makalesinde, önce Özbeklerin bozkırın güneyine gidişinden II. Mahmut Devrinde bu hanlıkla Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkilere kadar Hivenin tarihini inceler.

¹³⁴ Hüseyin Namık Orkun, *a.g.e.*, s. 96

¹³⁵ Masami Arai, *a.g.e.*, s.36

“Turfan’ da Asar-ı Atika İstikşafı” adlı makalesinde, Necip Asım, Von le Coq’un Journal Asiatique de çıkan makalesini çevirmiştir. Makale Türklerin Orta Asya’da bıraktığı anıtlar ile ilgilidir¹³⁶.

İdeolojik açıdan Türk Derneği mensupları kültürel manada Türkçü olmakla beraber, siyasi açıdan Osmanlılık geleneğini ağırlıklı olarak taşımaktaydılar. Dergideki yazılar bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle dernek içinde Türkçülüğü savunan Yusuf Akçura’nın fikirlerinin dernek faaliyetleri üzerinde fazla etkili olmadığı görülmektedir. Türk derneğindeki Türkçülerin Osmanlı imparatorluğunu teşkil eden unsurlar, dil yoluyla bütünleştirme amacını taşıdıkları açıkça anlaşılmaktadır¹³⁷.

Dernek¹³⁸ Necip Asım ve Fuat Raif beylerin vazife icabı uzaklaşmak zorunda kalması ve üyeler arasında tam bir amaç birliğinin bulunmaması nedeniyle 1912’de son bulmuştur¹³⁹. Burada amaç birliğinin bulunmamasından kasıt derneğin Osmanlılık gölgesinde kalmış olmasıdır. Yusuf Akçura, Necip Asım ve Veled Çelebi yani derneğin kurucuları tam bir Türkçülük politikası izlemek isterken, çoğunluğun amacı ortak ve sade bir dil yaratarak Osmanlının tüm unsurlarına hitap etmektir. Dernek son bulmuştur, fakat üyelerin çoğunun Türk Yurdu ve Türk Ocağında çalışmalarına devam ettikleri bilinmektedir.

6.3. Genç Kalemler

Genç Kalemler halk diline yakın yeni bir lisan arayan yazarları bünyesinde toplamış Osmanlı elitini öz Türkçe konuşan halka yakınlaştırmak istemiştir. İlk sayılarında milliyetçilikten ziyade Osmanlılık izleri taşıyan bir dergidir. İstanbul’da Türk Derneği, Türk Yurdu ve Türk Ocağı Türkçülük fikrinin şekillenmesine çalışılırken, Selanik’te İttihat ve Terakki Heyet-i Merkeziyesi azasından kendine

¹³⁶ *a.g.e.* , s. 41

¹³⁷ Yusuf Sarımay, *a.g.e.*, s.112

¹³⁸ Türk Derneğinin Türkiye dışında açılan tek şubesi Macaristan’ın başkenti Budapeşte’dir. Bakınız; Masami Arai, *a.g.e.*, a.27

¹³⁹ Hüseyin Namık Orkun , *a.g.e.*, s.97

Gökalp unvanını veren Ziya Beyin¹⁴⁰ telkinleri ile merkezde bir Türkçülük cereyanı başladığı gibi, o sıralarda Selanik'te çıkmakta olan Genç Kalemler mecmuası da Gökalp'in tesiriyle lisanda Türkçülük yapmaya teşebbüs etmiştir.¹⁴¹

Selanik'in milliyetçiliği teşvik eden kozmopolit yapısı içinde şekillenen Genç Kalemler Hareketinin temel amacı yazı dilini sadeleştirip halk diline yaklaştırmaktır. Genç Kalemler hareketinin öncülüğünü Namık Kemal ve Ali Canip yaptı. Ali Canip'in yönetime geçmesi ile dergi 11 Nisan 1911'den itibaren büyük boyda '15 günde bir Perşembe günleri intişar eden edebi ilmi mecmuadır' ibaresi ile yayınlanmaya başlayan derginin şekline paralel olarak kadrosu da genişletir¹⁴².

Genç Kalemler dergisinin yazıları incelendiğinde aslında henüz Türklüğü arama evresinde oldukları dikkat çeker. Onların kurtarmak istediği Türk milleti değil, hatta Turan da değil açıkça Osmanlı devletidir. Osmanlı devleti dışındaki Türklerin uğradığı zulümden hiç bahsetmeyen yazarlar Osmanlılık geleneği taşırlar. Balkan savaşları ile Selanik'in elden çıkmasıyla İstanbul'a gelen Genç Kalemler kadrosu Türk Yurdu ve Türk Ocağı bünyesine katılmışlardır.¹⁴³

Görüldüğü gibi Selanik'te çıkan Genç Kalemler, dilde milliyetçiliği savunurken, Osmanlı devletinin bütünlüğünü korumaya büyük önem vermişlerdir. Aynı şekilde Türk Derneği dergisi de Osmanlı vatanseverliği etkisindeki yazılarla doluydu. Yani diyebiliriz ki Türk Yurdu Cemiyetine kadar Osmanlı aydınları hala Osmanlılık siyasetinden vazgeçememişlerdir.

6.4. Türk Yurdu Cemiyeti

Türk Derneği kapanınca yerine kurulan ikinci büyük cemiyet olan Türk Yurdu Cemiyeti tüm Türk dünyasında ilgiyle karşılanmıştır. Cemiyetin en büyük katkısı Necip Asım ve Bursalı Mehmet Tahir Beyinde yazılarını yayınlayan Türk Yurdu Dergisini kurması olmuştur. Hükümet Türk Yurdu Cemiyetinin kurulmasından 18 Ağustos 1911 tarihli ilmühaberle haberdar olduğunu tasdik

¹⁴⁰Ziya Gökalp 1918 tarihli bir makalesinde Osmanlılık ile Turancılığın birbirine bağlı olduğunu yazmıştır. Milli Türk kimliği kazanan Osmanlı kültürünün yayılmasıyla büyük bir Türk milletinin oluşacağını iddia eder. Bakınız; Ziya Gökalp, "Turan Nedir?", *Yeni Mecmua XXXI*, s.82a

¹⁴¹ Yusuf Akçura, *Türk...*, s.469

¹⁴² Yusuf Sarımay, *a.g.e.*, s.114

¹⁴³ *a.g.e.*, s. 117-118

etmiştir. 1911 senesi nihayetlerinde Türk Yurdu Mecmuasının ilk nüshası ortaya çıkmıştır. Türk Yurdu nizamnamesine göre cemiyet, Türk çocuklarına mahsus bir pansiyon açacak ve Türklerin irfan ve zekâca seviyelerinin yükselmesine hizmet etmek üzere bir gazete çıkaracaktır¹⁴⁴.

Türk Yurdu dergisinin imtiyazı Mehmet Eminin üzerine olmasına rağmen, kısa bir süre sonra o'nun Erzurum Valiliğine tayin edilmesi ile derginin müdürlüğü Yusuf Akçura'ya devredilmiştir. Dergide Yusuf Akçura, Necip Asım, Bursalı Mehmet Tahir, Köprülüzade Mehmet Fuad, Celal Sahir, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Ömer Seyfettin, Ali Canip gibi devrin tanınmış ilim ve fikir adamları yazılar yazıyordu¹⁴⁵.

Necip Asım Beyin Türk Yurdu dergisinde Türk dili üzerine yazılar yazdığı görülmektedir. Bunlar Bir Nazariye-i Lîsaniye (siyasiyat), Bir Nazariye-i Lîsaniye (hıfz-ı sıhhat), Hibet'ül Hakâyık'tır, Tasfiyecilik, Halk Şiirlerinin Şekil ve nevi, Uygur Alfabeti, Gün adları, İki Sayısı Hakkında, Elkavaninülkülliye Lizabtilügatit Türkiye, Türk Sayıları Üzerine Bir Deneyiş, Lisan Tetkikleri, Dil Heyeti, Elifba Meselesi, yazıları tespit edilmiştir. Bu makalelerden bir kaçını üzerinde duracak olursak;

“Tasfiyecilik” makalesinde Necip Asım dilde tasfiyecilik konusuna değinmiştir. Bir dili başka bir dilden aldığı kelimelerden temizlemenin imkânsız olduğuna inanan Necip Asım dilimize Arapça ve Farsçadan alıp benimsediğimiz kelimelerin artık o dillerin tasarrufundan çıkıp bizim olduğuna söylemiştir¹⁴⁶.

Necip Asım “Elifba Meselesi” adlı makalesinde harflerin tarihi süreçteki gelişimini ve kullanımını anlatmıştır. Kendi döneminde kullanılan harflerde bazı küçük değişiklikler yapılmasını isteyen Necip Asım köklü bir harf değişikliğine o an için gerek olmadığını belirtmiştir¹⁴⁷.

Necip Asım Bey'in bu dergide Türk tarihi üzerine makaleleri yayınlanmıştır.

“İçtimai Tarihimiz Üzerine Bir Tecrübe” adlı makalesinde tarih kitaplarının artık padişahların hayatlarını anlatmaktan ziyade milletlerin sosyal ve ekonomik tarihlerini anlattığını ve bunun iyi bir gelişme olduğunu söylediği bu makalesinde

¹⁴⁴ Yusuf Akçura, *Türk...*, s.460

¹⁴⁵ Yusuf Sarımay, *a.g.e.*, s.127

¹⁴⁶ Necip Asım, “Tasfiyecilik”, *Türk Yurdu*, C.4, Tutibay Yayınları, Ankara 1999, s.153-154

¹⁴⁷ Necip Asım, “Elifba Meselesi”, *Türk Yurdu*, c.9, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.151-153

ayrıca Necip Asım Bey Anadolu Selçukluları ve Osmanlıların sosyoekonomik durumlarından bahseder. Bunun yanı sıra Necip Asım Bey Anadolu Türk halkının sosyal ve ekonomik yönden gelişimini Moğol istilasının geciktirdiğini buna rağmen Türk birlik ve bütünlüğünün korunduğunu iddia etmiştir¹⁴⁸. Bu makalenin devamı niteliğinde ikinci bir makaleyi de ortaya koyan Necip Asım Bey Timur istilasının feci sonuçlar doğurduğunu “Timur istilası yalnız vahşiyane bir istila değildi. O aynı zamanda İran’ın harsını, ilmini, edebiyatını her tarafa tamim eden bir istila idi. Timur bizim milli medeniyetimizi yıktı. Bizi manen esir etti, medreselerimize taklitçilik, şerhcilik hâkim oldu.” sözleriyle anlatır. Dil konusunu da değinmeden geçmeyen Necip Asım II. Murad’dan sonra ortaya konan Türkçe eserlerin giderek azalmaya başladığını ilimin memleketten gittikçe uzaklaştığını söylemiştir¹⁴⁹.

“Mithat Paşanın Vatandan Çıkarılması” Bu makalesinde Necip Asım Bey Meşrutiyetin ilk yıllarında özgürlüğün gelişmiş olmasına karşın sonraki yıllarda fikir hayatına ve basına karşı özgürlüklerin kısıtlandığını anlatmıştır. Mithat Paşa ile ilgili ise bu dönemin tam olarak bilinmediğini ve çok iyi araştırılması gerektiğini anlatmıştır¹⁵⁰.

“Halil Paşanın İdamı” Necip Asım Bey bu makalesinde Fatih Sultan Mehmet Han’ın Çandarlı Halil Paşayı idam ettirmesini eleştirmiş, Çandarlı ailesinin Osmanlı Devleti için öneminden bahsetmiş Çandarlı ailesi yok edilince devlet yönetiminin dönmelerin eline geçtiğini savunmuştur¹⁵¹. Bunların dışında Necip Asım Beyin Moğolların Türklüğü Meselesi ve Türklük ve Türkçülük İzleri adlı makaleleri daha sonra “Eserleri” başlığı altında incelenecektir.

Bursalı Mehmet Tahir Beyin ise Türk Yurdunda Hacı Paşa (içtimaiyat), Faiz Halil Efendi (seyahat), Şehrizade Mehmet Sait Efendi, Hibri Abdurrahman Efendi, Kayserili Mehmet İzzet Paşanın hayatlarını anlattığı makaleleri tespit edilmiştir.

¹⁴⁸ Necip Asım, “İçtimai Tarihimiz Üzerine Bir Tecrübe”, *Türk Yurdu*, Cilt 8 Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.59-62

¹⁴⁹ Necip Asım, *a.g.m.*, s.136-138

¹⁵⁰ Necip Asım, “Mithat Paşanın Vatandan Çıkarılması”, *Türk Yurdu*, Cilt 23 Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.22-24

¹⁵¹ Necip Asım, “Halil Paşanın İdamı”, *Türk Yurdu*, C.11, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.63-65

Bursalı Mehmet Tahir Bey ve Mehmet Emin dışında Türk Derneği üyelerinden hiç birinin Türk Yurdu derginin ilk ciltlerinden sonra çok fazla yazısı yayınlanmamıştır¹⁵².

Türk Yurdu dergisi partililik yapmamasına rağmen 1913'ten sonra bütünüyle İttihat ve Terakki'nin kontrolünde olmayan ve bu dönemde kapatılmayan nadir yayın organlarından biri olmuştur. Çünkü İttihat ve Terakkinin 1913'ten sonra uygulamaya başladığı politikanın temel noktaları dergide savunulmuştur. Dergi bu dönemde kısmen himaye görmüştür¹⁵³.

Bu dönemde İttihat ve Terakki, bir siyasi parti olarak imparatorluğun bütünlüğünü koruma amacıyla olduğu için Türkçülük politikası gütmeye beklenemezdi. Daha önce belirttiğimiz gibi Türk Derneği, Genç Kalemler, Türk Yurdu gibi yayın organları da Osmanlılık fikrini aşamadıkları için bu ortam içinde milli varlığı tehlikede görenler Türk Ocaklarını kurmuşlardır.

6.5. Türk Ocakları

İmparatorluktan milli devlete geçiş dönemi ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu aşamasında büyük roller oynayan bir cemiyet olan Türk Ocakları Meşrutiyetin ilk yıllarında uygulanan Osmanlılık düşüncesinin yol açtığı kimlik bunalımına karşı gelişen Türkçülük akımının bir sonucudur. Ocağın kurulmasıyla ilgili ilk hareket askeri tıbbiye öğrencilerinden geldi. Bunlar milliyet esasına dayanan bir cemiyet kurmak amacıyla hazırladıkları bir programı kendilerine yardımcı olabilecek devrin Türkçü aydınlarına sunarken bir de bildiri yayınladılar. 190 Tıbbiyeli Türk evladı adına kaleme alınan bu bildiride Türk ırkının fikri kalkınmasının en büyük hedef olduğu açıklanıyordu. Tıbbiyeli öğrenciler ile Türkçü aydınlar arasında yapılan görüşmelerin ardından fiilen çalışmaya başlayan Türk Ocağı Derneği yaklaşık dokuz ay sonra 25 Mart 1912'de resmen kuruldu¹⁵⁴.

Türk Ocaklarının en önemli faaliyetlerinden birisi, düzenli olarak yürütülen konferanslardır. Meşrutiyetten sonra ülkede tesis edilmiş ilk konferansçı cemiyet özelliği de kazanan Türk Ocaklarında 500'ü aşkın konferans verilmiştir. Bu

¹⁵² Masami Arai, *a.g.e.*, s. 90

¹⁵³ Yusuf Sarınoy, *a.g.e.*, s.130

¹⁵⁴ Yusuf Sarınoy, "Türk Ocakları", *TDVİA*, C.41, 2012, s.545

konferansı verenler arasında Bursalı Mehmet Tahir ve Necip Asım'ın yanı sıra Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul, Halide Edip Adıvar gibi devrin önemli ilim adamlarını görmekteyiz¹⁵⁵. Bu konferanslarda tarih, Türk büyükleri, dil, dünyadaki Türk bölgelerinin durumu gibi konular konuşulmuştur.

Türk Ocakları çevresindeki düşünce atmosferi içinde yetişen Türk aydınları, Anadolu'da başlayan milli mücadele içinde yer alarak yeni Türk devletinin kuruluşunu desteklediler. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti devletini kuranlar, yeni rejimin benimsenmesi ve yayılması için Türk Ocaklarını dayanılması gereken bir güç olarak gördüler. Devlet desteğiyle ülke çapında teşkilatlanan Türk Ocaklarının şube sayısı 1927'de 257'ye ulaştı. Bu destek sonuçta Cumhuriyet Halk Fırkası ile Türk Ocaklarının bütünleşmesine yol açtı. 1927'de düzenlenen Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayında ocağın nizamnamesi, Türk Ocaklarının devlet siyasetinde Cumhuriyet Halk Fırkası ile beraber olduğu şeklinde değiştirildi. Ayrıca milliyetçilik ilkesi Cumhuriyet Halk Fırkası nizamnamesine alındı. Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle 260 şubesi bulunan Türk Ocağı Derneği 10 Nisan 1931'de feshedilerek bütün mal varlığı Cumhuriyet Halk Fırkasına devredildi. Böylece Türk Ocakları Cumhuriyet Halk Fırkasının mülkiyetinde halk evlerine dönüştü¹⁵⁶.

Bu bölümde Osmanlı'nın 19. yüzyıldaki durumunu ve bu durum karşısında aydınlarımızın Osmanlıcılık, İslamcılık ve son olarak Türkçülük akımları ile yıkılışa giden süreci durdurmaya çalıştıkları anlatılmıştır. Bu süreçte Necip Asım ve Bursalı Mehmet Tahir Beylerin milliyetçilik içerisinde nasıl rol aldıklarını görülmüştür fakat onları daha iyi tanıyabilmemiz için gereken şey onların hayatlarını da incelemek olacaktır.

¹⁵⁵ Yusuf Sarımay, *a.g.e.* s,163

¹⁵⁶ Sarımay, *a.g.m.*, s.546

II. BÖLÜM

NECİB ASIM BEY'İN İLMİ ve SİYASİ FAALİYETLERİ

2.1. MESLEK YAŞAMI

Öncelikle Necip Asım'ın Darülfünundaki yerini anlayabilmek için Darülfünunun kuruluşunu anlamak gerekir. 19. yüzyılın ortalarından itibaren bir Darülfünun kurulması gündeme gelmiştir. Bu ad seçilirken “*ilim*” teriminin kullanılmasından kaçınılarak bunun yerine “*fen*” terimi alınmıştır. Bir yandan burada okutulacak bilimlerin medreselerde okutulan ilimlerden farklı olması vurgulanırken öte yandan da medrese ile çatışmaktan kaçınılmıştır. Bu ortam içinde 1863'te ilk Darülfünun açılmıştır. Çoğunlukla medrese öğrencileri ile devlet memurlarının dinleyici olarak katıldığı serbest derslerle başlayan bu girişim Darülfünunun Çemberlitaş'taki binasının 1865'te bütün araç, gereç ve kitaplarıyla birlikte yanmasıyla sona ermiştir¹⁵⁷. Daha sonra, ikinci kez Darülfünunun kurulmasına girişilmiştir. İkinci Darülfünun 1869'da çoğu medreseden gelmiş öğrencilerle serbest derslerle başlamış ve 1870'te açılışı yapılmıştır. Fakat Cemaleddin Efendi'nin yaptığı deneyler nedeniyle dinsizlikle ve Afganlı Cemaleddin Efendi'nin “Nübüvvet (peygamberlik) bir sanattır” dediği ileri sürülerek kâfirlikle suçlanması üzerine bu da 1871 sonlarında kapatılmıştır¹⁵⁸. Aralık 1870'de Darülfünun müdürlüğünden alınan Hoca Tahsin Efendi¹⁵⁹ Bab-ı Ali'de günümüzde

¹⁵⁷ Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi*, C.1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s.18

¹⁵⁸Dölen, *a.g.e.* C. 1, s.19-20

¹⁵⁹ Hoca Tahsin Efendi (1811-1881) son dönem Osmanlı aydınlarından. Paris'teki eğitiminin ardından İstanbul'a dönmüş ve 1869'da henüz kuruluş aşamasındaki Darülfünuna müdür olarak atanmıştır. Yaklaşık olarak bir yıl sonra, 5 Aralık 1870'de, "Terakkiyat-ı Ulum" başlığını taşıyan konuşması ve Darülfünunun bir kaç hocasının yaptığı konuşmalar dönemin dar görüşlü uleması tarafından İslamiyet'e uygun bulunmayınca, Hoca Tahsin Efendi, Darülfünundan uzaklaştırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Ekmeleddin İhsanoğlu “Darülfünun Tarihçesine Giriş” *Belleten*, Cilt 54, Sayı 210, Ankara 1990,s. 713-731

Milli Eğitim Bakanlığı yayınları satış yeri olarak kullanılan Taş Mekteb'e çekilmiş ve orada kendisine başvuranlara Fransızca, felsefe ve astronomi dersleri vererek yaşamını sürdürmüştü. Necib Asım Bey'de bu dönemde Hoca Tahsin Efendiden ders alanlar arasındadır¹⁶⁰.

1874 yılında Darülfünun üçüncü defa “*Darülfünun-u Sultani*” adıyla açıldı. Bu açılışla birlikte eğitimin hangi lisanda yapılacağı konusunda iki farklı görüş ortaya çıktı. Eğitim dili Türkçe mi Fransızca mı olsun? Üniversite seviyesinde yazılmış ilmi eserler ile fen derslerini Türkçe verecek kâfi sayıda muallimin bulunmadığı ve Türkçenin ilim ve fenni ifade etmek için yetersiz kaldığı ileri sürülerek eğitim dili Fransızca oldu. Bu nedenle okul yalnız Galatasaray Sultanisi mezunlarının devam edebileceği bir yer haline geldi. Okul üç defa mezun vermeyi başardı ancak 1877'den önce tasarruf gerekçeleri ve fen kısmına öğrenci bulma sorunu nedeniyle, önce Hukuk ve Mühendislik şubesi, son olarak 1880-1881 yılında Edebiyat bölümü kapatıldı¹⁶¹. Son olarak 1900'de “*Darülfünun-ı Şahane*” açıldı. Bu yeni Darülfünun yüksek din ilimleri, matematik, doğa bilimleri ve edebiyat olmak üzere üç şubeden oluşan yabancı öğrenci sayısı sınırlandırılmış, genel kültür vermeye yönelik basit bir yüksekokuldur. Bu okul çeşitli değişimler gösterse de varlığını kesintisiz sürdürmüş ve bugünkü İstanbul Üniversitesi olmuştur¹⁶².

Görülüyor ki çeşitli sebeplerle defalarca kapatılan Darülfünun dini ilimlerden sıyrılıp laik bir çizgide ilerlemiştir. Tanzimat döneminde Osmanlı Devletinin geri kalmışlığının en büyük sebeplerinden biri olan eğitim sistemi medreselerin baskısından kurtarılmaya ve Darülfünun ile düzeltilmeye çalışılmıştır.

Bu dönemde, uzman öğretim üyesi bulunması konusunda büyük zorlukla karşılaşan Darülfünun da bu açığın çeşitli şekillerde kapatılmasına çalışılmıştır. Öğretim üyeleri konusunda başvuru olan bir başka yol, dönemin meşhur edebiyat ve fikir adamlarının Darülfünun'da ders vermelerinin sağlanmasıdır. Bu sayede Darülfünun'da dönemin önde gelen isimlerinin oluşturduğu yüksek seviyeli bir öğretim üyesi profili ortaya çıkmıştır. 1908-1909 ders yılında edebiyat dersi veren hocalar kültürel hayatın önde gelen isimleridir. Türk dili hakkındaki eserlerinden

¹⁶⁰Emre Dölen “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bilim”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1985, s. 93

¹⁶¹Emre Dölen, *Türkiye Üniversite...*, C.1, s.20

¹⁶²a.g.e., C.1 s.20

dolayı 1892 Chicago Sergisi'nden bir madalya ve bir şahadetname alan, 1895 de Paris'teki Societe Asiatique¹⁶³ azalığına seçilen Necip Asım Bey 1908 den sonra Darülfünun'da Türk Tarihi ve Türk Dili Tarihi dersleri vermiştir¹⁶⁴. Necip Asım Türk Dili Tarihi kürsüsünün ilk profesörü sayılır. Türkoloji alanında kendi kendini yetiştirmiş bir kişidir. Türkoloji'nin Darülfünunda kurucusudur. Birinci Dünya Harbi sırasında İstanbul Darülfünununda görevlendirilmiş olan Alman tarihçi ve Türkolog Prof. Friedrich Giese ile Alman edebiyatçı Semitist Prof. Gotthelf Bergstrasser Necip Asım'ı Türkoloji konusunda desteklemişlerdir¹⁶⁵.

Necip Asım Bey Türk Dili Tarihi (Türk Lisaniyatı Tarihi) derslerini 1927 yılına kadar okutmuş ve derslerinde Türk Dilinin tarihini, Orhun kitabelerini ve çeşitli Türk lehçelerini (Uygurca, Çağatay lehçesi, Kıpçak lehçesi, eski Osmanlı lehçesi gibi) işlemiştir. Darülfünun'da Necip Asım Bey tarafından okutulan derslerin bir tanesinde İlm-i El sine¹⁶⁶ dersi olmuştur. 1912 senesinde Edebiyat-ı Arabiye ve Fari siye'den biri mecburi seçmeli olmuştur. El sine kısmında ise Fransızca, Almanca ve Rusça dersleri okutulmuş ve talebe bu dört lisandan yalnız birini seçmeye mecbur tutulmuştur. 1900-1909 yılları arasında Necip Asım Bey Halil Edhem Bey ile beraber seçmeli Arkeoloji dersini de okutmuştur. Ayrıca 1918-1919 öğretim yılında Tarih şubesinde Türk Tarihi derslerini Necip Asım Bey vermiştir¹⁶⁷

1918 Mondros mütarekesinden sonra Alman profesörlerin memleketlerine dönmeleri ve İstanbul'un İtilaf devletleri tarafından işgali, Darülfünun binasının işgal askerlerine tahsisi ile başlayan süreçte Maarif Nazırı Ali Kemal Bey tarafından Darülfünunda bir tasfiye başlatılmıştır¹⁶⁸. Tasfiye bazı bilimsel nedenler ileri sürülerek yapılmış olsa da asıl amaç İttihat ve Terakki yanlılarını Darülfünundan uzaklaştırmaktır. Tasfiye bazı kürsülerin ve kadroların ilgası yolu ile yapılmıştır. Tasfiye sırasında Edebiyat Fakültesi müderrisi Necip Asım beyde bir süreliğine de olsa açığa alınanlar arasındadır¹⁶⁹.

¹⁶³Societe Asiatique 1821'de kurulan Fransız Şarkiyat Cemiyetidir. Asya kıtasındaki toplumlara ve kültürlerine ait çeşitli arkeolojik kazılarla bilimsel çalışmalar yapmıştır.

¹⁶⁴ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Darülfünun*, C. 1, s.396-397

¹⁶⁵ A.Dilaçar, "Necip Asım Balhasanoğlu", *Türk Dili Dergisi*, s. 807

¹⁶⁶ El sine diller anlamına gelir.

¹⁶⁷ Ekmeleddin İhsanoğlu, *a.g.e.*, C. 1, s.406

¹⁶⁸ Emre Dölen, *a.g.e.*, C.1, s. 538

¹⁶⁹ *a.g.e.*, s.535

Necip Asım Beyin Darülfünunda görev yaparken içerisinde bulunduğu bir başka olay ise milli mücadele yıllarında gerçekleşmiştir. İtilaf devletlerinin İstanbul'u işgali ve bunun yarattığı dalgalanmalar, Darülfünunun zor günler geçirmesine neden olmuştur. Osmanlı Darülfünunu ilk kez bir öğrenci protestosu ile tatil edilmiştir. Hadise işgal sonrasında bazı hocaların takındıkları kayıtsız tavır ve pervasız üslupları sonucunda patlak vermiştir. Bütün ülkede milli heyecanlar yaşanırken buna karşılık içlerinde Sevr antlaşmasını imzalayanlardan biri olan, Rıza Tevfik'inde aralarında bulunduğu bir grup Darülfünun hocası konferanslarda bu milli heyecana iştirak etmediler. Bu durumu günlük gazetelerde sürdüren Ali Kemal, Türk Edebiyatı tarihi müderrisi Cenap Şahabettin ve Felsefe bölümünde Metafizik dersi veren Rıza Tevfik bulunmaktadır¹⁷⁰. Talebeleri galeyana getiren ilk olay, Ali Kemal'in "*İstiklal Şartları ve Türkler*" başlıklı yazısında Türklerin istiklale layık olmadıkları tezini savunmasından doğmuştur. İkinci olay ise 29 Mart 1922 günü bir konferansta Rıza Tevfik'in "Fuzuli Türk değildir, Acemdir." demesi üzerine vuku bulmuştur. Darülfünun talebeleri toplanarak müderris Ali Kemal, Rıza Tevfik, Cenap Şahabettin, Hüseyin Daniş ve muallim Barsamyan'ın Darülfünun hocalığından çıkarılmalarını istemişler, aksi halde derslere devam etmeme kararı almışlardır. Suçlanan hocalar iftiraya uğradıklarını dile getirmişlerdir. Talebenin ithamlarını değerlendirmek üzere 4 Nisan 1922 günü İsmail Hakkı Baltacıoğlu başkanlığında içlerinde Necip Asım Beyinde bulunduğu Edebiyat Medresesi Müderrisler Meclisi toplanmıştır. Meclis Hüseyin Daniş ve Rıza Tevfik'in istifa etmesiyle suçlarını itiraf etmiş sayıldıklarına, Cenap Şahabettin ve Ali Kemal'in siyasetle meşgul olup olmadıklarının tahkikine ve görevlerinin devamına, Barsamyan Efendinin ise zabıtlar incelendikten sonra hakkında bir karar verilmesine karar vermiştir. Bu karar üzerine Edebiyat ve Hukuk medreselerinin talebeleri dersleri boykot etmişler ve onlara sonradan Tıp ve Fen Medreseleri talebeleri de katılmıştır. 19 Nisan 1922'de Ankara Hükümeti talebeleri desteklemiştir. Nihayet 5 Temmuz 1922 tarihinde Darülfünun nizamnamesinde madde değişikliği ile müderrisler hakkındaki disiplin cezaları doğrudan Darülfünun divanının yetkisine verilmiştir. Bu değişiklikle Divan talebelerin boykotunu haklı bulmuş ve bu hocaları süresiz izne ayırmıştır¹⁷¹. Görüyoruz ki Türkiye'de milli mücadele yalnızca cephelerde savaşarak yapılmamış,

¹⁷⁰ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Darülfünun...*, C.1, s.288

¹⁷¹ a.g.e. , s.292-293

içerideki düşmanlarda vatansever talebeler ve onları yetiştiren Necip Asım gibi ilim adamları sayesinde yavaş yavaş alt edilmiştir.

Büyük taarruzun ardından 19 Eylül 1922 tarihinde toplanan Darülfünun Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisinin de Edebiyat Fakültesi öğrencileri tarafından verilen dilekçe gündeme alınmış ve bu doğrultuda Müderris Yahya Kemal Beyatlı Bey Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya fahri müderrislik verilmesi konusunda teklifte bulunmuş ve bu teklif kabul edilmiştir.

Karar Edebiyat Medresesi Reisi Necip Asım Bey tarafından bir telgraf ile “*Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandan Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine*” bildirilmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Bursa'dan 26 Ekim 1922 de bu telgrafa verdiği “*Türk harsının mihrakı olan Fakülteniz fahri müderrisliğine intihabımdan dolayı Meclisinize teşekkür ederim. Eminim ki milli istiklalimizi ilim sahasında Fakülteniz ikmal edecektir. Bu şerefli tekâmülün husulünü deruhte eden heyetiniz arasında bulunmak bence ba'is-i iftihadır.*” şeklindeki cevap Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisini'nin 23 Teşrin-i sani 1338 [23 Kasım 1922] tarihli toplantısında okunmuştur. Hazırlanan fahri müderrislik beratı Edebiyat Medresesi müderrislerinden Necip Asım Bey'in başkanlığında İsmail Hakkı İzmirli¹⁷² ve Şemseddin Günaltay¹⁷³ beylerden oluşan bir heyet tarafından 23 Haziran 1923 günü Ankara'da kendisine sunulmuştur. Necip Asım beyin bu heyetin başkanlığında bulunmuş olma sebebi Atatürk'ün öğretmenliğini yapmış olmasıdır. Bu sırada Mustafa Kemal kendisinin mektep sıralarından beri tarihi çok sevdiğini, bu nedenle fahri müderrisliğinin, edebiyattan ziyade tarihe ait olmasının daha münasip olacağını söylemiş ve heyet de Edebiyat Medresesi'nin edebiyat, tarih, felsefe, içtimaiyat ve coğrafya şubelerinden oluştuğunu belirterek bu hususun gerçekleşmiş olduğunu belirtmiştir¹⁷⁴.

¹⁷² İsmail Hakkı İzmirli (1869-1946) İstanbul'un çeşitli mekteplerinde görev almış, Darüşşafaka müdürlüğü yapmış, 1909'da Darülfünuna atanmış ve Edebiyat ve İlahiyat fakültelerinde hocalık yapmıştır. Burada ki vazifesini yaş haddinden emekliliği gelinceye dek aralıklarla sürdürmüştür(1935). Bakınız; Ali Birinci, *TDVİA*, 2001, C.23, s.530-533

¹⁷³ Mehmet Şemsettin Günaltay (1883-1961) T.C.'nin 8. başbakanı(1949-1950),Kuvvetli bir eğitim almış, hem doğuyu hem batıyı yakından tanıma imkânına sahip olmuş bir kaç dil bilen Günaltay Darüşşafaka gibi pek çok önemli eğitim kurumunda muallimlik ve müdürlük yapmış, 1915 yılında Darülfünuna atanmıştır. Bakınız; Kamil Şahin, *TDVİA*, 1996, C.14, s.286-288

¹⁷⁴ Oktay Aslanapa (Derleyen), İstanbul Üniversitesi, C. 1, İstanbul 1983, s. 1-2; Şemsettin Günaltay, “Atatürk'ün tarihçiliği ve fahri profesörlüğü hakkında bir hatıra”, *Belleten*, 3 (10),273-274 (19139); Ali Arslan, “Mustafa Kemal Atatürk'e İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi tarafından Fahri Müderrislik unvanı verilmesi”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Yıl 3/Sayı 5, 13-24 (2004)

Necip Asım Bey Darülfünunda Türkoloji'nin kurucusu olmuş, Mustafa Kemal Atatürk gibi kıymetli öğrenciler yetiştirmiş ve bu vatanın kurtarılması için çareyi milliyetçilikte bularak öğrencilerini de bu hizmet için yetiştirmiş gerçek bir vatanseverdir.

Necip Asım Harbiye'den piyade teğmen rütbesiyle mezun olduktan sonra Askeri Rüştiyede, daha sonra Harbiye'de Türkçe, Fransızca ve tarih dersleri okuttu. Askerliğini öğretmenlikle geçirdi. Albay rütbesinden 24 Aralık 1913'te emekli oldu.

Tüm çalışmalarını Türk tarihi ve Türk dili üzerinde yoğunlaştırdı. Türk tarihinin kaynaklarına yöneldi. İkdam 'da 1908'den sonra "Türk Yurdu", "Bilgi" ve "Edebiyat Fakültesi Mecmuasında" makaleleri yayımlandı. "Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası" yazarları arasında yer aldı. Darülfünunda Türk Tarihi ve Türk Dili Tarihi okuttu. Türk dili ve lehçeleri üzerinde yeni araştırma ve tercümeleler yaptı. Binden fazla makale ve incelemesi olduğu bilinmektedir.

Üniversitede profesörlük (Darülfünunda Müderrislik) yaptığı sırada TBMM III. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 635 oyla Erzurum'dan milletvekili seçildi. 12 Ekim 1927'de mazbatasını alıp 1 Kasım'da Meclise katıldı. 14 Kasım 1927'de mazbatasını onaylandı. Seçim Mazbatalarını İnceleme Komisyonunda çalıştı. Kâğıt paranın kıymetinin artırılması hakkında kanun teklifi, Genel Kurulda on değişik konuda konuşması vardır¹⁷⁵.

Necip Asım Bey milletvekilliği sırasında Türkiye'de daha kurumsal ve daha bilimsel bir üniversite için mücadele verdi. 1932 yılı Bütçe Görüşmelerinde söz alan milletvekili Necip Asım Bey Darülfünun müderrislerinin Darülfünunda yetişmesi gerektiğini, geçmişte buna uyulmadığını, ancak başarısız olan hocaların çekilmesi sonucunda iyi bir öğretim kadrosunun oluştuğunu belirttikten sonra eskiden fakülte müdürlerinin devlet tarafından atandığını, fakülte reisleriyle Darülfünun Emininin seçim yoluyla belirlenmesine başlandıktan sonra herkesin bu mevkilere göz diktiğini söylemiştir. Bu konuda çok olayların olduğunu, bilgili, tecrübeli yaşlı kişiler yanında en küçük hocalara bile müderris unvanı verildiğini, oy almak için birçok işler yapıldığını söyleyen Asım Bey çocuk yaştakilerin reis olduğunu, saçları ağarmış

¹⁷⁵Türkiye Büyük Millet Meclisi 3. Dönem Tutanakları Cilt 2, Birleşim 37, sayfa 35 / Cilt 4, Birleşim 78, sayfa 205 / Cilt 12, Birleşim 66, sayfa 45 / Cilt 2, Birleşim 30, sayfa 38 / Cilt 24, Birleşim 22, sayfa 41; 4. Dönem Tutanakları Cilt 8, Birleşim 52, sayfa 271 / Cilt 8, Birleşim 54, sayfa 342 / Cilt 2, Birleşim 11, sayfa 53 / Cilt 3, Birleşim 22, sayfa 22 / 5. Dönem Tutanakları Cilt 1, Birleşim 1, sayfa 2

kişilerin bunak denilerek geriye atılmasının doğru olmadığını söylemiş ve 15 öğrencili İlahiyat Fakültesinin kapatılmasını istemiştir¹⁷⁶.

Diyebiliriz ki Necip Asım Bey milletvekilliği sırasında da Darülfünundan kopmamıştır. Bilimin yanında yer almış, Darülfünunda laik eğitimi benimsemiştir.

Zatürreye tutulan Necip Asım Yazıksız 74 yaşında 13 Aralık 1935’de ölmüş¹⁷⁷, o çok sevdiği gençliğin elleri üzerinde Moda ve Kadıköy halkının gözyaşları arasında İçerenköydeki Sahrayıcedit Mezarlığına defnedilmiştir.

2.2. Eserleri

Necip Asım Bey Türkçülüğün tarihi yazılacağı vakit şüphesiz ki burada en mühim yeri alacaklardan bir tanesidir. Kendisi henüz öğrenciyken dergi ve gazetelere yazmaya başlamış ve Türk dünyasına bini aşkın makale ve sayısı henüz belirlenemeyen pek çok tarih ve dil kitabı kazandırmıştır. Henüz öğrencilik yıllarında Ahmet Cevdet’in “Türk Gazetesidir” başlığıyla çıkarmaya başladığı o dönemde Türkçülüğün yayın organı olan İkdam Gazetesinde Türk tarihi, Türk dili ve kültürü üzerine yazılar yazmaya başlamış ve Türklüğün pek ilgi görmediği bir dönemde Necib Asım Türkçülük hareketinin fikri altyapısını hazırlamıştır. Necib Asım Bey’in ölümünden sonra Türk Yurdu dergisinde çıkan makalede İkdam Gazetesini Türkçülük organı haline getirenin Necip Asım Bey olduğu iddia edilmiştir¹⁷⁸. Aynı dönemde “Malumat”, “Mekteb”, “Servet-i Fünun” gibi dergilerde aynı doğrultuda yazılar yazmıştır.

Necip Asım, en verimli çalışmalarını 1908’den sonra ortaya koymuştur. Bu döneme kadar ki birikimini Türk tarihi ve Türk dili üzerinde yoğunlaştıran Necib Asım II. Meşrutiyet’in ilanından sonra birçok dergide bu konularda önemli yazılar kaleme almıştır. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra “Türk Derneği” kurucuları arasında yer almış, ardından derneğin başkanlığına getirilmiştir. Aynı yıllarda “Türk Yurdu”, “Bilgi Mecmuası”, “Anadolu Mecmuası”, “İctihad”, “Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası”, “Milli Tettebbular Mecmuası” ile “Türk Tarihi Encümeni

¹⁷⁶ Emre Dölen, *a.g.e.*, C.3, s.91

¹⁷⁷ Eşi Neyyire Hanım Kadıköy Askerlik Şubesi Reisliğine verdiği dilekçede eşinin ölüm tarihini belirtmiştir. Belge ekte verilmiştir.

¹⁷⁸ Türk Yurdu; “Necip Âsım, Ölümünün 20. Yılı Münasebetiyle”, *Türk Yurdu*, Sayı 241, Şubat 1955, s.601.

Mecmuasında” Türk dili tarihi ve Türk tarihi konularında makaleler yazmıştır. Bu bölümde yazarın kitaplarının ve makalelerinin bir kısmı hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Necip Asım, eserlerinde Türklerin tarihi kökenleri, diğer medeniyetlere katkısını, Türk tarihinin gelişim sürecini, İslam öncesi ve sonrası Türk tarihini bütüncül bir bakış açısıyla yerli ve yabancı kaynaklara dayanarak açıklamaya çalışmıştır. Necip Asım’ın tarih konusundaki eserleri Türk tarihi konusundaki çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından önemlidir.

2.2.1. Tarih ile İlgili Eserleri

Bu bölümde Necip Asım Beyin tarih konusunda yazdığı eserler incelenecektir.

Türk Tarihi: Necip Asım Türkiye’de Türk tarihi üzerinde ilk kez çalışan kişidir. O gün için düşünersek bizde ulusal tarihimizi bize ilk yazan ve tanıtan olmak itibarıyla mühim bir değeri olduğunu kabul etmek gerekir. “Mekteplerimizde ve bütün tarihi eserlerimizde tarihimizin Osmanoğulları ile başlatıldığı bir devirde onun bu eserini çıkardığını görmek gerekir¹⁷⁹”.

Necip Asım kitabına “Türkler ve Moğollar İran ve Çin medeniyetleri arasında miyaneci oldular. Büyük cemiyet ve hükümetler tesis ve asayiş zamanlarında mühim medeniyetler teşkil ettiler.” diye başlamış bu bölümde Çin medeniyetini İran’a, İran medeniyetini Çin’e taşıyanların Türk ve Moğollar olduğunu anlatmış, Türkler ve Moğollarla ilgili ciddi ve müstakil bir tarih eserinin yazılmadığını, bunun da büyük bir kayıp olduğunu belirterek bu kitabın yazılmasının asıl nedeninin de bu olduğunu belirtmiştir¹⁸⁰.

Ona göre, Türk ve Moğol kavimleri vahşi ve cahil değillerdir. Bu hükmü hiç kimse veremez. Türk ve Moğol kavimlerinin kendi dönemlerinin ahlaklı ve faziletli birer milleti olduğunu belirterek şunları söylemiştir: “Türklerin ve Moğolların ahval-i kadimesinde Romalılar, Yunaniler, Arabların zaman-ı cahiliyetinde görülen şeylerin

¹⁷⁹ Hüseyin Namık Orkun, *Türkçülüğün Tarihi*, Ankara 1977, s.380

¹⁸⁰ Necip Asım; *Türk Tarihi*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1316 (1900), s.3-6

hiçbirisi değilse de pek çoğu görülmez. Binaenaleyh eserimizi iste o suretle mütalağa etmeği erbab-ı mütalağadan temenni ederiz”¹⁸¹.

Necib Asım, kitabını yazmak için bir kütüphane dolduracak kadar eserden yararlandığını belirtmiştir. Ancak bunların içinde Leon Cahun’un “Introduction a l’histoire de Asie, Les Turces et les Mongles” adlı eserin ayrı bir yeri olduğunu, bu eserden çok faydalandığını, hatta birebir çevirdiğini de beyan ederek Leon Cahun’a teşekkür etmiştir.

Mustafa Oral’a göre Necib Asım bu çalışmasında Batılı anlamda bir tarih anlayışını yansıtan ilk Türk tarihçisi olarak değerlendirilebilir. Bütüncül bir tarih anlayışı çerçevesinde ele alınan bu eser, Türkçü tarih anlayışının da ilk örneklerindedir. Günümüz modern tarih anlayışı açısından değerlendirildiğinde eser bu anlayışı tam olarak yansıtmasa da dönemin tarihe bakış açısında önemli bir çığır açmış ve olumlu tepkiler almıştır¹⁸².

Osmanlı Tarihi: Osmanlı Türkiye’inde çağdaş tarihçilik, 1880’lerde başlayan Türk Aydınlanma Çağı etkisi altında, II. Meşrutiyet (1908-1918) döneminde “Tarih-i Osmani Encümeninin” kuruluşu (1909) ile başlamış, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında önde gelen tarihçiler burada yetişmiştir. Padişahın 7 Kasım 1909 tarihli iradesiyle, 12 üyeden oluşan bir kurum halinde faaliyetine başlamıştır¹⁸³. Necip Asım Tarih-i Osmani Encümeni üyesi sıfatı ile Türk tarihi alanında incelemeler yapmış ve büyük bir eserin birinci cildi olarak, Mehmed Arif ile birlikte Osmanlılardan önceki Türk tarihini içine alan Osmanlı Tarihi I adlı eseri ortaya koymuştur¹⁸⁴.

Eserde Osmanlı tarihine bir zemin hazırlamak için Oğuz Kağanla başlayıp Osmanlıya dek gelen tüm Türk devletleri hakkında bilgi veren Necip Asım Bey Osmanlı devletini Türk tarihinin bir parçası olarak görmüştür ve Osmanlıyı bir Türk devleti kabul etmiştir. Necib Asım bu eserde Osmanlı Devleti’nin klasik anlamda kuruluşuna kadar Bizans, Ortadoğu ve Orta Asya tarihini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. Necib Asım kitabın giriş bölümünde kısaca tarihin anlamı ve

¹⁸¹ a.g.e. , s.3-6

¹⁸² Mustafa Oral; a.g.t., s.47-49.

¹⁸³ Vahdettin, Engin; Ahmet Şimsek; *Türkiye’de Tarih Yazımı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s.179

¹⁸⁴ A.Dilaçar, “Necip Asım Balhasanoğlu”, *Türk Dili Dergisi*, yıl18, C. XIX, sayı 210, 1960, s.806

önemi üzerinde durmuştur. Tarihi olayların günümüze ışık tuttuğunu, geleceğe ilişkin rehberlik ettiğini belirterek, tarihçinin olayları olduğu gibi yansıtması gerektiğine hükmetmiştir. Tarihte ilim ve medeniyete hizmet edenlerin ayrı bir yeri olduğunu belirten Necib Asım, bu noktada şunları söylemiştir:

Hadiselerin bir nazarla esbab ve netayicini arayıp bulmak, tahkik ve tetkik ile bitaraf-ı kariyenin mutalağasına arz etmek, her safhasını ayrı ayrı tahlil ve tesrih eylemek, bir hadiseyi faal ve alakadarlarının tarzı takririne ve zaman-ı zuhurinin telakki ve tefekkürüne göre muhakeme etmek velhasıl hadiseyi ve amellerini ve muasırlarını canlandırıp söyletmek lazımdır¹⁸⁵.

Necib Asım Osmanlı Tarihi kitabını mükemmel ve mufassal bir Osmanlı Tarihi ortaya koymak amacıyla yazdığını belirtmiştir. Ona göre tarih ibretlik derslerle doludur, ondan istifade etmek gerekir. Osmanlı tarih yazarlarının eserlerini ve üsluplarını da tenkit eden Necib Asım bunların ancak edebi birer eser mahiyetinde olabileceğini vurgulamıştır.

Gök Sancak: Leon Cahun'un Türk tarihine ait "*Gök Sancak*" isimli güzel romanı ilk defa Necip Asım bey tarafından lisanımıza çevrilmiştir¹⁸⁶. İkinci çevirisi Gök Bayrak adı ile Galip Bahtiyar tarafından 1933 de yapılan eserde Haçlı Seferleri ve Moğol istilası sırasında bir Müslüman bir Hıristiyan ve bir Payen'in başından geçenleri anlatmaktadır¹⁸⁷.

Osmanlı Tarih Nüvisleri ve Müverrihleri: Bu eserde Osmanlıda tarih yazıcılığının başlangıcına gidilmiştir. "Osmanlıların vakayı ravilere isnad olunuyorsa da, Araplarda olduğu gibi isimlerinin kaydına itina edilmiyor; yalnız vaka-i raviden mervi olduğu beyan ve pek ender olarak ismi ityan olunuyor." diyerek başlayıp Oruç Bey ve Yahşi Fakih 'in ilk müverrihlerimiz olduğunu anlatıp onlar hakkında bilgi veriyor. İkinci kısımda Şehnameler hakkında bilgi veren eserin yayın tarihi bulunamamıştır¹⁸⁸.

¹⁸⁵Necib Asım, Mehmed Arif; *Osmanlı Tarihi*, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1335, s.1-5.

¹⁸⁶"Necip Asım", *Türk Yurdu*, Sayı 24, Tutubay Yayınları, Ankara 2002, s.60

¹⁸⁷A. Dilaçar, "Necip Asım Balhasanoğlu", *Türk Dili Dergisi*, s. 807

¹⁸⁸Necip Asım, "Osmanlı Tarih Nüvisleri ve Müverrihleri", *TOEM*, Cüzü:7, 1 Nisan 1327

Aybet-ül Hakayık: On ikinci asırda Yuknak şehrinde yetişmiş olan Mahmut oğlu Ahmet isimli Türk şairinin Hakaniye lehçesiyle yazdığı Aybet-ül Hakayık isimli manzum eserin Uygur harfleriyle yazılmış olan nüshasını Ayasofya kütüphanesinde bularak tercümesini iki kısımlık bir kitap halinde neşretmiştir¹⁸⁹. Yusuf Akçura Türk Yılında Necib Asım Bey'in Keleti Szemle'de bu eseride neşrettiğini bunda ki amacın ise Avrupa mecmualarında Fransızca yayın yaparak Türklerinde bu gibi işlerle meşgul olduğunu göstermek için yaptığını söyler.

Türk Tarihi Umumiyesi:

1. Kısım;

Necib Asım'ın bu eseri Osmanlı Tarihi adlı eserinin küçük bir bölümünü ihtiva eden ayrı bir basımdır. Eser 48 sayfadan oluşmaktadır. Eserin başlığı "Osmanlılardan Başka Türkler"dir¹⁹⁰.

2. Kısım;

Necib Asım'ın Osmanlı Tarihi eserinden ayrı basılan bir bölümdür. Eser 96 sayfadan oluşmaktadır. Eserin başlığı ise 'Osmanlılardır'¹⁹¹.

Sitler: Necib Asım'ın bu esere Yunanlı tarihçi Heredot'un eserinin İskitlerle ilgili kısmının tercümesidir. Necib Asım eserini kaleme alış sebebini şu şekilde belirtmiştir: "Miladdan 386 406 sene-i mukaddem bir hayat olan şeyhu'l müverrihin Yunanlı Heredot'un tarihi meşhurundan kadim 'Sit' kavmi hakkındaki malumatı tercüme edilerek şu eser meydana getirildi. Sitler kurun-u evvelinin milel-i muazzimesinden me'dud oldukları gibi (Heredot) da adeta Fin tarihinin mucidi ve zamanının sıhhat tabii ve saffet beyat itibariyle bir mensei munferide olduğundan su risalecik hem Sitlerin ahvali kadimesi hakkında malumat edinmek ve hem de takriben bundan 2300 yıl evvel yazılmış bir eserin numunesini görmek isteyenler için şayan-ı ehemmiyettedir"

¹⁸⁹ "Ölümünün 20. Yıldönümü Münasebetiyle", *Türk Yurdu*, Sayı 241, Subat 1955, s.597- 602

¹⁹⁰ Necib Asım; Mehmet Arif, *Türk Tarihi Umumiyesi* I. Kısım, Matbaa-i Hayriye Şürekâsı, İstanbul 1325

¹⁹¹ Necib Asım; Mehmet Arif, *Türk Tarihi Umumiyesi* II. Kısım, Matbaa-i Hayriye Şürekâsı, İstanbul, 1325

2.2.2. Tarih ile ilgili Makaleleri

2.2.2.1. Osmanlı Devleti ile İlgili Makaleleri

Türk tarihinin Osmanoğullarına dayandırılıp bundan ibaret sanılmasına karşı çıkan Necip Asım Bey Osmanlı Devletini büyük Türk tarihinin bir parçası olarak görür. Bu bölümde Necip Asım Bey'in ulaşılabilen makalelerine yer verilecektir.

Necip Asım; "Mithat Paşa'nın Vatandan Çıkarılması", Türk Yurdu, Cilt 3-23, Sayı 23, Kasım 1929, Tutibay Yayınları, Ankara 2001: Necip Asım, bu makalesinde Mithat Paşa'nın Meşrutiyetin önemli bir şahsiyeti olmasına rağmen bu dönemin tarihinin çok iyi araştırılması gerektiğine hükmederek dönemin tarihinin tam anlamıyla yazılmadığını belirtmiştir. Necip Asım makalede Meşrutiyetin ilk yıllarında özgürlük ortamının geliştiğini, fakat daha sonraki yıllarda özellikle basına ve fikir hayatına yönelik özgürlüklerin kısıtlandığını örnekler vererek açıklamaya çalışmıştır.

Necip Asım; "Halil Paşa'nın İdamı", Türk Yurdu, Cilt 11, Tutibay Yayınları, Ankara 2001: bu makalesinde Osmanlı'nın bir devlet olarak ortaya çıkışında Çandarlı ailesinin önemli bir rolü olduğunu belirterek Fatih Sultan Mehmet Han'ın Çandarlı Halil Paşa'yı idam ettirmesini eleştirmiş, Osmanlıda Çandarlı etkisinin yok edilmesinin büyük sakıncalar doğurduğunu, devlet yönetiminin dönmelerin eline geçtiğini iddia etmiştir

Necip Asım; "Osmanlı Tarihi Nüvisleri ve Müverrihleri", Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası¹⁹², Cüzü:1, 1 Nisan 1326, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1328, s.41-52.

Necip Asım; "Gazavat Hayrettin Pasa", Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü :4, 1 Teşrin-i Evvel 1326, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1328, s.233-238

¹⁹² TOEM (Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası) ilk kez modern Türk tarihçiliğini hakkıyla temsil eden bilimsel bir dergi olmuştur. Osmanlı tarihi araştırmaları için bu mecmuada yayımlanan yazılar ve belgeler bugün de vazgeçilmez kaynak değerini korumaktadır. Saltanatın kaldırılması üzerine 1922'de Encümen, "Türk Tarihi Encümeni" adını almış ve mecmua da aynı adla çıkmaya başlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Vahdettin Engin, Ahmet Simsek, *Türkiye'de Tarih Yazımı*, adlı kitap içinde; Halil İnalçık, "Türkiye'de Modern Tarihçiliğin Kurucuları", Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s.179-181

Necib Asım; “Mesihî Divanı (Divanlardan nasıl istifade olunur)”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü:5, 1 Kanun-ı Evvel 1326, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1328, s.300-308.

Necib Asım; “Fevaid-i Gaza, On birinci Asırda Bizde Hayat-ı Cundiye” Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü: 9, 1 Ağustos 1327, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1329, s.542-550.

Necib Asım; “Doktor Karaçun İmre”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü : 8, 1 Haziran 1327, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1329, s.516-520. (Bu makaleyi Necip Asım 15 yıllık hukuku olan Macar asıllı Karaçun İmre'nin ölümü üzerine yazmıştır. Tam bir Türk dostu olan Karaçun İmre Necip Asım ile Evliya Çelebi Seyahatnamesi üzerine çalışmış, 6. ve 7. Ciltlerini Macarcaya çevirmiş idi. Necip Asım Karaçun İmre için “Biz bu büyük zattan manaen, ruhen, ilmen istifade etmekte idik. Macaristan ise cidden bu evladından müstefid olmakta idi.” diyerek ona karşı saygısını bu sözlerle dile getiriyor.)

Necib Asım; “Osmanlı Tarihi Nüvisleri ve Müverrihleri, Şehnameciler”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü: 7, 1 Nisan 1327, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1329, s.425-435.

Necib Asım; “Osmanlı Tarihi Nüvisleri ve Müverrihleri, Şehnameciler”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü:8, 1 Haziran 1327, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1329, s.498-499

Necib Asım; “Safvet Bey”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü:24, 1 Şubat 1329, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1332, s.1517-1520.

Necib Asım; “Vatanperverliğin Temaşili Şahanesi”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü: 28, 1 Teşrin-i Evvel 1330, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1332, s.194-199.

Necib Asım; “Müverrih Asım Efendinin Metrukât-ı Tarihiyesinden Birkaç Parça”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü: 32, 1 Ağustos 1331, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1333, s.553-554.

Necib Asım; “Müverrih Asım Efendinin Metrukât-ı Tarihiyesinden Birkaç Parça”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü:39, Yedinci Sene, 1 Ağustos 1332, Hilal Matbaası, İstanbul 1334, s.168-186.

Necib Asım; “Müverrih Asım Efendinin Metrukât-ı Tarihiyesinden Birkaç Parça”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Numara:40, Yedinci Sene, 1 Teşrin-i Evvel 1332, Hilal Matbaası, İstanbul 1334, s.203-210.

Necib Asım; “Arif Bey”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cüzü: 49-77, Sekizinci Sene İle On birinci Sene, 1 Nisan 1335 ile 1 Haziran 1337, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1340, s.123-125.

Necib Asım; “Sultan Abdülaziz’in Avrupa Seyahati”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Numara: 49.62, Sekizinci Sene ile On Birinci Sene, 1 Nisan 1335 ile 1 Haziran 1337, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1340, s.91-102

Necib Asım; “Piri Mehmed Efendi Hatırası”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Numara:62.77, On Birinci Sene ile On Üçüncü Sene, 1 Ağustos 1336 ile 1 Teşrin-i Sani 1339, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1340, s.134

Necib Asım; “Karesiye Müteallik İki Mühim Eser” Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Numara: 89, On Besinci Sene, 1 Teşrin-i Sani, Matbaa-i Amire, İstanbul 1341, s.477-478.

Necib Asım; “Üçüncü Selim Dönemine Aid Vesikalar”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Numara: 89, On Besinci Sene, 1 Teşrin-i Sani, Milli Matbaa, İstanbul 1926, s.395-401

Necib Asım; “Maruzat”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Numara: 89, On Beşinci Sene, 1 Teşrin-i Sani, Matbaa-i, Amire, İstanbul 1341, s.403-476

Necib Asım; “Divan-ı Türki Sultan Veled”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Numara: 92, On Altıncı Sene, 1 Mayıs 1926, Milli Matbaa, İstanbul 1926, s.191-196

Necib Asım; “İstanbulda Balon”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Numara:95, On Altıncı Sene, Teşrin-i Sani, 1926, Milli Matbaa, İstanbul 1926, s.379-380.

Necib Asım; “Hoca Tahsin”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Cüzü 13: 18, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1927, s.57-63.

Necib Asım; “Yıldırım Beyazıd Han’ın İntiharı”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Sene 2, Sayı 1, Mart 1338, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1338/1922, s.78-79.

2.2.2.2. Orta Asya Türk Tarihi ile İlgili Makaleleri

Necip Asım Bey “Türk kimdir?” sorusundan yola çıkarak o güne dek yapılmayanı yapmış ve tarihte ilk Türk devletlerine ulaşmıştır. Bu konuda yazdığı makalelere gelinecek olursa;

Necip Asım; “Çin Tarihi (H. Cordier, 4. Cilt)”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Sene 2, Sayı 4, Eylül 1338, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1338/1922, s.346-353.

Necip Asım; “Tu-kiular-Yani; Türklere Dair Tarihi Vesikalar (Documents Historiques Surles Tou-Kioue-Turks, Stanislas Julien), Mütercimi: Necip Asım”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Cilt 5, Sayı 4-5, Mart-Nisan 1927, Devlet Matbaası, İstanbul 1927, s.365-388.

Necip Asım; “Tu-kiular-Yani; Türklere Dair Tarihi Vesikalar (Cilt 5, Sayı 4 ve 5’den Mabad), Stanislas Julien, Mütercimi: Necip Asım”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Cilt 6, Sayı 1, Kanunu-ı Sani 1928, Devlet Matbaası, İstanbul 1928, s.123-156.

Necip Asım; “Tu-kiular-Türklere Dair Tarihi Vesikalar (1. ve 2. Sayıdan Mabad), Stanislas Julien), Mütercim: Necip Asım”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Cilt 6, Sayı 3, Ağustos 1928, Devlet Matbaası, İstanbul 1928, s.325-358.

Necip Asım; “Makale-i Mahsusa: İslamlarla Çinlilerin Münasebeti”, İkdâm, Numara: 927, 13 Şubat 1897, s.3-4.

Necip Asım; “Makale-i Mahsusa: İslamlarla Çinlilerin Münasebeti”, İkdâm, Numara: 944, 7 Mart 1897, s.3-4.

Necip Asım; “Makale-i Mahsusa: İslamlarla Çinlilerin Münasebeti”, İkdâm, Numara: 980, 12 Nisan 1897, s.3-4.

Necip Asım; “Makale-i Mahsusa: İslamlarla Çinlilerin Münasebeti”, İkdâm, Numara: 985, 17 Nisan 1897, s.3-4.

Necip Asım; “Makale-i Mahsusa: Tarih-i Osmani Hakkında Bir Mütalaa”, İkdâm, Numara: 927, 13 Şubat 1897, s.3-4.

Necip Asım; “Bir Aylık Neşriyat, Moğolların Türklüğü Meselesi”, Türk Yurdu, Cilt 9, Tutibay Yayınları, Ankara 2001: bu makalede Necip Asım

Doktor Rıza Nur'un yazdığı "Türk Tarihi" adlı kitabının ikinci cildinin bir tenkidini yapmıştır. Özellikle Rıza Nur'un Moğollarla Türklerin bir millet olduğuna dair görüşlerini, delillerle çürütmeye çalışmış, Moğolların Türk medeniyetinin gelişmesindeki en büyük engel olduğunu vurgulamıştır. Moğollarla Türklerin ayrı ırklar olduğunu ileri süren Necib Asım buna delil olarak Moğolların simalarının ve dillerinin bize benzemediğini ve devleti teşkil edenin Moğol milleti olduğunu gösterir.

Necib Asım; "Türklük ve Türkçülük İzleri", Türk Yurdu, Cilt 4-24, Sayı 29, Mayıs 1930, Tutubay Yayınları, Ankara 2001: Necib Asım makalede Reşit Saffet Bey'in "Türklük ve Türkçülük İzleri" adlı eserini tanıtmış ve eser hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir ve şu sözlerle Türk gençlerine tavsiyelerde bulunmuştur;

"Reşit Saffet Beyefendinin şu eserini takdim etmeden maksadım bunu dikkatle okumaktan ibaret değildir. Bunda bir diğer arzum daha vardır ki o da gençlerimizi Macarca ve Fince tahsiline teşviktir. Bu diller hem medeni bir dil hem de bizim için pek faydalı kitaplara maliktir. Vakıa görüp anladığıma göre bizim gençlerimiz hatta Türkçülük ilmine de benim arzu ettiğim kadar rağbet göstermiyorlar. Darülfünundaki dersime Macaristan'dan Almanya'dan Rusya'dan pek çok talebe gelirken, gençlerimiz bize umduğumuz iltifatı göstermiyorlardı. Gençlerimiz şunu bilmeli ki, Türkiyat ilmi Macaristan ve Finlandiyada o kadar para getirecek bir marifet değildir. Bunu tahsil eden bir hayli talebe sırf bir milli gayret ve merakın sevkile tahsil ediyorlar. Bizim gençliğimizden de, onlar gibi, bu hususta biraz feragat ve kanaat bekler ve onlara Türkiyat ve bunun bir şubesi olan Fince ve Macarca ile de uğraşmayı ehemmiyetle tavsiye ederim."

2.2.3. Türk Dili ile İlgili Eserleri

Necib Asım'ın dil üzerine yazdığı eserlere gelecek olursak bunlar, Türk dilinin tarihi gelişimi ve kökenleri konusundaki çalışmalara kaynaklık edecek düzeydedir. Necib Asım dille ilgili eserlerinde, aruz vezninden vazgeçilerek hece veznine geçilmesini ve milli bir veznin oluşturulmasını, Türkçenin sadeleştirilerek halkın diline yaklaşılmasını savunmuştur. O, eski Türkçe ile yazılmış metinleri de inceleyerek eski Türk yazısını ve alfabesini aydınlatmaya çaba göstermiştir.

"Kitab" İsimli Eseri: Necib Asım, bu eserinin başında öncelikle II. Abdülhamit'i övmüş daha sonra ise kitaplara olan düşkünlüğünü dile getirmiştir.

Necip Asım, kendisine ait iki kütüphane dolusu kitabı olduğunu belirtmiş, kitabının ilerleyen sayfalarında ‘yazı’, ‘alfabe’, ‘harf’, ‘kâğıt’, ‘papierüs’ başlıklı yazılar kaleme almıştır¹⁹³. Necip Asım’ın bu eseri 1993 yılında İletişim Yayınları tarafından Türker Acaroğlu’nun çevirisiyle yayınlanmıştır¹⁹⁴. Önceleri Sami Önal ‘Kitab’ üzerine Tarih ve Toplum dergisinde bir yazı kaleme almış, bu kitabın çok yararlı bir eser olduğunu belirterek üslubunun bozulmadan, açıklama ve dipnotlar eklenerek günümüz Türkçesi ile yayınlanmasını ve bu boşluğun giderilmesini arzu ettiğini belirtmiştir¹⁹⁵.

Nihayetinde Türker Acaroğlu, 1993’te kitabı günümüz Türkçesi’ne çevirmiştir. Ancak bu çeviri üzerine bazı tartışmalar olmuştur. Özellikle Ahmet Yüksel “Kebikec” dergisindeki makalesinde Acaroğlu’nun bu çeviri ve üslubunu eleştirmiştir. Kitabın yeni harflerle basılmasından büyük bir mutluluk duyduğunu belirten Yüksel, çeviriyi okuduktan sonra büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını belirterek Abdülhamid’e övgü bölümünün çeviride yer almadığını; Necip Asım’ın eserlerinin eksik olarak verildiğini, sayısız yanlış okuma hatasının, çeviri sorunu ve istikrarsız üslubu olduğunu dile getirmiş ve bunlara ilişkin örneklere de yer vermiştir¹⁹⁶. Bu eleştiri önemsenmiş olacak ki 2012 yılında Ali Yıldız tarafından tekrar hazırlanan eserde Abdülhamid’e övgü kısmına yer verildiğini görüyoruz¹⁹⁷.

Bilindiği gibi o dönemde eserlerin başına padişaha övgü dolu mukaddimeler yazmak bir gelenektir. Bunda ki amaç bazen padişahın mükâfat almak olabilirken bazense yalnızca o dönemde geleneğe uygun bir davranış olarak yapılabilirdi. Necip Asım Beyin amacı da alışılmış kalıplarla bir eser vermek olabilir. Böyle değilse yani Necip Asım Bey övgüsünde samimi ise bu durum daha sonradan değişmiş Necip Asım Bey Abdülhamit yanlısı tavrından vazgeçmiştir. Çünkü bilindiği üzere kendisi Atatürk zamanında üç dönem Erzurum milletvekilliği yapmış biridir. Necip Asım Beyin amacı ne olursa ideolojik olarak hangi tarafa yakın olursa olsun bu onun eserinin öneminden hiç bir şey kaybettirmez.

¹⁹³ Necip Asım; *Kitab*, Matbaa-ı Safa ve Enver, Konstantiniyye 1311

¹⁹⁴ Necip Asım Yazıksız; *Kitab*, (Haz.: Türker Acaroğlu), İletişim Yayınları, İstanbul 1993

¹⁹⁵ Sami Önal, “Kitab Üzerine”, *Tarih ve Toplum*, Cilt 8, Sayı 46, Ekim 1987.s.57-58

¹⁹⁶ Ahmet Yüksel; “Necip Asım’ın Yazık Edilen ‘Kitab’ı”, *Kebikec*, Sayı 1, 1995, s. 83-90

¹⁹⁷ Necip Asım, *Kitap*, (hazırlayan; Ali Yıldız), İstanbul 2012, s.15-16

Milli Aruz: Necib Asım bu eserinde aruz vezni yerine hece vezninin kullanılarak halkın anlayabileceği milli bir veznin kullanılması gerektiğini savunmuş, bu konuda şunları söylemiştir:

Ziya Paşa edebiyatımıza dair olan bir makalesinde şairlerimizde kullanılan acem vezni yerine bizim parmak hesabını kullanmamızı tavsiye etmişti. Fakat o vezne alışan sairlerimiz bu tavsiyeye kulak vermediler. Hâlbuki bu tavsiyeyi dinlemek kabul etmek birinci derecede onlara borç idi. Altı yüz yıldan beri belki altı bin sair gelup geçmiş, acaba bunların kaç danesi eserlerini millete beğendirebilmiş. Sairlerimizin en büyüklerinden olan Fuzuli'yi, Baki'yi, Nedim'i, Nef'i'yi, Şeyh Galip'i hatta Ziya ve Kemal'i miktar-ı milyonlara varan Türklerin binde kaç tanımıştır? Diğer taraftan 'Ey Gaziler! Yol göründü yine garip seyrime', 'indim gittim Diyarbekir'in düzüne' gibi nazımları malum olmayan Türkleri Türklerden bilmeyen acaba var mıdır?" Bunun sebebi ne? Bizim o kocaman sairlerimizin kendilerini dev ayinesinde görmeleri, halkı hiçe saymalarıdır. Halbuki o hiçe saydıkları halk onları hiç de bilmemekle mukabele etmiş oluyor. Böylece asırlardan beri vücuda getirilen şu zengin edebiyatımız nisyana, mahva mahkûm oluyor.¹⁹⁸

Necib Asım eserini yazarken Veled Celebi ve Faik Bey'in eserlerinden yararlandığını, eserini Fransızca olarak Asya Mecmuası'nda yayımladığını söylemiştir. Ayrıca eski Türk şairlerinden ve Türk milletinin hafızasındaki eserleri örnek aldığını belirtmiştir.

Orhun Abideleri: Türkiye'de Göktürk harflerini ilk kez tanıtan ve Orhun Abidelerini ilk yayımlayan Necib Asımdır. Necib Asım'ın yayınladığı Orhun Abideleri adlı eser, hem Kül Tigin ve Bilge Kağan bengü taşlarının metin ve tercümelerini, hem de Orhun Türkçesinin gramerini içermektedir¹⁹⁹.

Orhun Abidelerinin incelendiği 165 sayfalık bu eser birinci kısmı 95, ikinci kısmı 70 sayfadandır²⁰⁰. Necib Asım Orhun Abideleri adlı eserinin birinci kısmında "Orhun mahkukatı ve Eski Türkler " başlığı altında, milletler arası ilişkilerde bazen barış bazen de savaş olduğunu belirterek, Türklerin münasebette bulunduğu milletlerin zaman zaman Türkleri aşağılayan bir tutum içine girdiklerini

¹⁹⁸Necib Asım, *Milli Aruz*, Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi, İstanbul 1329, s. 2-7.

¹⁹⁹Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.157

²⁰⁰Necib Asım; *Orhun Abideleri*, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Matbaa-i Amire Neşriyatından, İstanbul 1340

belirtmiş, Türklerin hakir görülecek bir millet olmadıklarını, Türkler hakkındaki gerçeklerin ortaya çıkarılması gerektiğini dile getirmiştir. Necib Asım, Orhun Abidelerini yazma amacının Türklerin medeniyetten mahrum, yıkıcı bir millet oldukları görüşüne son vererek, Türklerin zengin bir tarihi mirasa ve medeniyete sahip olduklarını delillerle ispat etmek olduğunu vurgulamış, ayrıca Türk Çin münasebetleri ve Türk tarihi hakkında bilgiler sunmuştur.

Necib Asım, Orhun Abidelerinin nerede ve nasıl buldukları ve bu abideler hakkında yapılan ilk yayınlara yer vermiştir. Yazar, Orhun Abidelerinin buldukları yerler hakkında bilgi vermiş, kitabelerin iki adet olduğunu, aralarında bin kilometre mesafe bulunduğunu, Orhun Irmağı'nın doğusunda "Koşo Saydam Gölü" civarında, Karakurum şehrinin 60 kilometre kuzeyinde yer aldıklarını belirtmiştir. İki abidenin şekli ve fiziki özelliklerine de yer veren yazar, Uygurların da aynı yazı (çok az bir değişiklik) ile yazılmış buna benzer bir abidesi olduğunu eklemiştir.

Necib Asım, Orhun Abideleri adlı eserinin I. kısmında su başlıklara yer vermiştir: "Orhun Abideleri, Orhun Türkçesinin Sarf ve Nahvi, Orhun Elifbası, İsimler, Zamirler, İstikak, Eski Türk Kitabelerinin Ehemmiyet-i Tarihiyesi". Eserin ikinci kısmında Orhun Abidelerinin tam bir metni ve tercümesine yer verilmiş, açıklama ve dipnotlarla kitabelerin dilinin daha anlaşılır kılınmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu kısımda yazar, daha çok Thomsen ve Radloff'un eserlerinden faydalanmıştır²⁰¹.

Orhun Abideleri Türk adının, Türklerin bir millet olarak adlandırıldığı ilk Türkçe metindir. Taşlar üzerine yazılmış olan bu metin, Türk devlet düzeni, devlet ve millet arasındaki ilişkiler, devlet adamlarının sorumlulukları, Türk töresi ve kültürü hakkında bilgi veren orijinal kaynaklardan biridir. Ayrıca Türk askeri dehasını ve Türk edebiyatı ve tarihinin öncülüğünü yansıtması bakımından da oldukça önemlidir. Orhun Abideleri Türk yazı dilinin de o vakitlerde bilinen ilk örneğidir.

Yeni Tertipde Muhtasar Osmanlı Sarfı: Necib Asım'ın Rüştüye'deki öğrencilere yönelik hazırladığı bir ders kitabıdır. Kitapta Osmanlı Türkçesi'nin imla kurallarının

²⁰¹Necib Asım; *Orhun Abideleri*, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Matbaa-i Amire Neşriyatından, İstanbul 1340

derslerde nasıl öğretilmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve bunun uygulamalarından bahsedilmiştir²⁰².

Divan-ı Lügati't Türk'ten Mehuz Eski Savlar: Necib Asım'ın bu eseri 321 adet deyimden ve bu deyimlerin açıklamasından oluşan 56 sayfalık bir eserdir²⁰³. Yazar bu eserinde Divan-ı Lügati't Türk'ten yararlanmış, kitabının başında bu eserin önemini vurgulayarak, kitabının adına niçin Eski Savlar adını koyduğunu şu şekilde belirtmiştir: “Maksada girişmemizden evvel bu tatbiğe verdiğim adı izah edeyim. Hep biliyoruz ki öteden beri Arabi'den, Farisi'den birçok lügat almışız, bunların çoğunu bu iki millet ediplerinin kullandıkları manadan aykırı kullanıyoruz. Bu hal bütün dünya dillerinde de batacak kadar çirkin ağır hatalarımız da vardır ki bunları düzeltmek gerek. İlm-i lisanda bu tasarrufu kabul etmiştir; fakat bunların içinde bazen göze batacak kadar ağır hatalarımızda vardır ki onlardan birisi de ‘atalar sözü’ makamında kullandığımız, ‘darb-ı mesel’ terkididir; bu terkiddeki ‘mesel’ atalar sözü ve ‘darb’ irade itmek mukabili olduğundan terkidin mefhumunu ‘atalar sözü irade etmek’ demek olur; bunun ise çirkinliği meydandadır.

Hâlbuki Eski Türkler buna bir tek kelime olarak ‘sav’ diyorlar.” Necib Asım, Türklerin bu savlara oldukça önem verdiklerini ve tarihi süreç içerisinde çoğaldıklarını belirterek, Divan-ı Lügati't Türk'ten faydalanarak 321 adet savı eserinde kullanmış, hataları da düzeltmeye çalışmıştır.

2.2.4. Türk Dili İle İlgili Makaleleri

Necib Asım; “Klasikler”, Malumat (Günlük), Numara :100, 10 Eylül 1897.

Necib Asım; “Bizde Klasik Yok mu”, Malumat (Günlük), Numara :103, 14 Eylül 1897.

Necib Asım; “Yine Klasikler”, Malumat (Günlük), Numara:107, 17 Eylül 1897.

Necib Asım; “Edeb-i Milli Ne Zaman Vücut Edecektir?” Malumat (Haftalık), Numara: 94,31 Temmuz 1313/1897.

²⁰² Necib Asım; *Yeni Tertipde Muhtasar Osmanlı Sarfi*, Karabet Matbaası, İstanbul, 1306

²⁰³ Necib Asım; *Divan-ı Lügati't Türk'ten Mehuz Eski Savlar*, Şehzadebaşı Evkaf Matbaası, İstanbul 1338

Necib Asım; “Türkçenin Tarihçesi”, Malumat Mecmuası, Cilt 3: S:49-50, 31 Ağustos 1896, s.33-34.

Necib Asım; “Hadim Ali Pasa Hakkında Mesihî'nin Mersiyesi”, Malumat Mecmuası, Cilt 2, Sayı 46, 6 Ağustos 1896, s.1010-1011

Necib Asım; “Elsine-i Türkiye Hakkında Malumat-ı Lisaniye”, Malumat Mecmuası, Cilt 2, Sayı 48, 20 Ağustos 1896, s.1060-1063

Necib Asım; “Lisan Bahsi”, Malumat Mecmuası, Numara:51, 7 Eylül 1896 Necib Asım; “Lügat Bahsi”, Malumat (Haftalık), Nu:112, 21 Receb 1315 (1897).

Necib Asım; “Elifba Bahsi”, Malumat (Haftalık), Numara: 109, 29 Cemaziyelahir 1314(1896).

Necib Asım; “Klasikler Meselesi”, Malumat (Günlük), Numara: 102, 25 Eylül 1897.

Necib Asım; “Ural ve Altay Lisanları”, Maarif, Sene: 2, Cilt 4, Numara: 103, 1 Temmuz 1309, s.390-391.

Necib Asım; “Ural ve Altay Lisanları”, Maarif, Sene: 2, Cilt 4, Numara: 104, 8 Temmuz 1309, s.399-401.

Necib Asım, “Ural ve Altay Lisanları”, Maarif, Sene: 3, Cilt 5, Numara:105, 15 Temmuz 1309, s.13-14.

Necib Asım; “Ural ve Altay Lisanları”, Maarif, Sene: 3, Cilt 5, Numara: 106, 22 Temmuz 1309, s.28-29.

Necib Asım; “Ural ve Altay Lisanları”, Maarif, Sene: 3, Numara: 108, 5 Ağustos 1309, s.59-60.

Necib Asım; “Ural ve Altay Lisanları”, Maarif, Sene: 3, Numara: 109, 13 Ağustos 1309, s.78-79.

Necib Asım; “Ural ve Altay Lisanları”, Maarif, Sene: 3, Numara:111, 26 Ağustos 1309, s.106-107.

Necib Asım; “Ural ve Altay Lisanları”, Maarif, Sene: 3, Numara:117, 7 Tesrinievvel (Ekim) 1309, s.201-203.

Necib Asım; “El-Urada fi Hikayeti'l Selçukiye”, İkdâm, Numara: 543, 16 Ocak 1895, s.3-4

Necib Asım; “Hutut-ı Kadime-i Türkiye”, İkdâm, Numara: 200,15 Mart 1895, s.3.

Necib Asım; “Orhun Abideleri”, İkdâm, Numara: 461, 5 Kasım1895, s.3.

Necib Asım; “Türkçenin Tarihçesi”, İkdâm, Numara: 538, 21 Ocak 1896, s.3.

- Necib Asım; “Tarih-i Etrak”, İkdam, Numara: 572, 24 Şubat 1896, s.3.
- Necib Asım; “Türkçenin Tarihçesi”, İkdam, Numara: 751, 21 Ağustos 1896, s.3.
- Necib Asım; “Muhakemetü'l-Lugateyn”, İkdam, Numara: 1274, 30 Ocak 1897, s.3.
- Necib Asım; “İsm-i Haslar”, İkdam, Numara: 1033, 5 Haziran 1897, s.3.
- Necib Asım; “Lisan Bahsi”, İkdam, Numara: 1090 30 Temmuz 1897, s.3.
- Necib Asım; “Edebiyat-ı Şahane”, İkdam, Numara: 1110, 20 Ağustos 1897, s.3.
- Necib Asım; “Türklerde Musalah-ı Umumiyye Fikrinin Kıdemi”, İkdam, Numara: 1765, 5 Haziran 1899, s.3.
- Necib Asım; “Eski Türk Adları”, İkdam, Numara: 2319, 11 Aralık 1900, s.3.
- Necib Asım; “Dilimize Hizmet”, İkdam, Numara: 2331, 23 Aralık 1900, s.3.
- Necib Asım; “Kamus-ı Türki”, İkdam, Numara: 2348, 9 Ocak 1901, s.3.
- Necib Asım; “Makale-i Mahsusa”, İkdam, Numara: 2535, 14 Ocak 1901, s.3.
- Necib Asım; “Makale-i Mahsusa”, İkdam, Numara: 2353, 14 Şubat 1901, s.3.
- Necib Asım; “Türk Yazıları”, İkdam, Numara: 2453, 24 Nisan 1901, s.3.
- Necib Asım; “Zeban-ı Farsisi”, İkdam, Numara: 2505, 15 Haziran 1901, s.3
- Necib Asım; “Hibetu'l Hakayık”, Türk Yurdu, Cilt 1, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, s. 332-334; Necib Asım; “Hibetu'l Hakayık”, Türk Yurdu, Cilt 1, Tutibay Yayınları, Ankara 1998, s. 394-396
- Necib Asım; “Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i”, Türk Yurdu, Cilt 3-23, Sayı 12-14, Subat 1929 Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.23-26.
- Necib Asım; “Uygur Alfabeti”, Türk Yurdu, Cilt 3-23, Sayı 15-16, Mart-Nisan 1929, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.10-20
- Necib Asım; “Elkavaninulkulliyeye Lizabtillugatit Türkiye”, Türk Yurdu, Cilt 5-25, Sayı 33, Eylül 1930, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.27-30
- Necib Asım; “Gün Adları”, Türk Yurdu, Cilt 4-24, Sayı 27-28, Mart-Nisan 1930, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.35-37
- Necib Asım; “Türk Sayıları Üzerine Bir Deneyiş”, Türk Yurdu, Cilt 14, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s. 22-23
- Necib Asım; “İki Sayısı Hakkında”, Türk Yurdu, Cilt 4-24, Sayı 30, Haziran 1930, Tutibay Yayınları Yayınları, Ankara 2001, s.25-27
- Necib Asım; “Elifba Meselesi”, Türk Yurdu, Cilt 9, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s. 277-279

III. BÖLÜM

BURSALI MEHMET TAHİR BEY'İN İLMİ ve SİYASİ FAALİYETLERİ

3.1. MESLEK YAŞAMI

Harbiye'den mezun olan Mehmet Tahir Bey çektiği kura sonucu görev yeri olarak üçüncü orduya bağlı olan Manastır ve Selanik civarları çıkar. Kendisinden Edirne ya da Manastır seçmesi istenen Mehmet Tahir Bey Manastırda Coğrafya hocalığı yapmayı seçer. Kendisine sunulan bir diğer seçenek olan Kavaid derslerine girmeyi ise babasından kendine miras kalan tarih sevgisi nedeniyle reddeder. Çünkü kendisi coğrafyayı tarihin zemini olarak görmektedir²⁰⁴. Bunun yanında Mülkiye Rüşdiyesi ile yeni açılan Mülkiye İdadisinde de tarih ve hitabet öğreten Mehmed Tahir, yeni ve ileri bir anlayışta ders okutuşu ile dikkati çekmiştir. Kendisi Manastıra gelişinin birinci yılında Seyyid Hoca Muhammed Nuru'l Arabiyi ziyaret ederek ona biat etti. O Şeyhinin vefatı sonrasında bölgede Melamilğin artık önde gelen bir simasıydı²⁰⁵.

Manastırda bulunduğu bu sürede tarih çalışmaları da başlamıştır. Yaptığı kıymetlerin çalışmaların ilki olan Türklerin Ulum ve Fünuna Hizmetleri burada ortaya çıkar. 1897 yılında artık Mehmet Tahir Bey Üsküp Askeri Rüşdiyesi Coğrafya öğretmenliğine naklolunmuştur. Burada rütbesi yüzbaşılıktan kolağalığına yükselmiş ve tekrar Manastıra bu defa müdür olarak tayin olmuştur. Burada 6 yıl kalmış bu defada 1904'te Üsküp Askeri Rüşdiyesine tayin edilmiştir²⁰⁶. Artık rütbesi binbaşı olan Tahir Bey Manastıra geldiğinden beri hem siyasi faaliyetleri hem de Melamilik

²⁰⁴Vahyi, *a.g.e.*, s.29

²⁰⁵ Akün, *a.g.m.*, s.453

²⁰⁶ Akün,*a.g.m.*, 453

faaliyetlerinden ötürü şüpheleri üzerine çekmiştir. Bu şüpheler artınca hakkında iki jurnal düzenlenir. Bu jurnaller sonucu Rüşdiye memurluğu vazifesine 31 Ocak 1906'da son verilir²⁰⁷. Böylece Tahir Beyin öğretmenlik hayatı son bulur.

Tahir Bey için önce Yemen ve Irak'a gönderilme kararı çıkar. Fakat hatırlı dostlarının araya girmesiyle üçüncü ordu idaresinde bulunan Redif Sınıf-ı Sâni taburlarından Alaşehir alayına birinci tabur kumandanlığına tayin edilir. Burada beş altı ay kaldıktan sonra İzmir'e gönderilir. Burada Divan-ı Harp azalığı ve buna bağlı olarak çalışan tahkik memurluğu ile görevlendirilir²⁰⁸. İzmir Tahir Bey için her yönden iyi bir deneyim olmuştur. Kendisi burada çeşitli kütüphaneleri görerek Aydın vilayeti yöresinde yetişmiş müellifler hakkında mahalli araştırmalara yönelmişti. İzmir'de bulunduğu sırada İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bağlantı içinde olması onun Melami çevresi dolayısıyla manevi nüfuzu bulunan bir üyesi olma durumunu korudu²⁰⁹.

İhtilâlden sonra İttihat ve Terakki Partisi Tahir Bey'i Bursa'dan aday gösterir. Tahir Bey 17 Aralık 1908'de açılan Meclis-i Mebûsân'da milletvekili olur²¹⁰. Muallim Vahyinin ifadesine göre Tahir Bey kendi isteği ile değil, cemiyetin bu husustaki kararı ve hemşerilerinin ısrarı üzerine vekil olur. O kendisi de belirtmiş olduğu gibi; bir siyaset adamı değil, esasen bir ilim ve irfan adamı idi²¹¹. Zaten meclisin 1911 yılı sonundaki fesih kararı ile kapanan birinci faaliyet devresinden sonra vekillikten ayrılır²¹². Bu ayrılışın sebebi Tahir Bey'in mizacının siyaset uygun olmaması olabileceği gibi, Abdülbaki Gölpınarlı'nın Melâmîlik üzerine yazdığı kitabında değindiği üzere; melâmî ihvanına dayanarak İttihat ve Terakki'den bir gurup ayırmaya kalkışması ve başarısız olması da olabilir²¹³.

Mebusluğu sırasında askeri encümenin yanı sıra Harbiye Nezareti Tensikat komisyonu üyeliği ve Donanma Cemiyeti Murahhaslığı gibi vazifeler üstlendi. Meşrutiyetin gayelerini halka anlatmak için İzmir'den Konya'ya kadar olan bölgede ve Bursa'da Konferanslar vermekle görevlendirildi. Askeri özlük haklarını muhafaza

²⁰⁷ Bu konudaki bilgiler birinci bölümde Bursalı Mehmet Tahir Beyin Türkçülük İçindeki Yeri Kısmında verilmiştir.

²⁰⁸ Muallim Vahyi, *a.g.e.*, s.71-72

²⁰⁹ Akün, *a.g.m.*, s.454

²¹⁰ Akün, *a.g.m.*, s.454

²¹¹ Vahyi, *a.g.e.*, s.75

²¹² Akün, *a.g.m.*, s.454

²¹³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, Devlet Matbaası, İstanbul 1931, s.328

ettiği için 27 Nisan 1911’de rütbesi gönüllü redif alayı kaymakamlığı kadrosuna yükselmiştir. Daha sonra 1912’de Harp Dairesi Divanı-ı Harb üyesi, ardından Ekim 1912’de Muhakemat Dairesi üyesi ve Mart 1913’te tekrar Divan-ı Harb üyesi olur. Bu sıfat üzerinde iken 24 Ocak 1914’te yarbaylıktan emekli olur²¹⁴.

Milletvekilliği ile İstanbul’a gelmesi Bursalı Tahir Beyi araştırmaları için hasret çektiği çalışma şartları ve kütüphane imkânlarına kavuşturmuştur. İstanbul kütüphaneleri tetkik vazifesini, Amasyalı Hoca Hüseyin Hüsamettin Efendi ve Kilisli Muallim Fazıl Rifat Efendi ile beraber bir buçuk sene sürdürür. Umumî İstanbul kütüphanelerini dolaşırlar. Yaptıkları araştırmalarda ibn-i Sina, Nasıruddin Tûsî gibi birçok eski âlimin kendi el yazmaları eserlerini ortaya çıkarırlar. Yine bu çalışmalar esnasında hat, tezhib, teclid sanatlarına ait birçok örnekleri keşfeder²¹⁵. Tahir Bey burada Osmanlı müellifleri için gerekli olan bibliyografya malzemesini toplamıştır.

Burada bir buçuk yıl kadar hizmetini sürdüren Tahir Bey sonra Topkapı sarayı müzesi müdürlüğüne getirilmiştir. Bundan sonra herhangi bir resmi vazife almadığı bilinir. Yirmi yıllık bir çalışmanın ardından I. Dünya savaşı (1915) sırasında Osmanlı Müelliflerinin ilk cildini ortaya koymuştur²¹⁶. Emekliye ayrılan Tahir Bey Çengelköy’de ikamet etmekte iken hastalanır ve geçim sıkıntısına düşer. Kendisi tüm bu sıkıntıların farkında değilmiş gibi bibliyografya çalışmalarına devam eder. Osmanlı Müellifleri eserinin son iki cildini de yazar. Geçim sıkıntısı o dereceye gelmiştir ki Tahir Bey hanımının kıymetli eşyalarını rehin bırakarak emniyet sandığının yardımını almaya mecbur kalır. Hatta Muallim Vahyi’nin belirttiğine göre bir gün bu emniyet sandığının borçlularını ilan eden Takvim-i Vekayi’de Tahir Bey’in ismi listenin en başında yer alır²¹⁷.

Tahir Bey’in son zamanlarında hafıza kuvvetinde zayıflık zuhur eder. Bu nedenle bir müddet Üsküdar Zeynep Kamil Hastanesi’nde, bir müddet de Cerrahpaşa’da tedavi görür²¹⁸. Bu tedavi esnasında Zeynep Kamil Hastanesi’nde vefat eder²¹⁹. Vefat tarihi ile ilgili bilgiler oldukça karışıktır. Eserini Tahir Bey hayatta iken yazdığından Muallim Vahyi’den herhangi bir bilgi alamıyoruz.

²¹⁴ Akün, *a.g.m.*, s.454

²¹⁵ Muallim Vahyi, *a.g.e.*, s.90-91

²¹⁶ Akün, *a.g.m.*, s.454

²¹⁷ Muallim Vahyi, *a.g.e.*, 97-98

²¹⁸ Gölpınarlı, *a.g.e.*, s.328

²¹⁹ Akün, *a.g.m.*, s.454

Gölpınarlı hicri ve rumi olarak iki tarih vermiştir. Fakat bu iki tarih biri 7 Kasım 1924'e diğeri 28 Ekim 1925'e denk geldiğinden birbirini tutmamaktadır. Yusuf Akçura ise bambaşka bir tarih vererek 1929 yılında İstanbul'da değil Bursa'da vefat ettiğini söyler²²⁰. Mezarı Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdayi Dergahı haziresinde bulunur.

Mevlevi Şeyhi Ahmet Remzi Efendi Tahir Bey'in ölümü üzerine şunları söylemiştir:

Bursalı Tahir Beyin geldi zamanı ric'atı
İrtihali eyledi eshabı ilmi ilmi derdnak
Namını asarı ibka etti, bu tarihte
GittiTahir Bey fenadan Hakka elhak pir, pak²²¹

Ölüm tarihi tam olarak bilinmeyen Bursalı Mehmet Tahir Bey hakkında ki gerçek son zamanlarında unutulmuş olmasıdır. Hayatını Türklüğün ilim fikir ve sanatta yetiştirdiklerini araştırıp tanıtmaya adayan Tahir Bey bir devirde Türklüğün en büyük kitabiyat âlimi olarak anılırken yaşlılığında unutulmuştur.

3.2. ESERLERİ

Bursalı Tahir Bey biyografi ve bibliyografya araştırmalarını birbirinden ayırmamış, birini ötekinin tamamlayıcısı bir iş olarak ele almıştır. O eserlerini Türkleri cahil ve medeniyetten uzak olarak gören düşünceleri çürütmek amacıyla yazmıştır. Bugün gerçekler bilinse de insanların henüz bu gerçeklerden tamamen habersiz olduğu bir devirde bunları araştırıp dile getirmekle Tahir Bey Türk milletine yapılabilecek en iyi hizmeti yapmıştır. Bu bölümde Mehmet Tahir Bey'in bazı eserleri açıklamaları ile verilirken biyografi tarzında eserlerinin yalnızca adı verilmekle yetinilecektir.

Türklerin Ulum ve Fünuna Hizmetleri: Mehmet Tahir Bey ilk eseri olan Türklerin Ulum ve Fünuna Hizmetlerini Manastır'da görev yaptığı zaman yazmıştır. Kitap ilk

²²⁰ Yusuf Akçura, *Türk Yılı*, s. 384

²²¹ İbrahim Alaettin, *Meşhur Adamlar*, İstanbul 1933, s. 174

kez Türkçü gazete İkdâm'da yayınlanmıştır. Daha sonra Ahmet Cevdet Bey tarafından 1896'da İstanbul'da neşredilmiştir. Bu eser dışarıdan ilham alınarak ya da tercüme edilerek oluşturulan bir eser değildir.

Tahir Bey kitabının önsözünde özellikle Gazneliler ve Selçuklular döneminde yaşayan Türkler arasından yetişmiş büyük insanların çoğunlukla ilmi eserlerini Arapça, edebi eserleri ise Farsça yazdıklarını söyler. Bu konuya da şöyle açıklık getirir;

Hele ulûm-ı dîniyede yani; tefsîr, hadîs, tasavvuf, fıkıh, kelâm ilimlerinde eser yazan zevât-ı kirâmın hemen nısfının Türk oldukları künye ve memleketleri delâletiyle meydandadır. (...) Meamâfih, me'hazimiz olan kitaplardan isimleri yazılabilen zevât içinde belki bir ikisinin Arap ve Acem ensâinden olmak ihtimali var ise de bunların da müddet-i medîde Türk devletlerinin himaye ve terbiyelerinde bulunmalarından dolayı adetâ Türkleşmiş oldukları âşikardır²²².

Kitabın içeriğine gelecek olursak 185 kişi hakkında bilgi veren kitapta bu kişilerden dokuz tanesi kadındır. Osmanlı döneminden kimse hakkında bilgi verilmemiştir. Tahir Bey Osmanlı Devleti zamanında yaşamış kişiler için kitabın ikinci cildini yazacağını söylemiş fakat bunun yerine Osmanlı Müellifleri eserini yazmıştır.

Osmanlı Müellifleri: Üç ciltten oluşan bu eser yalnızca uzun sürede yazılmakla kalmamış aynı zamanda uzun bir süre zarfında yayınlanmıştır. Toplam 1244 sayfadan oluşan eser bir yandan Tahir Beyin ömrünün son vakitlerindeki hastalığı bir yandan ülkenin savaş döneminde olması sebebiyle arka arkaya basılamamıştır. 1915-1920-1922 yıllarında basılan üç ciltlik bu eser savaştan başka şey bilmeyen fikri ve ilmi faaliyetlerden uzak bir kavim gibi gösterilmeye çalışılan Osmanlı Türklüğünün çeşitli ilim ve kültür sahalarında çok sayıda eserler vermiş, müellifler yetiştirmiş olduğunu ispat amacıyla yaptığı bu büyük çalışmada, eser yazmış düşünce ve sanat adamlarımızın zengin bir bibliyografya ansiklopedisinin temelini koymuştur. Osmanlı Devletinin doğuşundan 20. yüzyılın ilk çeyreği sonuna kadar gelen bir zamanı kapsayan eser 1691 Türk müellifin hal tercümesini vermektedir²²³.

²²² Bursalı Mehmet Tahir, *Türklerin Ulum ve Fünuna Hizmetleri*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1314, s.4

²²³ Akün, „a.g.m., s. 458

Eserde hal tercümelere umumi alfabetik sıra ile verilmemiş bunun yerine tıp, filoloji, tarih gibi bölümler altında verilmiştir. Bu eserden sonra Bursalı Mehmet Tahir Bey yalnızca Türkiye’de değil aynı zamanda dünyada büyük bir yankı uyandırmıştır. Tahir Bey en büyük Türk bibliyografya âlimi olarak anılmaya başlamıştır. Eser için takdirlerin yanında muhakkak ki eleştirilerde olmuştur. Eserin yüzeysel kaldığı ve kaynaklardan yeteri kadar istifade edemediği gibi gerekçelerle eleştirilen eser ne olursa olsun şüphesiz ki yine de kimse eserin büyüklüğünü ve ilim dünyasının ihtiyaç duyduğu bir eser oluşunu inkâr edilemez.

Menakib-i Harb (Harp Hikâyeleri): 1914-15 yıllarında iki ayrı matbaa tarafından basılan bu eser Osmanlı harp tarihinde gerçekleşen bazı kahramanlık sahneleri nakledilir. Çalışmanın temelini Tahir Bey’in öğretmenlik yıllarında tarih dersleri münasebetiyle tuttuğu notlar oluşturmaktadır. Osmanlı tarihinden bazı kahramanlık menkıbeleri nakledildikten sonra cihadın faziletlerine dair Osmanlı müelliflerince yazılmış otuz sekiz eserin bibliyografyası verilmiştir²²⁴.

Ahlak Kitaplarımız: 1907 yılında İstanbul’da basılan bu eser 44 sayfadan oluşur. Osmanlı-Türk müelliflerinin hal tercümelerini incelemek yanında belirli bir saha ve konularda ortaya konmuş eserlerin toplu bibliyografyalarını da meydana getirmeye çalışan Tahir Beyin bu eseri alanında bir ilktir. Hazreti Muhammedin ahlakla ilgili hadislerini ele alan bir girişten sonra Osmanlıların her alanda olduğu gibi ahlak alanında da eserler yazmaya önem verdiğini belirterek bunlardan 108 tanesinin müellifleriyle birlikte toplu bir bibliyografik listesini düzenler²²⁵. Biyografi tarzında diğer eserlerine gelinecek olursa;

Terceme-i Hâl ve Fezâil-i Şeyh-i Ekber Muhyiddîn-i Arabi, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1329

Kibâr-ı Meşâyih ve Ulemâdan On İki Zâtın Terâcim-i Ahvâli, Kitaphane-i İslam ve Askeri Matbaası, İstanbul, 1317

Meşâyih-i Osmâniyye’den Sekiz Zâtın Terâcim-i Ahvâli, Kitaphane-i İslam ve Askeri Matbaası, İstanbul, 1318

²²⁴ Akün, *a.g.m.*, s. 458

²²⁵ Akün, *a.g.m.*, s.457

Ulemâ-yı Osmâniyye'den Altı Zâtın Terceme-i Hâli, Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası, İstanbul, 1321

Müverrihîn-i Osmâniyye'den Âlî ve Kâtip Çelebi'nin Terceme-i Hâlleri, Hamidiye Mekteb-i Sınayi Matbaası, Selanik, 1322

Aydın Vilâyetine Mensub Meşâyih, Ulemâ, Şuarâ, Müverrihîn ve Etibbânın Terâcim-i Ahvâli, Kesişyan Matbaası, İzmir 1324

Hacı Bayram-ı Veli, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1329

Mevlânâ eş-Şeyh İsmail Hakkı el-Celvetî Hazretlerinin Muhtasaran Terceme-i Hâlleriyle Matbû' ve Gayr-ı Matbû' Âsârını Hâvî Risâle, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, 1329

İdare-i Osmaniye Zamanında Yetişen Kırım Müellifleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335

Kâtip Çelebi, Kanaat Matbaası, İstanbul 1331

SONUÇ

19. yüzyılda tüm dünyayı etkisi altına alan milliyetçilik akımı Osmanlı devleti üzerinde de etkisini göstermekte gecikmemiş, yabancı unsurların bağımsız olma çabalarında önemli bir rol almıştır. Söz konusu hareketlere rağmen imparatorluğun Türk unsurunda böyle bir harekete daha geç bir dönemde rastlanmıştır. Buna neden olan ana etkenler, imparatorluğun temel unsuru olan Türklerin devletin varlığını güvence altına alma düşüncesi ve sahip olunan ümmet yapısının etkisi olmuştur. Bunlar Türklerin milliyetçilik fikrine yönelmesini geciktiren sebepler arasındadır.

Tarih bir milletin hafızasıdır ve toplumlar gelecekte de yaşayabilmek için bu hafızayı canlı tutmak zorundadır. Necip Asım ve Bursalı Mehmet Tahir Beyler de devleti yıkılıştan kurtarmayı amaçlayan Osmanlıcılık ve İslamcılık siyasetlerinin başarısız olmasından sonra kimsenin Türk kimliğine sığınmayı aklına getiremediği bir dönemde bunun farkına varıp Türk milliyetçiliği fikrine yönelmişlerdir. Türk milli kültürünü oluşturmak için yapmış oldukları bilimsel faaliyetler bu iki âlimin yaşadıkları sosyo-kültürel ortamlardan dolayı birbirinden farklı ama birbirinin tamamlayıcısı olmuştur. Henüz çocuk yaşta iken Araplardan gördüğü ayrımcılık ve sonrasında çevresindeki insanların Türk kimliğini reddeden tavrından etkilenen Kilisli Necip Asım Bey İslam öncesi orijinal Türk kimliğini, Türk dili ve kültürünü ortaya çıkarma yoluna girmiştir. Türklerin kökenlerini, diğer medeniyetlere katkısını, Türk tarihinin gelişim sürecini İslamiyet'ten öncesi ve sonrasını bütüncül bir bakış açısı ile ortaya koymuştur. Necip Asım Bey Türk tarihinin Osmanoğulları'na dayandırıldığı bir devirde Osmanlı Devletinden önce de çok güçlü Türk Devletleri kurulduğunu ortaya çıkarmayı başarmıştır. Tasavvufi bir çevrede yetişen Bursalı Mehmet Tahir Bey ise bir Alman âlimin “Sizin tarihinizde neden Goethe gibi önemli yazarlar, şairler, bilim adamları yok?” sorusundan etkilenerek tarihte mühim işler başarmış Türkler de vardır deme ihtiyacı ile tarihteki önemli Türk büyüklerini araştırma yolunu seçmiştir.

Âlimlerin Türkçülük fikrine yönelmekte ki amaçları Osmanlı Devletine bir Türk kimliği kazandırmak ve devletin varlığını koruyabilmektir. Osmanlı yıkılınca,

onlar yaptıkları bu çalışmalar bugünkü Türkiye Cumhuriyetinin siyasi ideolojisinin ve kültürel kimliğinin oluşumuna önemli katkılar sağlamışlardır. Türk kimdir? Türk kültürü nedir? Sorularına yanıt arayan Necip Asım Bey ile Türkler önemli insanlar yetiştirmişlerdir diyen Bursalı Mehmet Tahir Bey Türk tarihçiliğinin ve milli Türk kimliğinin oluşmasında dönüm noktası olmuşlardır. Necip Asım Bey'in Türk kimliği üzerine yazdığı eserler bugün Türk milliyetçiliği üzerine yapılan çalışmalara kaynaklık edebilecek kadar değerlidir. Bir ilke imza atarak Orhun yazıtlarını ilk kez Türkçeye çeviren Necip Asım Bey için Türk milliyetçiliğinin ve Orta Asya Türk tarihçiliğinin kurucusu tabiri yanlış bir niteleme olmayacaktır. Hayatını Türklerin bilim ve sanat alanlarındaki katkılarını gün yüzüne çıkarmaya adanmış Bursalı Mehmet Tahir Bey ise bugün Türklerin en büyük bibliyografya âlimi olarak hakkında çalışmalar yaptığı insanlar arasındaki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

AKÇURA, Yusuf, *Üç Tarzı Siyaset*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014

_____, *Türk Yılı 1928*, Hazırlayan; Arslan Tekin, Ahmet Zeki İzgöer, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2009

_____, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri*, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara 1981

_____, *Türkçülük*, Toker Yayınları, İstanbul 1990

AKIN, Rıdvan, *Dağılma Devri Türkçülük Hareketleri*, Der Yayınevi, İstanbul 2002

AKŞİN, Sina, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993

AKŞİN, Somel Selçuk, “Osmanlı Reform Çağında Osmanlılık Düşüncesi”, *Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 1992

AKÜN, Ömer Faruk, “Ahmet Vefik Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.II, 1989

_____, “Bursalı Mehmet Tahir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.VI, Türkiye Diyanet Vakfı, 1992

AKYILDIZ, Ali, “Tanzimat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011

ALAATTİN, İbrahim, *Meşhur Adamlar*, İstanbul 1963

ALGAR, Hamid, “Mirza Feth Ali Ahundzade”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.2, Ankara 1989

ARAI, Masami, *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*, Çeviren: Tansel Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul 2000

ARTİNİAN, Vartan, *Osmanlı Devletinde Ermeni Anayasasının Doğuşu 1839-1863*, İstanbul 2004

BERKES, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002

BİRİNCİ, Ali, “İsmail Hakkı İzmirli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.23, 2001

BLEDA, Mithat Şükrü, *İmparatorluğun Çöküşü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993

BOZKURT, Gülnihal, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu, 1839-1914*, Ankara 1989

BULAÇ, Ali, “İslam’ın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcıların Üç Nesli”, *Tanzimat ve Meşrutiyetin Gelişimi*, İletişim Yayınları, C.1, İstanbul 2001

BURSALI, Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Hazırlayan: Ali Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul

_____, *Türklerin Ulum ve Fünuna Hizmetleri*, İkdam Matbaası, İstanbul 1314

CEBESOY, Ali Fuat, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, Baha Matbaası, İstanbul 1967

DİLAÇAR, Agop, “Necip Asım Balhasanoğlu”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl 18, C. XIX, Sayı 210, Mart 1960

DÖLEN, Emre, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Bilim”, *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul 1985

_____, *Türkiye Üniversiteler Tarihi*, C.1, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009

ENGİN, Vahdettin; ŞİMŞEK, Ahmet, *Türkiye’de Tarih Yazımı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011

ERCİLASUN, Ahmet Bican, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005

EREN, Hasan, “Necib Asım”, *Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1977

ERYILMAZ, Bilal, *Tanzimat Yönetiminde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul 1992

GÖÇKÜN, Önder, “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.14, İstanbul 1996

GÖKALP, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Hazırlayan: İsmail Acar, Liva Yayınları, Balıkesir 2012

_____, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Türk Kültür Yayını, İstanbul 1977

_____, “Turan Nedir?”, *Yeni Mecmua*, XXXI

GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Melamilik ve Melamiler*, Devlet Matbaası, İstanbul 1931

HANİOĞLU, Şükrü, “Meşrutiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.29, 2004

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Darülfünun*, C.1, Mas Matbaacılık, İstanbul 2010

_____, “Darülfünun Tarihçesine Giriş” , *Belleten*, Cilt 54, Sayı 210 Ankara 1990

İNALCIK, Halil, “Bursa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.6, 1992

İZBUDAK, Veled Çelebi, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 2010

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013

KALPAKLI, Mehmet, “Osmanlı Edebi Metinlerine göre Türklük ve Osmanlılık, Tarih ve Milliyetçilik”, *1. Ulusal Tarih Kongresi*, Mersin 1997

KANLIDERE, Ali, “Mercani”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.29, Ankara 2004

KARA, Adem, *19. Yüzyılda Bir Osmanlı Şehri Antakya*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2005

KARPAT, Kemal, *Ortadoğu’da Millet, Milliyet, Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013

KARA, Mustafa, “İzbudak Veled Çelebi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.23, İstanbul 2001

KILIÇ, Murad, “Türk Siyasal Hayatında Bir Muhalif İsimve Hareket, Prens Sabahattin ve Meslek-i İçtima”, *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010/2 Sayı:12

KIRIMLI, Hakan, “İsmail Gaspıralı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.13, Ankara 1996

KİLİ, Suna; GÖZÜBÜYÜK, Şeref, *Sened-i İttifaktan Günümüze Türk Anayasa Metinleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2006

KÖKTÜRK, Milay, “Milliyetçi Düşüncenin Dünü ve Bugünü Üzerine”, *Türk Yurdu*, C.32, Sayı 295, Ankara, Mart 2012

KÖPRÜLÜZADE, Mehmed Fuad, “Bursalı Mehmet Tahir”, *Türk Yurdu*, C.2, 8 Ağustos 1329

KÖSOĞLU, Nevzat, “Milliyetçilik ve Türk Milliyetçilik Fikrinin Doğuşu”, *Türk Yurdu*, C.19, Sayı 131-141

KUSHNER, David, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, Çeviren: Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem, Fahri Erdem, Kesit Yayınları, İstanbul 2009

KURAN, Ercüment, “Dünyada Milliyetçiliğin Doğuşu ve Gelişmesi”, *Türk Yurdu*, C.19, sayı139-141

LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1949

LEWİS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1970

MARDİN, Şerif, “19. Yüzyılda Düşünce Akımları ve Osmanlı Devleti”, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul 1985

_____, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994

ORAL, Mustafa, “İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye'de Tarih Anlayışı”, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002

ORAN, Baskın, *Türk Milliyetçiliği*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1990

ORKUN, Hüseyin Namık, *Türkçülüğün Tarihi*, Köymen Yayınları, Ankara 1977

ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011

_____, *Tarihimiz ve Biz*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011

ÖNAL, Sami, “Kitab Üzerine”, *Tarih ve Toplum*, C.8, Sayı 46, 1987

ÖZCAN, Azmi, “Osmanlılık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.33, 2007

SAFA, Peyami, “Ziya Gökalp ve Durkheim”, *Türk Yurdu*, Sayı 103, Ankara 1996

SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2008

_____, “Türk Ocakları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.41, 2012

ŞAHİN, Kamil, “Mehmet Şemsettin Günaltay”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.14, 1996

ŞAYLAN, Gencay, “Milliyetçilik İdeolojisi ve Türk Milliyetçiliği”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul 1983

ŞAPOLYO, Enver Behnan, “Necip Asım”, *Ülkü*, Cilt 6, Sayı 35, İkinci Kanun 1936

TİMURTAŞ, Faruk K. , “Büyük Türkçü Necip Asım Yazıksız”, *Türk Yurdu*, Cilt 2, Sayı 291, 1960

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 1988

_____, *İslamcılık Akımı*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003

Türk Yurdu, “Necip Asım Ölümünün 20. Yılı Münasebetiyle”, Sayı 241, Şubat 1955

TÜRKDOĞAN, Orhan, *Türk Toplumunun Tarihsel Kimliği ve Günümüz Sorunları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009

TÜRKÖNE, Mümtazer, “İslamcılık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.23, 2001

UCA, Alaattin, “Osmanlıda Sosyalizm, Türkçülük ve İttihatçılık”, *Türk Yurdu*, C.32, Sayı 295, Ankara Mart 2012

UÇMAN, Abdullah, “Necip Asım Yazıksız”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2013

VAHYİ, Muallim, *Müslümanlık ve Türklüğü Yükseltmeye Çalışanlar; Bursalı Mehmet Tahir Bey*, İstanbul Matbaa-i Orhaniye 1334

YALÇIN, Hüseyin Cahit, *Edebi Hatıralar*, Akşam Yayınevi, İstanbul 1935

YAZICI, Nesimi, “İkdam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.22, 2001

YAVUZ, Fikri, ÖZEN, İsmail, “Hazırlayanın Önsözü”, *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınevi, İstanbul 1972

YETKİN, Çetin, “Yaşar Okuyan Makalesi”, *Milliyetçilik Neden Şimdi? Müdafaa-i Hukuk Yayınları*, Antalya,

YILDIRIM, Dursun, “Tarih ve Türk Milliyetçiliği”, *Türk Yurdu*, C.32 Sayı 295, Ankara 2012

YILDIZ, Hakkı Dursun, “İstiklal Harbinin Fikri Temelleri”, *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*, Seri 1, Sayı A3

YÜCE, Nuri, “Ağaoğlu Ahmed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.1, Ankara 1988

YÜKSEL, Ahmet, “Necip Asım Yazıksızın Yazık Edilen Kitabı”, *Kebikeç*, Sayı 1, 1995

YAZIKSIZ, Necip Asım, ARİF, Mehmed, *Osmanlı Tarihi*, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1335

_____, *Türk Tarihi Umumiyesi*, Matbaa-i Hayriyye Şürekâsı, İstanbul 1325

YAZIKSIZ, Necip Asım, “Bir Aylık Neşriyat”, *Türk Yurdu*, C.9, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, *Divan-ı Lügati't Türk'ten Mehuz Eski Savlar*, Şehzadebaşı Evkaf Matbaası, İstanbul 1338

_____, “Elifba Meselesi”, *Türk Yurdu*, Cilt 9, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, “Elkavaninülkülliye Lizabtilügatit Türkiye”, *Türk Yurdu*, Cilt 5-25, Sayı 33, Eylül 1930, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, “Halil Paşa’nın İdamı” *Türk Yurdu*, Cilt 11, Tutibay Yayınları, Ankara 2001.

_____, “Halk Şiirlerinin Sekil ve Nev’i” *Türk Yurdu*, Cilt 3-23, Sayı 12-14, Şubat 1929, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, “Hibetü’l Hakayık”, *Türk Yurdu*, Cilt 1, Tutibay Yayınları, Ankara 1998

_____, “İçtimai Tarihimiz Üzerine Bir Tecrübe”, *Türk Yurdu*, C.8, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, “İki Sayısı Hakkında”, *Türk Yurdu*, Cilt 4-24, Sayı 30, Haziran 1930, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, “Gün Adları”, *Türk Yurdu*, Cilt 4-24, Sayı 27-28, Mart-Nisan 1930, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, “Kilis Ocaklarıyla İlgili İki Hasbihal”, *Türk Yurdu*, C.12, Tutibay Yayınları, Ankara 2002

_____, *Kitab*, Hazırlayan: Türker Acaroğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 1993

_____, *Kitab*, Matbaa-i Safa ve Enver, Konstantiniyye 1311

_____, *Milli Aruz*, Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi, İstanbul 1329

_____, “Tasfiyecilik”, *Türk Yurdu*, C.4, Tutibay Yayınları, Ankara 1992

_____, “Mithat Paşa’nın Vatandan Çıkarılması” *Türk Yurdu*, Cilt 3-23, Sayı 23, Kasım 1929, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, *Orhun Abideleri*, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Matbaa-i Amire Neşriyatından, İstanbul 1340

_____, “Moğolların Türklüğü Meselesi”, *Türk Yurdu*, C.9, Tutibay Yayınlar, Ankara 2001

_____, “Necip Asım”, *Türk Yurdu*, Tutibay Yayınları, Sayı 24, Ankara 2002

_____, “Osmanlı Tarihi Nüvisleri ve Müverrihleri, Şehnameciler”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüzü:8, 1 Haziran 1327, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1329.

_____, “Türklük ve Türkçülük İzleri”, *Türk Yurdu*, C.24, Sayı 29, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, “Türk Sayıları Üzerine Bir Deneyiş”, *Türk Yurdu*, Cilt 14, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, *Türk Tarihi*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1316

_____, “Uygur Alfabeti” *Türk Yurdu*, Cilt 3-23, Sayı 15-16, Mart-Nisan 1929, Tutibay Yayınları, Ankara 2001

_____, Necip Asım; *Yeni Tertipte Muhtasar Osmanlı Sarfı*, Karabet Matbaası, İstanbul, 1306

Necip Asım Bey Hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi Kaynakları;

3. Dönem Tutanakları, “Paranın Kıymetinin Artırılması Hususunda Sözleri” Cilt 2, Birleşim 37, sayfa 205 / Cilt 4, Birleşim 78, sayfa205 / Cilt 12, Birleşim 66, sayfa 45 / Cilt 2, Birleşim 30, sayfa 38 / Cilt 24, Birleşim 22, sayfa 41

4. Dönem Tutanakları “Bütçe Konuşmaları” Cilt 8 / Birleşim 52 / sayfa 271 / Cilt 2, Birleşim 11, sayfa 53

4. Dönem Tutanakları “İstanbul Darülfünunu Hakkında Sözleri” Cilt 8, Birleşim 52, sayfa 271

4. Dönem Tutanakları “Bazı Gazetelerin Takip Ettikleri Neşriyat Tarzı Hakkında Hükümetçe Ne Tedbir Alındığına Dair Sözleri” Cilt 3, Birleşim 22, sayfa 22

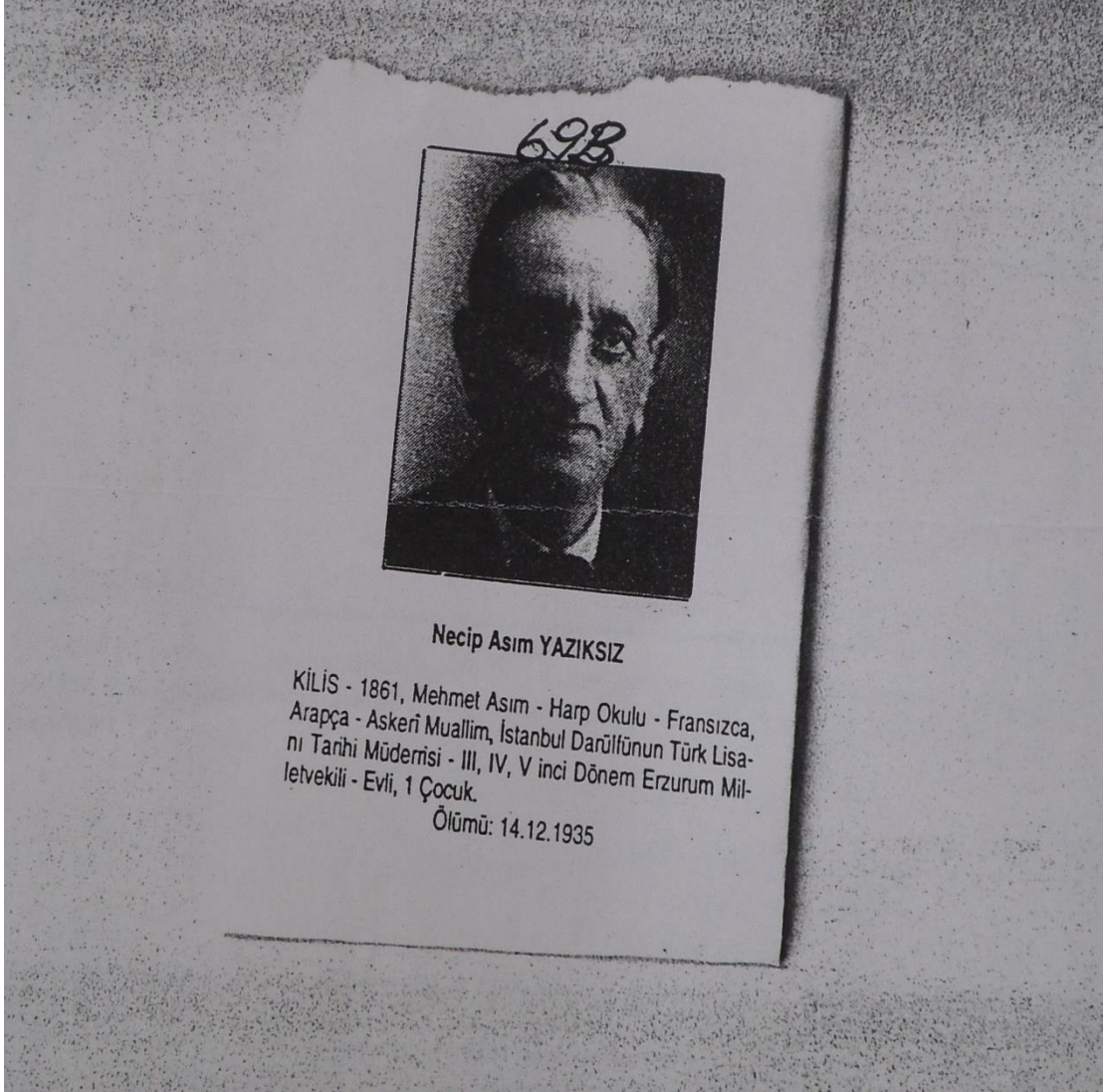
5. Dönem Tutanakları “Meclisin Açılması Münasebeti ile Sözleri” Cilt 1, Birleşim 1, sayfa 2

Türk Parlamento Tarihi, T.B.M.M. 3. Dönem- 4. Dönem- 5. Dönem (1927-1931)
Üyelerin Özgeçmişleri, T.B.M.M. Yayınları, No:10

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Arşivi “A0047945” numaralı Necip Asım Yazıksız’a Ait Emeklilik Sicil Dosyası

EKLER

EK 1: Necip Asım Yazıksız bakınız; Emekli Sandığı Arşivi 22617 numaralı Necip Asım Yazıksız Dosyası 69B numaralı belge

EK 2: Bursalı Mehmet Tahir Bey bakınız; Yavuz Unat, Bursalı Mehmet Tahir Bey, TDVIA Yayınevi, İstanbul 1995

EK 3: 1861 Yılında Doğan Bursalı Mehmet Tahir Beyin Doğduğu Bursa Yerkapı Mahallesinin Aynı Yıllardan bir Fotoğrafı bakınız; Neslihan Türkün Dostođlu, Osmanlı Döneminde Bursa 19. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Bursa Fotoğrafları, Akmed Yayınları, İstanbul 2001

EK 4: 1 Haziran 1930'da Milli Müdafaa Vekâleti Tarafından Yapılan Maaş Zammını Gösteren Belge bakınız; Emekli Sandığı Arşivi 22617 numaralı Necip Asım Yazıksız Dosyası

T. C.
M. M. V.
Tekaüt, Eytam, Eramil Ş.
 Kısım
 Sayı 7411

Ankara
 11/18/930

Hülâsa:

Umum açıkta miralay Necip Asım
 bey bin Asım Kilis 329 - 193

Duhuli mektebe 295
 tekaüdü 24/Kâ.E./329

Müddet hizmeti

sene	ay	gün	
34	3	23	1/eylül/295 24/Kâ.E./329
1			Balkan harp zammı
35	3	23	

1/Tg.S./927 tarihinde
 Erzurum mebusu olarak meclis
 âliye iltehak etmiştir.

Maaşı

2122 kadimi
 2878 1/haziran/930 tarihinden itibaren zammı
 5000

1- 1/Tg.S./1927 de Erzurum meb'usu olarak meclis âliye iltehak ettiğinden 1664 numaralı kanuna tevfikana maaş aslisi 1/haziran/930 tarihinden itibaren 2878 kuruş zamlı beş bin kuruşa iblağ edilmiştir.

2- Aidat tekaüdiyeden deyni olan 208 lira 12 kuruş tahsil olunacaktır.

D . M . M . Ko . Rs.

Erzurum meb'usu müteakıt miralay Necip Asım bey efendinin maaşının 1664 numaralı kanuna tevfikana 1/haziran/930 tarihinden itibaren 5000 kuruşa iblağı muktezi olmakla tetkik ve teşkilini rica ederim efendim.

V . N.
 Tkt. Ş. Md.
 Filma

17093
 1030

numara ile mukayyet olduğnu

EK 5: 11.10. 1930 Tarihli Emekli Maaş Bordrosu bakınız; Emekli Sandığı Arşivi
22617 numaralı Necip Asım Yazıksız Dosyası

M. M. V. ince taltis olunan askeri tekaüt, dul ve yetimler maaşatına mahsus borduro.

Sıra Nu.	Maaş sahibinin adı ve memuriyeti	Maaş miktarı		Taltis tarihi	Babalarla erkek çocukların doğum tarihi	İstisna		Borcu			Maaş alacağı vilayet	Mülahazat
		L.	K.			L.	K.	Nev'i	L.	K.		
	Umum ağıkta miralay Necip Asım bey bin Asım Kilis	21	27	Kadimi							Istanbul	
		28	74	1/hasiran/930 dan itibaren								
		50	00									

Kayıdına ve evrakı müsabitesine muvafık olduğu tasdik olunur.
Kayd. D. 329 - 193
Sıra. 30/7411
Tkd.Ş.Nu. 30/7411

Umum hesap divanına teklif ve tescil edilmiştir. 14/10/1930

Tescil Nu. 22617

MURAKIP

EK 6: Necip Asım Beyin El Yazısı ile Maaş Muhasibine Yazmış Olduğu Dilekçe
bakınız; Emekli Sandığı Arşivi 22617 numaralı Necip Asım Yazıksız Dosyası

Zate maaşları muhasibe mes'ullüğüne

329-193

Piyasale misalalaylığından
müktehit
Necip Asım
by maaş
2122

28211
ajdan lise numaralı

Efendim

meb'usandan müktehit bulunanlar maaşlarına
beşer bin kuruşa iblağı hakınıdaki karar ahire
tevfikan kadıköyü şubesinde verilmeğe olan tevküt
maaş emur miktar mezkure göre hisap
ve tasvifisine müteallika muamelelerin ifasını
rica ederim efendim

Emzurun meb'usu

H-9
H11

H-9
Emel...

H-9
6-9-990

istide
3114

EK 7: Ölüm Belgesi bakınız; Emekli Sandığı Arşivi 22617 numaralı Necip Asım Yazıksız Dosyası

— 9 —

1. Vefat eden şahsın hüviyeti

1 — İsmi? *Necip (Erzurum Sayları)*

2 — Pederinin ismi? *Asım*

3 — Şöhreti? *Bal Hasan oğlu (Çaykaya)*

4 — Rütbesi? *Albay*

5 — Kazası, köyü, nahiyesi, hane No. *Antep Vilayeti, Kırık Kazası*

6 — Sureti vefatı? *Ecalleyle*

7 — Vefat eden şahsın muvazzaf veya Mütakait olduğu? *Mütakait*

A - Şehiden mi?

B - Hastalıktan ise hangi hastalıktan? *zatürreden*

C - Vefat tarihi ve mahalli? *13/11/75 Mada Bostan Sokak No: 15*

D - Vefatına dair rapor ve icop ederse vesika bağlanacaktır.

Dikkat:
Mütakaiden vefat edenlerin beyannameleri Askerlik Şubeleri tarafından bu tahkikat dosyasına bağlanacaktır.

EK 8: Eşinin Dul Kaldığına Dair Belge bakınız; Emekli Sandığı Arşivi 22617 numaralı Necip Asım Yazıksız Dosyası

— 10 —

II. Zevcesi

1 — Kaç zevcesi vardır? *Bir zevcesi vardır*

2 — İsmi nedir? *Halice Feyyice*

3 — Nereede ikamet ediyor? *Cafar Ağa. Moda Boston Sokak №15*

4 — Tarihi akti? *Temmuz 3/4*

5 — Zevcinin vefatına kadar nikâhındamı idi? *evet*

6 — Zevcinin vefatından sonra başkasile izdivaç etmiş midir? *hayır*

7 — İkinci zevci ile tarihi akti? _____

8 — İkinci zevcinden talak vaki olmuş mudur? _____

9 — İkinci zevcinden talak tarihi? _____

10 — İkinci zavci zabitan veyahut memurinden mi, vefat etmiş babası veya oğlu var mıdır? _____

11 — Bunlardan dolayı kimler maaş alıyor? _____

12 — Hangi emvalden ve kaçar kuruluş maaş aldıklarına dair maaş kayıt sureti bağlanacaktır, _____

13 — Hayatta olanların resmî senentleri gönderilecektir. _____

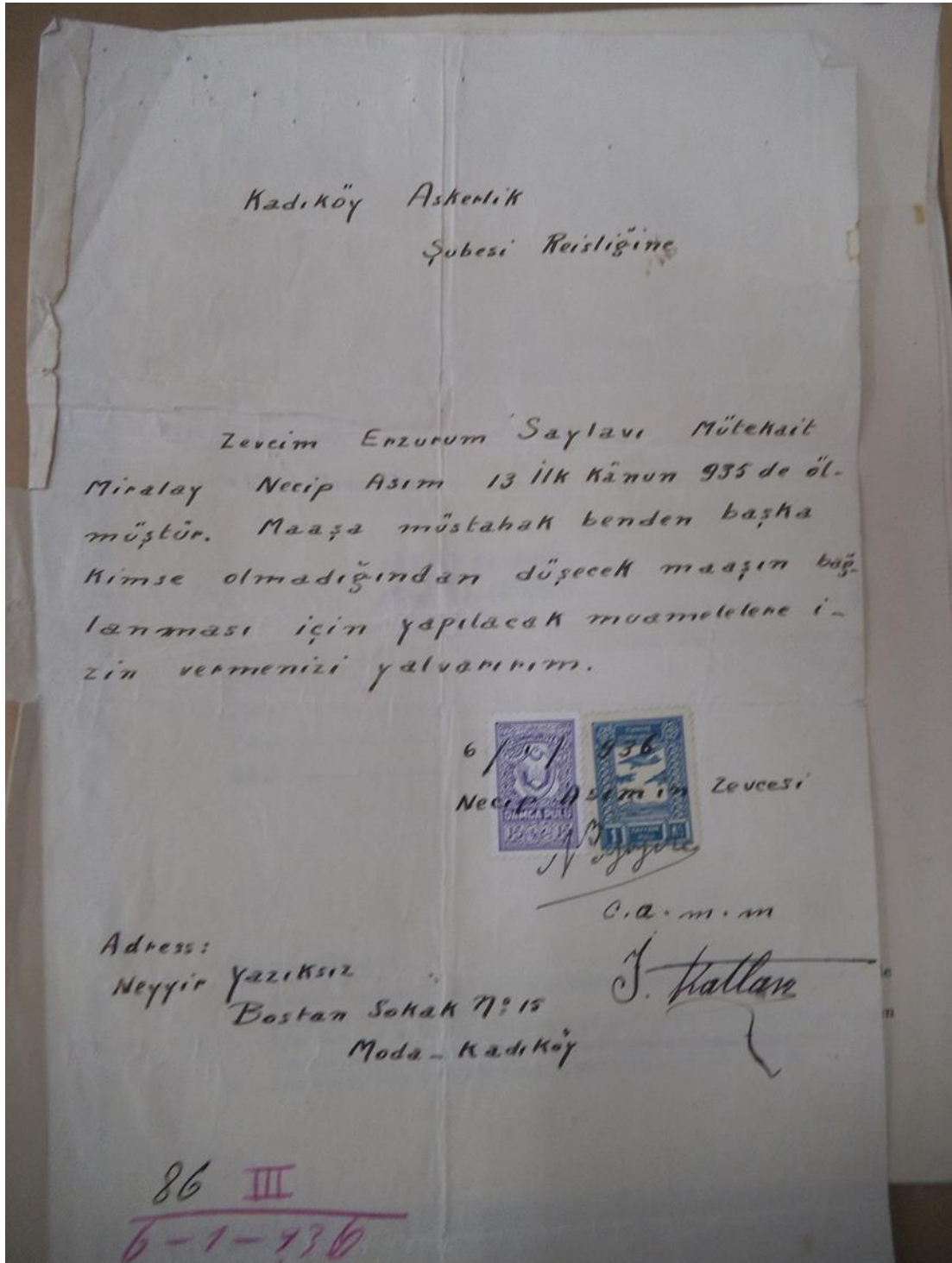
14 — Zevcesinin başka bir mahalden maaşı varmıdır? _____

15 — Varsa kimden? _____

16 — Maaşını hangi emvalden istiyor? *Kadıköy Kazası mal Müdürlüğü'nden*

Dikkat :
1 Haziran 930 dan sonra vefat eden zabıt ve askeri memurların zevceleri için 8. 9. 10. 11, 12, 13 üncü maddelerin cevapları yazılmayacaktır.

EK 9: 06.01.1936 Tarihli Eşi Neyyire Hanımın Maaş Talebi bakınız; Emekli Sandığı Arşivi 22617 numaralı Necip Asım Yazıksız Dosyası

EK 10: Eşinin maaş talebi üzerine Kadıköy Askerlik Şubesinin Necip Asım Bey Üzerine Yaptığı Tahkikatın Yazışmaları bakınız; Emekli Sandığı Arşivi 22617 numaralı Necip Asım Yazıksız Dosyası

1.

— 19 —

T. C.
M. M. V.
K. Köy Askerlik şubesi
Reisliği
Sayı 490

M. M. V. Tekait, Eytam ve Eramil Ş. Müdürlüğüne

1 — İşbu tahkikat dosyasında yazılı her sualin cevapları hizalarına yazılmış ve boş kalan suallerin hizalarına yoktur işareti verilmiş olduğunu, nufus ve heyeti ihtiyariye kayıtlarının mutabık bulunduğunu tasdik ederim.

2 — İşbu dosya bağlı vesaikin adedi üç dir.
30-# 1000 - 976

K. Köy Askerlik Şubesi
Reisliği

683

İN. M. V. TEKAHT ŞUBESİ
NO: 4114
Tarih: 6-2-976
Letfi: ?

7-7

2.

— 4 —

Kadıköy Askerlik Şube Reisliğine

Merhumun müstahakki maaş ailesi üçüncü sahifedeki cetvelde gösterildiği üzere ~~nüfus~~ nüfustan ibaret olup sicil nüfus kaydına mutabık olduğu bittastik tevdi kılındı. 22/1/1936

Kadıköy Nüfus
Memurluğu
N. *Şosa*

Defterdarlığına
K. Köy Mal Memurluğuna

Aşağıda yazılı maddeler ile talep edilen vesaikın gönderilmesini rica ederim.

Askerlik Şube
Reisliği

440 *Beyin*
24. 1. 1936

K. Köy

- 1 — Müteveffa nin maaş kayıt sureti "İşbu maaş kaydında hangi tarihe kadar maaşı verildiği ve zimmeti varsa miktarı tasrih edilecektir.
- 2 — Müteveffadan maaşa müstahak olan efradı ailesinin ahar bir kimseden muhassas maaşları varsa maaş kayıt suretiyle resmî senetleri gönderilecektir.
- 3 — Müteveffanın pederi sahibi servet ve akar ve muhtacı muavenet olup olmadığının iş'arı ve muhtacı muavenet olduğu taktirde hangi gün; ay, seneden itibaren muhtacı muavenet olduğuna dair vilâyet veyahut kaza idare heyeti mazbatası raptolunacaktır.
- 4 — Vefat eden şahıs nefer ise
 - A - İşbu aileye muinsiz veyahut eytam maaşı verilip verilmediği.
 - B - Kimlere kaçar kuruş hangi tarihten hangi tarihe kadar verildiği tasrih edilecek.
 - C - Bu ailenin muinsiz ve yahut eytam maaş almadıkları mal sandıklarınca malûm değilse ve yahut kuyudat ziyaa uğramış ise bu hususta mahalle-since yapılacak tahkikat neticesi idare heyeti mazbatası ile tevsik ettirilerek mazbatası raptolunacaktır.

3.

-7-

80601 Cozas No

21.12.1929 mebdci tahsis
5124 maa sıra
162 kaza sıra

50 00 Neceb İsmi

50 00 maa
02 50 tahsisat
82 50
85 10
90 75

acikta Akbay

maa emvalesi 28.2.1936 gününe kadar
Verilmiş 14.12.1925 de olumlu delilane payisi
Silinmiştir. iskonta ettirdigi maa maa emvalesi
emlak bankasına 195 lira lirası vadesi
kişisi için lirası

T.C.
İstanbul Vilâyeti
Kadıköy Kazası Malmüdürlüğü
Sayı
440

Askerlik Şubesi Reisliğine

Talep edilen malumat yukarki sahifelerde gösterilmiştir efendim,
24 K.SanV 1936

Defterdar veya
Mal Memuru

(Signature)

(Stamp)

Dikkat: 629 III
24-1-1936

Askerlik şubesi verilen cevabın suale mutabık olduğunu tetkik edecektir.

A.

329-131

4.

T. C.
M. M. V.
Tekâüt, Eytam, Eramil Ş.
Kısım Sayı: 36/4114-683

Ankara
7/2/1936

Hülâsa:

Umum açıkta Fiyade Albay tekaüdü
Erzurum Sayı 514 Necip Asım
ailesi
329-----131

İlişiği

Vefatı: I4/Kâ.Ev/935
Tekâüt maaşı
5000
3250 Tahsisatı
8250
825 % de IO zammı
9075
=====

Kuruş

4537 X I/Kâ.Sa/936 dan itibaren karısı Hatice Neyyire X
===== (Kadıköy emvalinden)

Emlâk Bankasına olan(135) lira borcunun tahsili
lâzımdır.

V. N.
TKT. Ş. MD.
Ağışın

584
7.2.36

9075
10
12

Adres: Kadıköy: Moda Bostan sokak N-15

EK 11: Ailenin Necip Asım Bey'in ölümünden sonraki Nüfus Kayıt Örneği
bakınız; Emekli Sandığı Arşivi 22617 numaralı Necip Asım Yazıksız Dosyası

* Bu belge faksla cevap verirken kullanılacağı takdirde raka talep formunun seri ve numarasını yazınız. → Seri ve No:

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ				İl	İlçe	Mahalle/Köyü	Çift No	Sayfa No	Kütük Sıra No	
Sıra	Üstey Sıra No	Yakınlık Derecesi	T.C. Kimlik No	Adı-Soyadı	Baba Adı	Ana Adı	Doğum Yeri ve Tarihi	Medeni Hali	Tescil Nedeni ve Tarihi	Olaylar ve Tarihler
1	1	E		Osmanbeyzade Necip YAZIKSIZ	Asım	Gülşah	Kilis 1277	Evlü İslam	2. kez 1927	Ölüm 14.12.1935. Evlence: Boşanma:
2	2	E		Hatice Neyyire YAZIKSIZ	Aziz	Fatma	İstanbul 1289-1290	Dul İslam	7	Ölüm 09.03.1951 Evlence: Boşanma:
3	3	E		Fatma Erten YAZIKSIZ	Mehmet Asım	Hatice Neyyire	Osmaniye mart 1924	Evlü İslam		Boşanma: 1927 tarih ve 1929/1046 Evlence: Boşanma: Ölüm : Evlence: Boşanma: Ölüm : Evlence: Boşanma:
				Fatma Erten Soyulu	Üstüden Hukuk ilanı ile	Hakmülusun 05. Ekin edat olmuştur.				

AÇIKLAMALAR : (Bu bölüm yeterli olmadıkça, formun arka yüzü kullanılabilir.)

1) (Vc) kişinin kaydı kütüğüne uygundur.

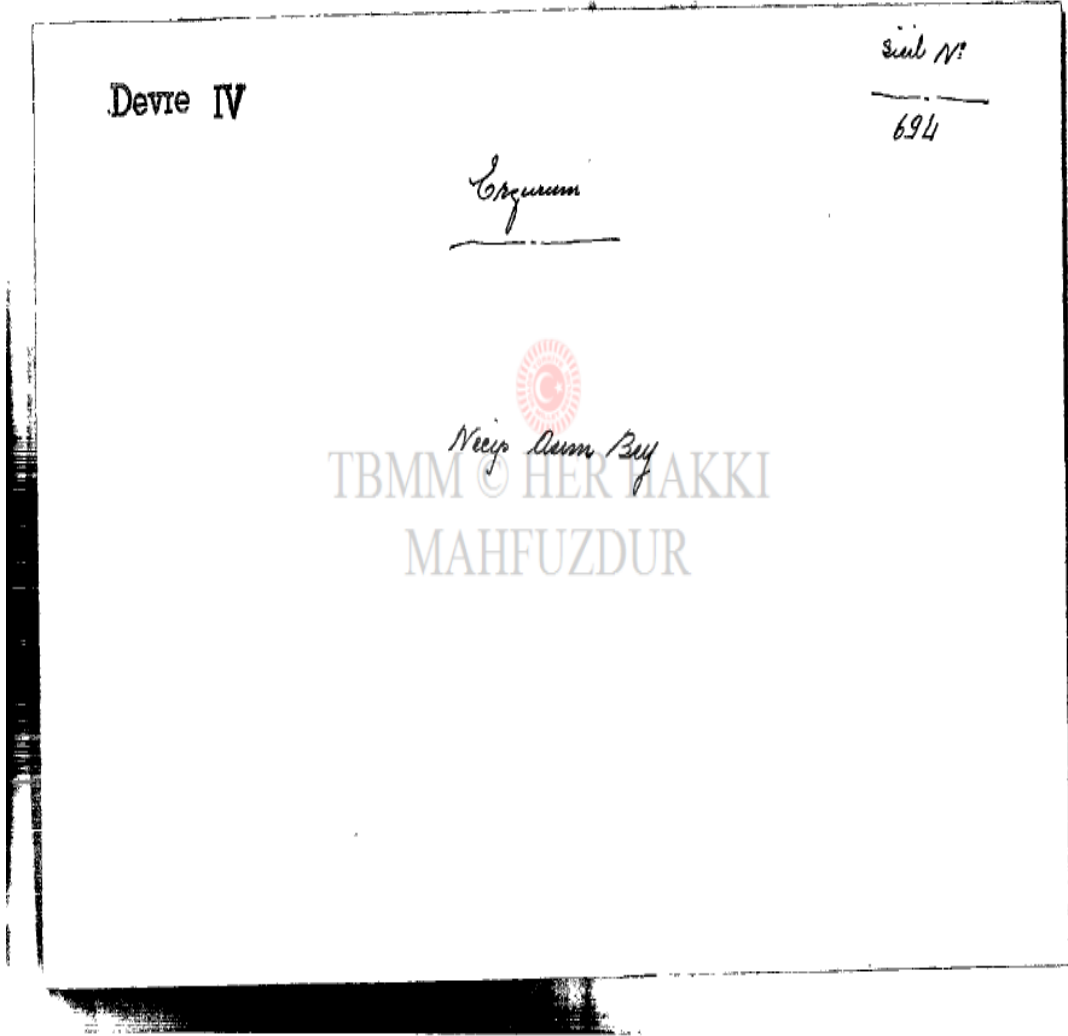
2) İşbu nüfus kayıt örneği **NAHİRENE** ibraz edilerek üzere düzenlenmiş olup, başka amaçla kullanılmaz.

Yetkilinin Adı, Soyadı, Ünvanı, Tarih
22.02.1995.

Sevim ÇELİK

3720.

EK 12: T.B.M.M.'den Necip Asım Bey'in 4. Dönemde Milletvekilliği yaptığını gösteren belge bakınız; Türk Parlamento Tarihi, T.B.M.M. 4. Dönem (1927-1931) Üyelerin Özgeçmişleri, T.B.M.M. Yayınları, No:10

EK 13: Necip Asım Bey'in Tercüme-i Hal'i bakınız; Türk Parlamento Tarihi, T.B.M.M. 4. Dönem (1927-1931) Üyelerin Özgeçmişleri, T.B.M.M. Yayınları, No:10

24

T. B. M. M. Azayı kiramına mahsus muhtasar tercüme-i hal varakası

İstihpat dairisi	<i>Bazımsın</i>	Esri	<i>Türk tarihi, İslam hitablarına, Atatürk, İsmail Paşa, Türk askeri teşkilatı, Türk eseri için muhtasar</i>
İsmi	<i>Necip Asım B.</i>	Enf. rütbeleri	<i>Parülfünun müderrisi</i>
Asıl ismi	<i>Baki Hasanoglu</i>	Neşek ve neşakiyeti	
Bulancası ve ana ismi	<i>İsmail Paşa Övün B. Kılıçpaşa H.</i>	Eski asker olmağı ve kaç orduya katıldığı	<i>Bölgenin bir terzimin dost olduğum var</i>
Doğduğu yer	<i>Malazgirt</i>	İstihpatın evvel son mevkisi	
Üstüğüğü yer	<i>Yotanlı, Aşkara</i>	Numar değişik istihpatın evvel son mevkisi	<i>Malazgirt</i>
Doğduğu tarih	<i>1277-1881</i>	İstihpat mevkisinin tarihi	
Tahsil	<i>İsmail Paşa Terzisi</i>	Kaç yıl ile mevlân istihpat olmağı	
Bildiği diller	<i>Fransızca, arapça, ıngilizce, Gagalıca</i>	Mahallatın Mevki İhtiyatı Unvanı veya unvan tarihi	
Neşe hitabı olmağı	<i>Türk tarihi ve dili</i>	Neşe hitab tarihi	

ERZURUM
NECİP ASIM BEY
Devre-4
Sicil-694

T.B.M.M. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
MAHFUZDUR

Tukardaki kuyudat terçüme-i halin için kâridir. Yokta vatan hizmet ol
mak üzere Balkan harbine müfrez komandanlığı ile iştirak ettiğind, Selanik
ve Tâhretin ve Ali Nadir gibi bala komandanların emri altında ve İhtiyatı ile
bir çok efrada sâbitan ile sair edileğind ilâve şâyirde şerhindedir.

Erzurum mevkisi
Necip Asım

17) Bu kâri Mevki İhtiyatı Unvanı ile şerhindedir.

(B) Adres: Harp:

EK 16: Necip Asım Bey'in Erzurumdan milletvekili olarak seçildiğini gösteren belge bakınız; Türk Parlamento Tarihi, T.B.M.M. 3. Dönem (1927-1931) Üyelerin Özgeçmişleri, T.B.M.M. Yayınları, No:10

T.C. MİLLÎ MİLLET MECLİSİ		Milletvekili	
Adı Soyadı	Yaşı	İhtisap	İhtisap
 <p>İhtisap meclisinde 1. maddesiyle Erzurum kabaca siki neliye beyefendi- nin 654 No'lu ve müttarifhan erzurum vilayeti meclisine intihap edil- miş anlaşılmışla in tihapı hakkında kanununu üçü maddesi kucbin- ce tasdik kılandı . 27/4/31</p>			
<p>TBMM © HER HAKKI</p>			
Erzurum 7. Meclis	Detaylar	1.	M. M. V. Baş. K. M. S. M.
			

EK 17: Necip Asım Bey'in T.B.M.M. de dosyasının kapandığını gösteren belge
bakınız; Türk Parlamento Tarihi, T.B.M.M. 5. Dönem (1927-1931) Üyelerin
Özgeçmişleri, T.B.M.M. Yayınları, No:10

Devre: 5	136
İntihab dairesi	
İsmi: <i>Necip Asım</i>	
Kutu numarası	
21	
"İldü"	

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Fazilet Pınar Kocaoğlu

Doğum Yeri: Kaman

Doğum Yılı: 11.06.1988

Medeni Hali: Bekâr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise: Selahattin Akbilek Lisesi 2002-2005

Lisans: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü